

[Die Historie vander Amorueshey
van Troylus ende van Briseda
ende oeck kortelijc overlopen
die Destructie van Troyen] ¹

[A1r] Hier beghint die hystorye vander destrucyen van Troyen hoe sy ghewonnen *ende* verdoruen wart vanden Gryecken *ende* oec wort in desen boecke *verclaert* die grote Amorueselijcke liefde van Troylus des conincx Priams van Troyen kint *ende* van Bryseda Calcas dochter welc dat een verrader was.

[Houtsnede 1a: Paris' visioen van de drie godinnen]

[Houtsnede 1b: Paris schaakt Helena en er heeft strijd plaats.]

[A1v] ²

[A2ra] ¶ Hier beghint die historie vander laester destructien van Troyen. hoe sy gewonnen wordt vanden Griecken. *Ende* oeck wordt in desen boecke *verclaert* die grote amorueselike liefde van Troylus des conincx Priams van Troyen kint *ende* van die schone Brizeda Calcas dochtere. dwelck dat een verrader was.

1. Deze diplomatische editie van de enig bewaard gebleven druk van Rolant vanden Dorpe, Antwerpen ca. 1500 is gebaseerd op afdrukken van een DOVO-microfilm – signatuur T 22 – van het exemplaar Cambridge (Mass.) Harvard University Library, oude druk collection Hofer.

2. Niet op microfilm. Blanco?

¶ Prologhe

[]Verte oculos tuos ne videant vanitatem *etcetera*. Psalmista ¹ Dese woerden beschrijft Daudid inden souter ons vermanende dat wij onse ooghen *van* allen ydelheden bewaren sullen. Sonderlinghe *van* allen vrouweliken gesichten. ² want wt den gesichte metten oghen *van* buten coemt die quade begheerte *van* binnen inwendichlijc ons treckende tot sonden / Ghelijc wi lesen in vele historien dat vten onmanierliken ghesichte die menscen dicwijl ghecomen sijn in grooten mesvalle *ende* onghenoechten. Want wy vinden bescreuen in die bibel dat die meesters in die oude wet die Suzannen aensagen metten oghen der oncuyscheyt haer oneerlijc begherende *ende* wildense met foertsen *vercrachten*: maer haer groote eerbaerheyt wederstontse. dies syse met loghenen voor den rechter wroechden hair ouerspel opseggende. Maer daniel die prophete quam hair te baten met claren bewijse *ende* ontsuldichde die reyne suzanna. *ende* die meesters werden ghedoot met steenen. Dit ongheual *verworuen* sy ouermids haren onmanierlijcken gesichte. Noch so lesen wi van Daudid die hem oeck ontghinck int ghesichte / [A2rb] ouermids daenscouwen *van* Berzebea ³ Vryas wijff die hi oeck besmettede *ende* dede haren man verslaen: dies hi namaels grote penitency dede *etcetera*. dit quam hem al wt onbehoorliken gesichte der oncuyscheyt.

¶ Hadde Sampson die alder sterckste der mannen het secreet sijnre herten niet geopenbaert sijnder vriendinnen Dalida (totten welcken hem bracht donmanierlijc gesicht sijnre oghen) hy en waer so kettyuelijck niet doer hair loos bedrijf vanden philisteen gheuanghen gheweest

¶ Oeck so moeten die vrouwen haer gesichte wel bewaren wantse soe wel bedroghen sijn geweest als die mannen. Ghelijck wi lesen hoe dat die schoone Medea hair gesichte op Iazon slaende met onmanierlijker liefden beuanghen was: so datse haers vaders schat stal Iasone nauolghende / achterlatende erue *ende* goet [/] vermoordende haren ionghen broeder Aserbius. ⁴ dien sy in stucken sneet *ende* werp die

1. *Psalmi* 118 (119), r. 37: Averte oculos meos ne videant vanitatem in via tua vivifica me.

2. Vorsterman: Sonderlinghe vanden onbehoorliken ghesichten der vrouwen.

3. Lees: Bethsabée (*II Samuelis* 11, 3)

4. Lees: Abserchius

gesneden stucken van sinen ledemens int watere: om dat haer vader die haer *ende* Iasone met sinen geselschap *veruolgende* was met synen scepem / die stucken sijns kints visschen soude / *ende* dat Iason binnen dien middelen tide hem te bat ontzeylen *ende* sijn leuen mogen soude bevrijen *etcetera*.

¶ Die schone Dydo die oec haer oghen te seer vestichde in ghesichte haers vrients: hair seluen mits razender liefden dleuen nam.

¶ Desghelijcs die schone Lucrecia sterf inden schoot haers moeders: ouermits den deruene van Eureka *etcetera*

¶ Maer om dat onder den mannen meer griefs van plagen comende is als sy hair oghen niet wel en bewaren. want hem [A2va] god meer crachten gegheuen heeft om te wederstane sulcke quade begheerten der oncuyscheden wt den ghesichte comende: so wil icker noch sommighe verhalen int corte hoe sy tot groter scaemten *ende* scanden ghecomen sijn die hier op niet gheacht noch hair gesicht niet bewaert en hebben. Hadden aristoteles *ende* Virgilius haer oghen wel bewaert ghehadt vanden aensichten der vrouwen: sy en souden so grooten scande vanden volcke niet geleden hebben / *deen* wort gebreydelt *ende* bereden *etcetera*. dander hinck in die mande. Salomon die alder wijste ontghinck hem int gesichte op die morinne van egipten: so dat hi door haer liefde gods verghetende afgoderie dede *etcetera*

¶ Hadden oeck die alre vroemsten mannen van wapeningen haer oghen wel bewaert vanden gesichten der vrouwen / sy en waren niet so kettiuelijc gestoruen Ghelijc Narzusius die hem seluen *verdranc* door tghesichte dat hi sach int watere also hem dochte van sijnder vriendinnen die hi dair meynde inne te vinden *ende* met vleesceliker begheerten die vten onmanierliken ghesichte sprutende es haer na int water spranck hem seluen *verdrinckende*. Desghelijcx hadde Pluto sijn oghen bewaert van Proserpynen orpheus huysvrouwe die *ontschakende* hi en ware van hercules soe kettiuelijc niet gedoot geweest. Hadde Telamon die griecssce coninc sijn gesichte van Exione sconincs Pryams suster van Troyen willen keeren *ende* haers deruen: hij hadde meer dan acht hondert duysent griecken *ende* vij. M. haer lijf behouden / die alle iammerlijc voor Troyen *verslaghen* waren Och hadde Paris sijn oghen bewaert [A2vb] van Helenen Menelaus wiue doe hi in griecken was die hi ontscaecte: hi noch alle sijn vrienden en waren so iammerlijcken niet *verslagen* gheweest vanden griecken. och so menich duyst. wel tot vi. hondert duyst / *ende* lvi. M. *ende* die

schone stad *van Troyen* en waer so niet gedestruert geweest datmen nauwe geunden en kan oft gesegeen (siet dair stont Troyen.)

¶ Om dan te sluten mijn *prologhe*: so wil ic beschriuen die destructie van Troyen. waer om datse toe *quam*. *ende* die grote liefde van Troylus *ende van Briseda*. *ende* hoe *iammerlijc dat* Troylus bedroghen was van haer die sijn oghen noch sijn gepeisen *van* haer niet bedwinghen en wilde van haren aentreckenden ghelate / des hi half dul *van* minnen razende wert hem seluen auentuerende onder sijn vianden als een desperaet mensche om dat hi haers niet gebruiken en mochte. dies hy *iammerlijck van achilles verslagen* was met groter oneeren *etcetera*.

¶ Och och hoe vele plaghen sijn noch daghelijcs in dese werelt geschiende / ouermidts der groter duuelscher liefden die vten quaden gesichten der oncuyscheden groeyende sijn / Maer om voert te vertellen mijn matery so wil ic nu hier af swigen *ende* beuelen dat gode almachtich hem biddende *dat* hij alle dinc *ten besten* voeghen wille. *Ende* voert scriuen vander stadt *van Troyen* / hoe groot / hoe schoone: hoe costelijc datse Pryam die coninc dede maken / na datse ij. weruen van hercules *verwonnen* geweest hadde te voren

¶ Hoe dat coninc Priam sone van Leomedon vermaecte sijn stadt van Troyen. ende wat kinder dat hi hadde Capittel dierste

[A3r] [Houtsnede 2: Priamus herbouwt Troyen]

[A3ra] [L]Aomedon coninc vander stad van Troyen die hadde eenen sone die Pryamus ghenoeemt was: ende dese Pryam en was niet binnen der stadt van Troyen als sijn vader verslaghen was vanden griecken. Want op die tijt ende lange te voren was hy gereyst in eenen strijt tegens sijns vaders vianden Ende recht als sijns vaders stad ghewonnen was so lach hy voor een casteel dat sinen vader ongehoorsam geworden was met wijf ende kinderen. dwelc hi seer bestormde. Maer binnen dien middelen tyde van desen belegge: so is tot hem gecomen dat veruaerlike gherufte hoe dat coninc Laomedon sijn vader deerlijcken verslagen was vanden griecken ende hoe si die stad gewonnen hadden ende verdoruen tot [A3rb] inden gront. ende datter ontallike vele heeren ende vorsten verslaghen waren met synen heer vader / ende dat Exionie sijn suster ontvoert was / ende totten dienste ende on[e]eren bedwonghen was. Ende doe hi dese bootschap vernam: so heeft hi hem bouen maten seer bedroeft. ende is haestelijc gereyst latende dat casteel dwelc hi belegen hadde met alle sinen volcke na Troyen. Welcke stad als hyse sach soe iammerlijck verdoruen: so heeft hi iammerlijc gescreyt ende groot mesbaer gegemaect ¹ .viij. dagen lanck. Maer ten laetsten heeft hy hem wat te vreden gheset ende heeft groten raet gehadt met synen vrienden om die stad te tymmeren. Welcke stadt hi dochte te maken also sterc ende ende ² vast ende also groot datse gheen vianden [A3va] en souden moghen winnen.

¶ Hier om sijnder gesocht in vreemden landen grote konstige meesters van alderhande wercke. ende hi dede die stadt van Troyen weder op maken in veel meerder schoonheyt / stercheyt / grootheyt dan sy te voren geweest hadde inde name vanden god Neptunus / dien welcken die heyden noemen te wesen een god des waters. Ende als die stad volmaect was: so wasse .iij. dachuaerden lanck ende ooc so breet Die mueren vander stad waren CC. cubitus hoghe seer costelijcken wt

1. Dittografie – lees: gemaect

2. Dittografie.

gehouden van mermersteenen seer claerlijc blinckende ende genuuechlijc aen te sien. Ende in die mueren niet verre van malkanderen stonden seer starcke hoghe torren seer wel ghemaect om daer af te vechten ende die stad te beschermen. Dese costelike stadt hadde vi. poorten seer groot ende sterck als borghen: Die eene was ghenoecht derdanide[o] / die ander Tyberia. die derde Helyos / die iiij. Ceras. die v. Troyana. ende die seste Anthonamades. Ende een yegelijc poorte was seer constelijc gewracht ende gemaect seer sterck. Ende binnen deser stadt werden gemaect vele costelike plaetsen van huysinghen. Die straten waren seer effen. Oec segghen sommige datter gheen borghers husinghe en was binnen Troyen / ten was lx. cubitus hoghe / seer costelycken ghecyert ende wt gehouden. Op bede siden vander straten waren gesedt marberen pylaren oft colommen / bedect met steynen boghen / also dat den wint noch reghen noch snee den borgheren hinderen en mochte. Elck ambacht was op hem seluen geordineert te wonen in sijn strate. Doer die stadt liep een lustighe riuyere ghe[A3vb]hieten Xantis. ende sy deylde die stad in tweek deelen / daer in stonden vele watermolenen seer orberlijc den borgheren Ende die stad was in cortter tijt veruult met vele groter princen heeren / ridderen ende knechten ende van alderley volcke sonder getal.

¶ Int alder bequaemste vander stad soe dede coninc Priam maken een alten costeliken pallaes geheeten Ilyon. ende dat was ront ende hoge vijftich screden. ende die torren vanden pallyse waren so hoge dat sy totten wolcken schenen te reycken. Ende dat buitenste vanden pallyse was wit blenckende als snee / gehouden met costeliken beelden seer genuuechlijc taensiene. Ende alle die veynstren waren gewracht van fynen blinckenden cristale. desgelijcs waren alle die pilaren capiteelen. Int middel van desen pallyse was een sale costelic ende breed. geciert alomme met witten marbersteenen. gewelft met cedrynen houten Het pauysele was vercyert met costelike steenen van menigherley verwen. In dese zale stont Priams stoel met sinen throne seer rijckelijc. Wat wil ic meer seggen vanden rijcheden des conincx Priams hi hadde aldat eenen coninc toe behoorde. Hi hadde een seer edel wijf getrouwt Hecuba geheeten. daer hy af hadde vijf sonen ende iiij. dochteren. doutste sone hiet Hector ende was sterc. dander was genoemt Paris die seer schoon was. die .iiij. hiet Dyephebus ende was seer vroem ende wijs van rade. Die .iiij. helenus ende was seer wijs ende wel geleert in

die vij. vrije konsten. Die vijfste hiet Troylus / *ende* was seer crachtich
koen inden *stride*. Doudtste dochter was genoemt Creusa. *ende* wert
so sommige segghen Eneas wijf. Die *ander* hiet Cassandra. [A4ra] *ende*
was seer wel geleert in die vij vrye konsten / wetende veel toecomende
dinghen. Die derde was ghenoomt Pollexena. *ende* was bouen maten
schoon. De[A4rb]se Priam die hadde hier en bouen noch xxxi.
bastaerden. welc *allegader* vrome stercke mannen waren. die hi *aen*
versceyden wiuen ghewonnen hadde

[A4r] Hoe dat coninc Priam groten raet hielt met sinen heeren ende vorsten binnen troyen om wrake te doen op die griecken vander scaden diese hem gedaen hadden. Capittel .ij.

[Houtsnede 3: Priamus houdt krijgsraad]

[A4ra] []Ls coninc Priam sijn stad va ¹ Troyen weder op ghemaect had merckende die moghentheit sijns rijcs. So heeft hi een groot parlement ende raet gehouden met synen vorsten / borgheren / ende kinderen seggende: O alle mijn vrienden hier vergadert O ghedinct noch wel der groter scaden die ons vanden griecken gedaen is. ende hoe sy oneerlijc mijn suster by hem houden. maer om dat my goet dochte / dat wi anthenor onsen wisen ambassaet maken: ende senden in griecken an die heeren oftse met goeder vermaningen mijn [A4rb] suster ontlasten willen van harer subiectien. eer dat wi strijdens beghinnen.

¶ Desen raet volchden alle die daer waren. ende anthenor is te scepe gegaen ende is gecomen int lant van Tessalien / dair hi den coninc Pelius vant ende vertelde hoe dat hi van coninc priams wegen begheerde sijn suster exonie ² / die Thelamon hielt / mer hi ontfinc van hem sulken antwoerde / dat hi haestelijc sonder orlof van daer is gereyst daer coninck Thelamon woonde in een stadt die Salamina hiet. daer heeft hi hem oec vertelt die bootscap sijns heeren [A4va] Als Anthenor die bode sijn redenen ende boodscappen volbracht hadde. Ende hem coninc Thelamon bequaemlijc ende volcomelijcken verstaen hadde. doen werdt hi seer toernich ende verbolghen in hem seluen. ende met eenen lachenden monde heuet hi Anthenor aldus geantwoerdt. Vrient wat man bistu. My verwondert alte seer van der lichticheyt dijns conincx Want hi met my ende noch ic met hem in gheen vrientscap verbonden en sijn. ende daer om en staet my niet dijn bede te verhooren. Want dese Exionie is my ghegheuen van onsen princen tot mijnre verwinninghen ouermidts die wtstortinghe mijns bloets doe wi uws conincs stadt wonnen. Ende want dese Exionie seer schoone es ende bequaem met vele konsten vercyert ende leeringhen. ende si is seer zedich ende manierich van haren ghelate ende van

1. Abbreviatuur ontbreekt – lees: van

2. Lees: exionie

goeden zeden. Ende dair om so waer my dat swaer dat ick dese Exionie soude weder ouer gheuen. die welcke ick verworuen hebbe met so vele arbeys ende anxt mijns lijfs *vercregen* hebbe. ende hier om segt dijnen coninc dat hi Exionie sijn sustere niet en mach weder *verweruen* noch *vercrijghen* dan metten sweerde. Ende my dunct dattu sot biste datstu di seluen desen last *der* boetscappen *onderwinste*. want du coemste *inder* gheenre heerlicheyt ende mogentheyt die dijns ghelijc seer haten Ende hier om so reyst haestelijc wt mijnen oghen eer ick dij doe steruen. Doe Anthenor dese woerden hoorde: so ghinc hi haestelijc te schepe. ende met eenen goeden ende bequaemen winde is hi cortelic gecomen inden lande van Achayen. in welcken lande te samen woenden Castor ende [A4vb] Pollux. Totten welcken Anthenor sijn bootscap gedaen heeft also hem sijn heere belast hadde. Welcke bootscap als castor *verstaen* hadde: so heeft hi den bode gheantwoert met eenen fellen toernighen moede. Vrient wie bistu. Wij meynen dat wi Priamo dinen coninc niet gheschendt en hebben tonrechte. Want coninc Laomedon sijn vadere die *verwerf* die sake sijns quaets. Welcke laomedon seer onwijslijck misdede aen die meeste van al griecken sonder eenighe sake. Waer om dat wy meer begheren sijn viantscap al te samen *eendrachtelijc* / ende hier om die dy hier ghesonden heeft en heeft niet vele op dijn leuen geacht. ende daerom ruymt ha[es]telijc dese contreye: eer ick dy quader doot doe steruen. Dese woerden anthenor *verstaende* is haestelijc te scepe ghegaen / ende is ghecomen totten lande geheeten phylon. inden welcken die hertoghe Nestor woende met vele grote griecsce princen Die welcke anthenor vter maten seer qualijc toe spraken ende dreychden hem quader doot te doen steruen. ten waer sake dat hi tersont wt dien lande trocke. Als anthenor *verstont* die felle antwoerde vanden hertoghe Nestor. so is ¹ haestelijck gegaen in sijn scepen. ende heeftse doen ontanckeren ende is geseylt na die stadt van Troyen. daer hi met vele arbeys doer die wilde zee ghecomen is. des hi den goden sijn sacreficie dede alsoe dat ghewoenlijck was onder die heydenen Ende daer na ghinc anthenor in coninc priams pallays die hem aldaer minlijck ontfinck met vele blijschappen. *verwachtende* met grooter begheerten eenige nieuwe tijnghe.

1. Vul aan: hi

[A5ra] ¶ Anthenor die heeft Priamo den coninck van Troyen *vertelt* van stucke te stucke bisonder dat ghene dat hem *een* yghelijck coninc vanden lande van griecken gheantwoert heeft. in presentien van allen den meesten heeren ende borgheren die de coninc Priam bij hem hadde / *ende* daert sijn kinderen die alle moedige mannen waren aenhoorden. Inden *eersten* vertelde hy hem allen die *veruaerlike* woerden die hem ghegheuen waren vanden coninc Peleus / den coninc van Thessalien / *ende* coninc Thelamon. *Ende* oeck mede die scandelike antwoir[A5rb]de van coninck Castor *ende* Pollux sijn broeder die sy hem ghegheuen hadden *Ende* die *veruaerlike* zware dreyghelicke spijtighe woerden die hem hertoghe Nestor ghegeuen hadde. Welcke woerden als coninck Priam ghehoort hadde: so was hi bouen maten seer bedroeuert in hem seluen / *ende* hi hadde daer in groot verdriet / *ende* het *iammerde* hem seer dat die griecksche heeren sinen bode alsoe qualijc getracteert hadden. *Ende* dat hi gheen hope meer en hadde van sijnder susteren Exionie wederomme te ghecrighen met eenigher beden / *ende* dat die griecken hem seer hatich waren: *ende* datse hem seluen noch oprechten wouden *ende* orlogen tsegen hem *ende* sijn ghesinne. So werdt hij vtermaten toernich *ende* dachte hoe hi hem soude mogen wreken op die griecken

[Houtsnede 4a: Paris' visioen van de drie godinnen]

[Houtsnede 4b: Paris schaakt Helena en er heeft strijd plaats.] ¹

1. Zelfde paar houtsneden als op blad [A1r]

¶ Hoe Paris sijn visioen openbaerde vanden .iij. goddinnen Ende hoe hi in griecken track *ende* ontscaecte die schoone Helene. Menelaus wijf. daer die meeste scade af quam / die oyt gehoort *ende* ghesien was sint dat die werelt ghestaen heeft.

[A5va] []Ls coninck Pryam dese woerden van Anthenor verstaen hadde hoe fellen antwoerde dat hem die griecsche heeren ghesonden hadden: soe was hy vter maten droeue *ende* seer beroert ter wraken. Waer om dat hy heeft doen *vergaderen* alle die meeste burgheren vander stadt van Troyen in sijn pallay[s]. *ende* heeft hem lieden gheseyt dese nauolghende woerden. Siet ghi alle mijn heeren ende vrienden / ghi weet wel hoe dat Anthenor in griecken gereyst is gheweest om mijnder lieuer suster Exionie weder te ghecrighene die sy oneerlijck houden in hoerdomme: So is Anthenor weder om ghecomen als een ghetrouwe bode sonder eenighen troost oft hope van mijnre suster weder te ghecrighen: maer heeft vele quade spitighe antwoerden ghehadt van allen den griecschen coninghen *ende* hertoghen daer hi toe gheweest is: so dat hi grote sorge van sinen lyue gheleden heeft. Het is toch nu *ons* allen wel bekend dat sy hem niet en scamen vanden groten onrechte datse *ons* ghedaen hebben *ende* noch dagelijks doende sijn aen mijnre susteren. Maer sy *verheffen* hem in haer quaetheyt / *ende* dreyghen ons noch zwaerderen last *ende* verdriet aen te doen. dwelck die goden *verhueden* moeten dat onghewroken bliue alsulken groten onrecht als ons van hem ghesciet is. Want wi hopen *ende* ghelouen dat wi hem sterck ende machtich ghenoech sijn om ons leet te wreken O ghi burgheren aenmerct onse mogentheyt. ende die groote menichte van onsen volcke. Oeck mede soe hebben wi ouervloedicheyt van alle vita[A5vb]lyen.

¶ O coninck Priam waer om en heb dij uwen hietighen moet niet bedwonghen / al en waest niet in dijne macht aengaende dijns selfs persoen nochtans so hadt ghi dat wel moghen doen bij dijnen ryen rade. Och wat groter rusten haddy dy seluen / dynen wijue / dynen kinderen / dynen borgheren / dijne schoonre stadt aen ghedaen hadstu dy seluen ghetempert: maer *lazen* die wijsheyt en heeft gheen stede moghen grijpen in uwer herten: Want du en hebste niet ouerdacht datmen gemeynlijck pleecht te segghen / *wanneer* als sommighe menschen hair oneere willen wreken: so worden sy dan met

meer onghelucs tot meerder oneeren ende scanden vernedert. Want het soude dy veel sekerder gheweest hebben / hadtstu ghedaen tghene dat men ghemeynlijk pleecht te segghen. die ghene die wel staet: die en sal hem niet te seer haesten tot beweghingen oft beroeringhen *etcetera*

¶ Alle dese dinghen heeft die coninck Priam cleyn gheacht: ende heeft sijnre borgheren herten tot wraken ontsteken: seggende aldus. O ghi edele troyanen: ghedenct doch der groter scaden die v die griecken ghedaen hebben hoe sy v ouderen ghedoot gheuanghen / ende in grooter kettiucheyt in haer subiectie als eyghen ghehouden hebben ende noch houden. dwelc ons allen een eeuwighe scande is: yst dat wijer gheen wrake af en nemen / die doch so machtich sijn van volcke / van so veel ridderscaps: als die griecken. Sy en moghen ons niet so lichtelijc hinderen als sy ghedaen hebben: aenghesien dat wi nu hebben die alder soonste die alder stercste / die alder se[A6ra]kerste stad die in alle die werelt is ende veel groter heeren in onse verbant om ons bistant te doen. Ende om te sluyten my dinct dat wy wel de macht hebben onse vianden te beschadighen in veel manieren ende ons teghens haer macht te mogen verweren. en[de] het soud mi goet dincken haer beghinnen te toghen wat macht wi hebben om haer te beschadigen. Dus dinct het v goet alst mi doet. wy sullen seer heymelic van onse volc daer senden. diese grote schade sullen gedaen hebben eer dat sy sullen connen ghereet wesen weer te bieden het roert v allen so wel als my. dus en weest niet versaecht al ist dat sy dierst victory gehad hebben de goden moghent terstont al beteren ende doen keren tot voerdeel van ons.

[]Ese woerden geeyndt sijnde alle die daer waren present ende present goet duncken vanden coninc ende gauen haer alle gelijc ende elc voer hem seluen ouer alle haer macht dair toe te doen dies de coninc pryam seer blijde was. ende als hise gedanct had liet hijse al thuys gaen sonder alleen sijn getroude sonen ende bastaerden die hi dair in zyn paleys hielt ende seyde haer aldus / mijn kinderen hebt ghi niet in gehoegenissen den doot van v oude vader. ende de dienst daermen v moye Exione in hout ende houden sal haer leuen lang als in hoerdome. ende so vroem als ghi sijt nae dat mi dunct de reden bewijst het dat ghi v behoert te stellen om wraeck te nemen van dese scande ende beroeren v dustanige saecken niet so soudt ghi doen om

mijn wille te volcomen. want ick sterf van druck daer ghy voer sijt schuldich remedi te doen na v vermogen doer de liefde van mi die v soe soetelic op ghe[A6rb]uoedt heb ende du hector mijn seer lieue soen die outste van alle dijn broeders sijtste de vroemste ende ooc de starcste. Ick bid dij voer [inne] datstu mijn wille ter executie ende te wreck setste. Ende datstu beleyder ende capeteyn van dijn broeders sijtste in die wrec Ende alle dander sullen di garen onderdanich sijn ende oec alle die van mijn rijk doer de grote vromicheyt diese in di weten Ende weet dat ic als nv van deser vren my ontclee ende te buyten doe geheelick ende al van di[t] wrec ende leg de last op dij als diet best sal connen beleiden ende ic bin oudt ende en mach mi so wel niet behelpen als ick plach.

[]Et dese woerden antwoerde Hector seer soetelic ende seyde / mijn geminde heer ende vader dair en is gheen van v kinder die het verdincht of meent onbehoerlick te wesen te begheren wraeck van dese iniurien ya sonderling ons die van hoger afcoemsten sijn behoert een cleyn ongelijc seer groot te wesen want de gestante ende qualiteyt van een persoen vermeerct of vermindert de qualiteyt vant ongelijc hem ghesciet sijnde dus ist dat wi dan wraeck begeren van onse iniurien wy en dwalen daer om niet van smenschen nature want de stomme b[ee]sten gebruycken dese manier ende natuer waerachtelic mijn geminde heer ende vader daer en is gheen van v kinder die meer behoert te geren de wraec van onse oude vader Leomedon dan ic die de outste bin maer ic wil belieft het v dat ghi ouerlegt niet het beginsel alleen / mer het eynde daer wi toe comen mogen want somtijt een ding dat wel beghonnen is bringt luttel profijts in ende neemt een bedroeft eynde. Dus dunct mi dat het [A6va] prijseliker is af te laten dan te beghinnen saecken daer teynde sorgelic af is. ende daer meer quaets af te comen mach dan goets / want daer en es gheen dinghe geluckic ghenoeft / dan dat tot eenen goeden eynde coemt. Ic en seg dese woerden doer gheen quaetheyt noch blootheyt: maer alleen om dat ghij niet beghinnen en sult dat v opt hert leyt. ghij en sijt yerst wel bedocht ende beraden ghij weet doch wel dat al affrijken ende europen den griecken onderdanich is. ende hoe sy versien sijn met wonderlike veel ridderen vroem ende stout / ende rijck van goede. seker opten dach van huynen en es die macht van hyer niet te compareren teghen haer macht ende oock tegen haer vromicheyt. waer bi ist dat wij toerloghe

beghinnen teghen hem wi mogen saen comen tot een quaden eynde. wij die so groten ruste *ende* tot onse ghemac sijn. wat willen wy soecken hinderlick te wesen ons selfs prosperiteit *ende* voirspoet. Exione en es *van* so hoger weerden niet dat wi ons alle doer haer inde vrese vander doot stellen. Sy heeft ymmer tot noch toe geweest daerse nu is / by auentuer sy en heeft maer een luttel tijts noch te leuen. wat souden wij ons in sulcke vrese gaen steken. het en waer gheen wijsheyt. Ic en seg dit nyet doer vrese noch losicheyt maer ick ontsien die trecken van fortune. *ende* datse onder schinsele van dusdanyge dingen niet en neder slae uwe seer hoge heerlicheyt. *ende* dat wy ymmer niet en beghinnen saecken die wi laten souden *om* meerder ongheual te schuwen.

¶ Hoe Parys sijn visioen openbaerde

[A6vb] []Ls Hector sijn woerden ghecynndt had / en was parys mit dit antwoerde niet wel te vreden *ende* stont op *ende* seyde. Mijn seer lieue heer *ende* vader gheeft my gehoor tot wat eynde ghy moecht comen / beghint vrij het oerloghe tegens die griecken. hoe sijn wy niet voersien van soe veel edel ridderscaps als sy sijn: ia wy seker. *ende* daer en is ridderscap soe edel *ter* werelt niet diese tot scofiericheyt brenghen mach. *ende* daer om beghint vrijlic dat ghy voer v ghenomen hebt. *Ende* sendt v scep en *ende* volck in griecken / *ende* neemt vraeck vant onghelijck dat die griecken hier voertijts v ghedaen hebben. *Ende* belieft het v my in gryecken te seynden om te vreden tongelijck ons gedaen. ick salder met goeder hertten gaen. want ick bens *versekert* sent ghy my dair dat ic die griecken grote scade doen sal *ende* sal dat edelste *ende* scoenste wijf van griecken nemen *ende* brenghense in dit rijck. Om die welcke ghy dan sult moghen weder ghecrighen Exione v suster / *Ende* wilt ghy weten hoe ick dit seker ben / ic salt v segghen alsoet de goden my ghelooft hebben.

¶ Onlanx seyde Paris geboerde my inden tijden als ick bi beuele van v in cleyne Indien was int *beginsel* van meye op eenen vrijdach also ick ghinc iagen in een foreest / op een morghen stont *ende* niet en vant van alle den morghen moghen dat my behachde.¹ *Ende* omtrent een vre na middage vant ic een hert twelck ic iaechde so strengelic dat ic al mijn gesellen achter liet / *ende* volchden thert int alder dicste vant foreest dat genoemt es yda. *Ende* volchdet so lang dat ic tot een[B1ra]der fonteyn quam dair ic dat hert verloos. want ics niet langer volgen en konde *wanter* den auonde nakede: dies ic droeuich sijnde bant mijn paert aen eenen boom bider fonteynen *ende* stelde my om rusten want my den vaeck daer toe bedwanc. *ende* leyde mijnen boge metien gescutte bi mi. So sach ic in mynen slape een seer wonderlijc visioen *ende* droom van dry goddinnen / als Venus Iuno Pallas welcke goddinnen onderlinge twist hadden van eenen costeliken appel die onder hem drien geworpen was in welcken appel met griescen *letteren* gescreuen stont *datmen* dien *der* scoonsten geuen soude: die *mercurius* in sijn hant hielt *ende* seide tot mij. Paris dese .iij.

1. Lijkt corrupt – lees?: *ende* niet en vant alle den morghen dat my behachde.

goddinnen hebben dy gecoren te wesen ouer hem een rechter *ende* een yegelijc *van* hem dryen heeft dij geloeft een sonderlinge loon / dwelc du *vercrighen* sulste *vander* geenre dien du den appel gheefste. heefden Iuno: sy wilt di rijk maken. heefden pallas: sy wilt dy wijs maken. heefden venus: sy wil di *verweruen* dat *alder* schoonste edelste wijf *van* al griecken. Om dit vonnisse bat *ende* rechtuerdelijc te gheuen: so begeerdic dese .iiij. goddinnen naect voor mij te sien: dwelc so gesciede. *Ende* doen docht my venus die schoonste te wesen. *ende* dair om wijs[d]ic venus te wesen meestersse *van* desen appel. dies sy blide was. *ende* gheloefde my dat ic *verweruen* soude sonder twifel tghene *dat* mercurius geloeft hadde. *ende* doe *verschiet* dit visioen *ende* ick ontwaecte doe *terstont* / Hier om *mijn* geminde vader sendt my in griecken: *ende* ick sal sonder twiuel met my bringen die *alder* scoonste vrouwe vanden lande *van* al griecken na die beloftenisse *onser* goden [B1rb] Desen raet volchde dyephebus paris broedere oec: als datmen paris senden soude in griecken ghewapender han[t]: want sprac hi voert mach paris eenich edel wijf wt griecken met hem *bringhen* so sullen wi lichtelijc onse moeye Exionie weder crighen. want ons geslachte *om* harent wille bescaemt is.

¶ Dit horende helenus die .iiij. sone wetende vele toecomende dingen heeft geraden dat men in griecken niet senden en soude / Want sprac hi yst dat paris eenighe scade in ¹ inden lande *van* griecken doet: soe sal dese stadt *van* Troyen *ende* wi alle te samen *verdoruen* *ende* gescendt worden. maer lazen synen raet en was niet ghehoort. Want Troylus *ende* meer andere bespotteden *ende* *versmaedden* desen raet *van* helenus. *ende* die coninc werdt te rade sittende ouer maeltijt: als dat hi Parys *ende* Dyephebus sandt inden lande *van* pannonien *ende* halen dair vrome ridders om die met hem te senden in griecken. dwelc parys *ende* dyephebus gedaen hebben na haers vaders begheerte.

¶ Des anderdaegs heeft ² coninc in presentien vanden burgheren opelijc ³ *verclaert* hoe dat hi in meyningen was te *zenden* paris in griecken om eenige vrouwe te crigen wt dien lande: om dat hi mits haer weder crighen mocht sijn suster exionie. welc den burgers meest goet docht maer sommige wise mannen haddent alte geerne belet

1. Dittografie.
 2. Vul aan: die
 3. Lees?: openlijc

gehadt / als protheseus / *ende* Cassandra des conincs dochter. die lazen
gheen gehoor en hadden. hoe vele *dat* sy seyden *ende* propheteerden
vander toecomender destructien *der* stadt waert dat paris in griecken
eenige scade dede *etcetera*

¶ Hoe paris helenen ontscaecte

[B1vb] [Houtsnede 5a: Paris' visioen van de drie godinnen]

[Houtsnede 5a: Paris schaakt Helena en er heeft strijd plaats.] ¹

[B1va] []Nder maent van meye: so quam Paris ende Dyephebus vten lande van pannonien / dats hongherien / ende brachten met hem .iiij.M. vroem ridders met haren sciltknechten wel besorcht van alle tghene dat hem van noode wesen mocht. Ende coninc Priam geboot Anthenor ende Eneas met noch andere / dat sy reysen soudent met desen heyre in griecken ende wreken die grote scande die hem allen geschiet was / als dat die grieken soe oneerlijc hielden Exionie des conincs priams suster. Want het is nu een bequaem tijt sprac coninc Priam voert dat uwe vroemheyt vermaert worde onder onse vianden. Ende weet dat ick oec noch meer volcs ende scepen van orlogen bereyden sal om v te hulpen te comen indyen ghijs van node hebben mocht om die griecken te bescadigen ende te wreken tgrote onrecht datse ons ghedaen hebben / Ende om dese reyse te volqringen so set ic v mijnen sone Paris te wesen een leydtsman ende een ouerste ende daer na dyebhebus sinen broeder mits rade van Anthenor ende enneas die met v sullen reysen: wantse beyde subtijl sijn. Ende als priam sijn woerden gheeyndt hadde: so is paris met sinen geselscape tscepe ghegaen Ende hebben die zeylen op getogen. ende sijn gecomen inden landen van romanien aen een onbekent eylant. waer om datse van daer haer scepen gestuert hebben. Ende hemlieden is een vlote van griecsce scepen te gemoet geco[B1vb]men waer in dat menelaus was / ende hi hadde te wiue een seer schoon coninghinne ghieten Helen[e]. sustere van .ij. coninghen / als castor ende pollux. Die van Troyen stuerden haer scepen van den griecken ende sijn gecomen inden eylande cytharea ghenoeemt. ende is nu ghieten cypers. Daer hebben die van troyen ghelandt ende haer scepen gheanckert. Ende in desen eylande was eenen tempel vander goddinnen venus. seer costelijc ende vol rijcdommen: daer doe ter tijt vele volcs vanden landen daer omtrent quamen ende eerden [die] [B2ra] goddinne venus / doende hair

1. Zelfde paar houtsneden als op blad [A1r]

sacreficien Paris dit saen vernemende soo heeft hi hem costelij
vercyert met sinen gheselscape *ende* is gecomen inden seluen tempel
ende dede sijn sacreficie so rijckelijck / dat desghelijc niet gesien en
was. Dese paris was so schoone *ende* costelijcken verciert met vele
schoone riddersen: dat alle die griecken *ende* gebueren daer omtrent
hem seere *verwonderden* wie dat wesen mochte die so rijckelijc sijn
offerande dede. Maer ten lesten hebben die griecken *vernomen* hoe
dattet was Paris des conincs sone van troyen. die gecomen was in
griecken ouermits tgebot sijns vaders om te *verweruen* vanden
coningen van griecken sijns vaders suster Exionye. Die fame sijnre
schoonheyt *ende* rijckelicheit heeft *vernomen* Helene des voorseiden
Menelaus huysvrouwe *ende* is ghecomen inden seluen tempel seer
costelijc *verciert* met vele geselscaps niet wt deuocien: maer wt
wellusticheyt om te aenscouwen die schoonheyt van Parise: so menige
vrouwen doende sijn noch hedensdaechs: die meer in die kercke gaen
om gesien te worden vanden mannen hem seluen *verthonende*: dan
om deuocie / So heeft dan Helena hair offerhande rijckelijc doende
meer bemerct Paris schoonheit: dan haer betaemde: Als sy hair
offerhande gedaen hadde: so heeftse Parise minlijc toe ghenegen /
ende paris haer weder so datse malckanderen minlijc besagen Int
besien malckanderen begracedden. int begratien deen op den anderen
verliefden. dwelc Paris merckende: heeft raedt gehouden met sinen
lieden hoe dat hi helenen met alle haren geselsca[**B2rb**]pe ontsaken
ende berouen mochte. *Ende* hem allen dochte datse den griecken niet
meer hindere doen mochten: waert datse desen roof hem ontvoeren
mochten *Ende* eyn[t]elijc dair werdt gesloten als dat die van Troyen
des nachts hem wapenen soudent / dwelc also gheschiede. *Ende* sy sijn
haestelijc inden tempel ghecomen *ende* vinghen gheweldichlijc alle die
ghene die dair in waren *ende* brachtense in haer scepen. Parys vinck
self Helenam die coninghinne *ende* alle die heren *ende* ionffrouwen
die bi haer waren. *ende* sy beroofden den tempel met alle den
cleijnoden. *ende* hebbent al in haer scepen bracht. Die luden daer
omtrent wonende hebben dit *vernomen* / *ende* hebben hem gewapent
beuechtende die troyanen strangelijc beuochten: maer die troyaensche
macht viel den griecken te lastich so datse die griecken meest al
verslaghen bleuen die niet ontvlieden en konden *Ende* die troyanen
sijn met blijsscappen in haer scepen gecomen *ende* sijn gesonts lijfs
ghecomen tot Troyen / daerse blidelijc ontfanghen waren vanden

coninc Priam. als hy die comste van sinen sone parys vernam. hoe dat hi die alre schoonste vrouwe van griecken met hem brachte. alle die borghers van Troyen quamen hem te ghemoete met grooter eeren. *ende* des anderdaegs na dat hi gecomen was so troude paris die schoone Helene met groter vruechden seer rijckelijc.

¶ Als Cassandra dat vernam so werdtse seer droeflijc weenende *ende* bescreyende die grote bliscap die sy bedreuen: seggende hoe datse Helenen wederom senden souden / wantse voersach die toecomende plagen daer af comende.

[B2va] []Ls Menelaus vernam die ontsakinge van helenen sijnder huysvrouwen / *ende* die grote rouinghe van rijckdommen die Parys met hem ghenomen hadde: so was hi alte seer verstoert *ende* gheliet hem als half mestroostich / *ende* sinneloos. *ende* claechedet den coningen van griecken *ende* den hertogen: die hem alle swoeren *ende* gheloefden te hulpen *ende* te wreken op die troyanen die grote scande die hem allen gedaen was. *Ende* metten cor[t]s[t]en ouerslagen so vergaderden alle die griecsche heren int laetste vander maent Februarius als den tijt wtwaert beg[h]int te gane voor Athenen: om nae Troyen te trecken. *Ende* si kosen Agamennon te wesen een ouerste van alle den heyre. Sy hadden daer vergadert M.cc *ende* xxxiiij. scepē. Daer waren lxxix. coninghen *ende* hertogen / behaluen grauen ridderen *ende* volc van wapenen: die waren sonder ghetal. Als sy aldus alle versaemt waren: so ghingen sy te rade: als datse Achilles *ende* Patroclus sonden in Delphos niet verre van Athenen / al dair doe ter tijt een afgod was Appollo geheeten. een schoon beelde costelijc van go[u]de gewracht. daer die duuel in sculende den volcke antwoerde gaf van tghene dat sy hem vraechden. Dus dan als dese griecsce heeren voornoemt inden tempel ghecomen waren / *ende* haer sacreficie gedaen hadden: so antwoerde hem appollo hoe datse met groten arbeyde *ende* bloetstortingē ten eijnde van x. iaren victorie hebben soudē ouer die van Troyen. dies Achilles *ende* Patroclus seer blide waren vander goeder antwoerden. Binnen desen middelen tide so wasser een man wt Troyen comen [B2vb] een wijs man Calcas geheeten. die oec daer ghesonden was vanden coninc Priam / om antwoirde te hebben vanden seluen afgod: hoe hem die orloge tseghen die griecken vergaen soude. *ende* hem was geantwoert dat hy niet wederkeeren en soude binnen Troyen / maer onder die griecken. want die stadt van

Troyen sprac hij voert sal vanden griecken *verdoruen* worden binnen den *x.sten* iare nae datse beleghen sijn sal. Waer om dat Calcas als hi dit vanden afgod *verstaen* hadde so is hi ghegaen tot Achilles *ende* patroclus die noch inden tempel waren. *ende* heeft hemlieden ghekondich[t] sijn antwoerde vanden afgod appollo / dies die ij. griecsche heeren blide waren *ontfanghende* hem minlijc. *ende* hebben hem geleydt tot in haer scepen. *ende* sijn gereist tot daer tprincipael heyr vanden griecken lach. daerse blidelijc *van* alden heeren *ontfangen* waren. Daer *vertelde* achilles die antwoerde vanden afgod. *ende* hoe calcas van Troyen *gesceyden* was mits der seluer *antwoerden*. Dies alle die heeren blide waren / *ende* hebben hem *ontfangen* voor haren oppersten raetsman.

¶ Hier na hebben hem die griecken bereyt om voert te zeylen na Troyen. mer daer gherees grote *tempeest* opt zee: soe datse in *groter* sorgen waren: maer doer Calcas wijsheyt wort dat weder *ghestilt* doen sy daer offerande ghedaen hadden *der* goddinnen dyanen / daer oeck die duuele vten beelde den menschen haer begheerten *ende* vraghen seyde *etcetera*.

¶ Hoe dat die griecken trocken voert in tconincrijk van Troyen. berrende ende blakende. ende wonnen ij. casteelen

[B3r] [Houtsnede 6: Belegering van een stad.]

[B3ra] [A]Ls die groote tempeest ende onweder ghedaen was vander zee Ende coninck agamennon sijn offerhande gedaen hadde. So is hy met alle sijn gheselscape tsepe gegaen ende is met goeden winde gecomen in dat conincrijcke van Troyen in een schoon hauene daer een sterc casteel stont / dair vele volcks van wapenen inne was. Dese metten volcke dat dair omtrent woende maecten hem sterc ende wouden den griecken benemen datse daer niet landen noch opslaen en souden: So datter eenen swaren strijt gheuiel. Maer want die griecken in so groter ontelliker menichten waren: so hebben sy die troyanen vluchtich gemaect ende tcasteel gewonnen ende verbrant / ende alle die daer [B3rb] op waren kettiuelijc gedoot.

¶ Ende wanneer als si dit al volbracht hadden so sijn die griecken blidelijcken tsepe gegaen ende sijn ghezeylt met eenen goeden winde totter hauenen die genoemt was Thenedon. ende sy hebben daer anckers geworpen ende sijn opt lant ghetreden ende hebben hem daer ververscht Ende niet verre van daer so lach noch een ander casteel seer sterc ende rijcke / ende al omme daer omtrent wel bewoent met volcke. ende ten lach maer ses mijlen vander stadt van Troyen. Ende die inwoenders dair omtrent sorghende voor haer verderfnisse stelden hem manlijcken tsegen die griecken so dat sijn vele versloegen / maer lazen sy werden cortelijc alle verslaghen sonder die opt casteel waren. Ende die griecken heb [B3va] hebben ¹ dat casteel beclommen met crachte. so datter veel griecken in die bestorminghen doot bleuen / Want die van Troyen weerden hem alte vromelijc tot datse al vermoeyt sijnde hem niet langher ghehouden en konden. waer bi dat die griecken douerhant hielden. ende dooddent al datse daer vonden: ende verbrandent tcasteel. ende al datter in was Item van daer sijnse gereyst op haer paerden ij. oft iij. mijlen verre int lant: berrende ende blakende / verslaende die lant[B3vb]lieden seer iammerlijck / ende roofdent al dat sy vonden. ende brachtent goet in

1. Dittografie.

haer schepen die noch laghen in die hauen van Thenedon. Als coninc Agamennon den roof in die scepen hadde doen bringhen: soe heeft hijen doen deylen eenen ygheliken na dat hi hem vromelijst gehadt hadde. Ende *wanneer* als die griecken aldus dese casteelen *verwonnen ende vercreghen* hadden *ende alle dingen* na haren eysch gecregen hadden: so liet coninc Agamennon ghebieden dat sy allegader des morghens aldaer *vergaderen* souden om raet *ende* een ghemeyn morgen sprake te houden. Ende werdt ghesloten hoe datse ambassaten *aen* coninc Priam senden souden. om te besiene oft men goedertierlijc mocht *weder* crighen die schone Helene: maer daer af wil ick nu wat swighen *ende vertellen vanden* coninck Priam: wat hi hier en binnen gedaen heeft.

[Houtsnede 7: Gezelschap in heidense tempel.]

¶ Hoe *dat* Priam *ende* alle die meeste van Troyen metten *commune* *versaemden* binnen *der* stad inden *tempel* vander *goddinnen* Pallas hair offerhande doende. *ende* hoe Troylus *verlieft* werdt op Brizeda Calcas dochter. *Capittel* [.]v.

[B4ra] [A]Ls dan die coninc Priam vernam dat die *griecken* so na sijn stad van Troyen waren: *ende* datse sijn *lant* dair omtrent bedoruen hadden in *sommigen* *eynden* also dat voorseit is. So dede hi *gebieden* een open hof .xl. dage *lanc* beroepende. *ende* *dat* alle sijn *ondersaten* / *edel* / *onedel* / *rijc* *ende* *arm* hoe dat sy waren / *comen* *souden* inden *tempel* vander *goddinnen* Pallas / *ende* dair den *goden* *sacreficie* doen *souden* om hulp *ende* *bystant* te *vercrijgen* tegen die *griecken* / *dwelc* also gedaen werdt.

¶ Na dese tijdge vanden herauten: so *versaemden* inden *tempel* *Coningen* / *coninghinnen* / *hertoghen* / *hertoghinnen* / *grauen* / *grauinnen*: *ridders* / *knechten* / *etcetera*[.] doende haer offerhanden / *elck* na dat hi *ghestaedt* was / *sommige* *deuotelijc* / *sommighe* *anderssints* om haer *lieuers* *taenscouwen* Want die *sommige* *versuchteden* / *sommige* *wrongen* haer *handen* / *elc* dede also hem te *moede* was: als die *ghene* die *gheerne* *comfoort* van *lieue* *vercreghen* hadden. Troylus *aensiende* dese *iongelinge* aldus *gequelt* sijnde *metter* *minnen* *bespottese* seggende tot een van *sinen* *ridders*: O *besiet* my *toch* dese *ionge* *sotten* / *hoe* sy *suchten* / *hoe* sy *gespannen* sijn in *venus* *ploech* / *sietse* haer *oghen* *opslaen* *begherende* *troost* *ende* *comfoort* van *lieue*. En sijns niet wel *gestelt* om op *ons* *vianden* te *vechten*: die haer *crachten* dus *laten* *benemen* van *desen* *ongeualligen* *vrouwen*. Die *ridder* *voorseit* *Pandero* *gehieten* dit *hoorende* *antwoerde* aldus.

O troylus heere dit is messeyt /
die minne heuet sulcke mogenthey:
dat die *veruaerde* daer bi wert cloec.
dlijf *auentuerende* als een roeck /
then fyne dat die *schone* [B4rb] sijn *toeuerlaet* /
vernemen mach sijn cloecke daet:

ende daer bi comen in haren moet
Dits dwerc *van* minnen

Troilus

Waertoe eest goet:
aen vrouwen te stellen eenighe hope /
want so die wederhaen als hi heeft nope:
vanden winde / keert tallen hueren:
tsgelijcx so keeren *der* vrouwen natueren /
op eenen dach dusentweruen:
Elaes het heeft moeten besteruen
so menich amoreus.
dit wijt ick al den vrouwen.
want sy sijn soe preus:
dat sy haers dienaers trauaillieren /
niet en achten noch en begheren
hem troest te gheuen voor hair pijn.

Die ridder

Die hem gewachten ¹ voor *venus* line ² /
is wel geluckich.
hi scuwet menige martelie druckich.
O troilus en minde ghi noyt

Troilus

Iaijc voorwaer. ³
maer nu *ben* ics al vrij.
lof heb hy.
die my daer wt hielp deluen.
hi minde my meer *dan* ic mi seluen

1. Vorsterman 1541 vult aan: can

2. Vorsterman 1541: lijue

3. Vul aan?: oyt

Die ridder

Die hem gewachten kan voir den brant ¹:
en behoeft om blusscen gheen vloet.

Troylus aldus siende op dese minnaren *ende* bespottende daerse haer offerande deden: so geuielt *dat* Briseda haer offerande gedaen hebbende / haer omme keerde *vanden* outare: *ende* dede den heeren seer properlijc reuerencie: *Ende* mits datse verbi Troylus passeren soude *ende* hem toeneygen: ghelijc sy den anderen gedaen hadde / so werdt hij aenmercken[de] haer wt nemende schoonheyt: haer gracelike zeden: haer minlijcke manieren / hair vlinckende ² oghen: die hem so vierichlijck ter herten ghinghen: mids minlijcken begherene *ende* vierighen appetijte: dat hi geheelijc met harer liefden beuanghen werdt: die *onlange* selue andere minnaren bespot hadde: dies hi seyde aldus

[B4va] Och oghen / tghesichte sal v *verblinden*
int scouwen van hair die de schoonste *persoon* es /
voor alle die *mijn* sinnen kinden
Ghelijc die roze die voor alle bloemen schoon es.
mijn herte dunct dat in shemels troon es
door schouwen *der* vrouwen voor al ghepresen.
der natueren werck in haer so schonen loon es:
datse gheen menscen en scijnen mer yngelen int wesen.

Och groot begheren hooch ongemeten
so ghi meer siet die schoone engyene van haer
daer ghi so op sijt vervleten
soo ghise noch meer begheert te siene
Och herte wat staet v te gheschiene.
den dienst des tempels is al ghedaen
Dect v secretelijc om te ontvliene:
dat niemant dijn liden en kan verstaen
Tes meer dan tijt ick wil van henen gaen.

1. Lees?: gloet

2. Lees: blinckende – handgeschreven kopij?

¶ Als Troylus dese woerden gheeyndt hadde: geuoelende hem seluen seer *ontstelt ende van liefden ontsteken*: ghinc hi te bedde ligghen secretelijc claghende sijn hertelijc grief. seggende aldus

O onghetemperde blakende gloet
die mijn herte so tormenteert
O schone brizeda: o beelde soet
Die my alle tlijf dus inflammeert
O schoonste *ende* bat ghecomplexioneert
dan helena paris mijns broeders trouwe
ende veel ededelijcker ¹ genatureert
dan Pollexena die schone vrouwe
Soeter dan aurora / die vanden douwe
goddinne was / wijser dan dyane
Venus ghenoot / boete voor rouwe
vierich als die zonne / claer als die mane
Schoonste geformeerde reynste gedane
hebt compassie op mijn dangier
Sendt my water confoort tontfane
oft ick en saechs niet te volstane
[B4vb] *ende* sal mi moeten verbroeyen hier
In uwer gloeyender minnen vier

¶ O ghi weerlike menschen die desen dwazen Troylus nauolgende sijt. in allen welluste deser werelt leuende / uwe ooghen tot onmanierliken sondighen creatueren thonende / *ende* die minne (ia geen minne maer duuelsce razerije) met al uwen ghedachten / nacht *ende* dach hantierende. wilt toch ouerdencken donsaligne eynde van desen minnaers: hoe ket[i]yuelijc datse *vergaen* sijn gelijc dese Troylus / waer af *dat* onse hystorie voert *verclaren* sal: hoe veel smertten / hoe vele verdriets / hoe veel sorgen dat hy geleden heeft / eer hi heeft eens onsalichlijc vertroost geweest na sijn begheren *etcetera*[.] *ende* hoe scandelijc dat hi gestoruen is doer sijn grote razende liefde. alsoe dat hier achter *verclaert* sal worden.

1. Dittografie – lees: edelijcker

¶ Noch van Troylus claghingen

Eylaes wat soudic segghen noch

Oft coningen hertoghen princen gratien ¹
Vernamen mijn amoruesich slauen
Sy mochten wel seggen als zeer verstoort
siet desen dullen man verdoort.
Die nu in desen tijt van grieue
Niet el en spoert *dan* na troost *van* lieue
O troylus na dat ghi minnen moet
Twy en quaemt niet *dat* ghi *int* herte loet
Die ghene die v gaue confoort
V suchten v clagen blijft onghehoort
Sy is harder dan steen / couwer *dan* ijs
V niet achtende aes oft chijs
Ende ghi verboeyt v in dit dangier
Smeltende als sneeuw ouer tvier

1. Lees?: graven – handgeschreven kopij?: *grauen* dat als gracies verlesen werd.

¶ Hoe dat Pandro Troylus *vertrooste* daer hi te bedde lach. gheuende hem confoort *ende* troost / *ende* hoe Troylus die scoone brizeda aenscoude. *Capittel .iiij.*

[B5r] [Houtsnede 8: (zieke) man te bed met een bezoeker.]

[B5ra] [P]Andero *vernemende* die grote liefde dair Troylus mede beuanghen was: so dachte hi hem te *vertroosten* *ende* es *gegaen* ter plaetsen daer Troylus op sijn bedde van *minnen* sieck lach doende sijn clachte alsoe hier voor *gescreuen* staet: *ende* heeft hem toe ge[s]proken aldus

O lazen wat smerten lijdt die liefste onder tscijn *der* zonnen
O mijn heere *ende* vrient sydi nu *verwonnen* /
in dese tijt hoe coemt dit so

Troylus

O Pandro
welcke fortune bracht v hier
Om my te siene in dit *dangier*
Ic bids v gaet wech / laet my alleene.

Pandro

O hertelijc vrient twaer mi te cleene.
V in *dangiere* aldus te siene /
ende sonder meer besceets te vliene.
dat ghijs *versuect* ick bens onvro.
Want noyt en *verdiendict*

Troylus

O Pandro
Ic weet wel dat mijn gequel
V meer deert dan yemant el

Dus bid ic v wilt van henen vlyen
Want noode soudi my steruen sien
Ic en mach niet langher leuen
Die crachten mijns leuens mi begeuen
so es verdeluwet mijns lijfs virtuyt

Pandro.

O bloem van ridders hoghe spruyt
Troost en succours ende liefst ghetal
onder die muragie van troyen al
Wat siect en grieft v vrij edel bloet

Troylus.

[B5rb] En peyst niet dat my siegye doet
Vanden griecken voor troyen hier
noch fortse van wapenen noch sulc dangier
noch ducht voor eenich ongeual
Want dat es dminste ghepeys van al.
alle ander saken bringen my ter doot
maer hoedanich dat wesen mach mynen noot
Al ignoreerdijs en acht dat niet.
Vercorene pandro

Pandro

Och edel diet
oft v tgeselschap oyt was bequamelijc
van my ic bid v eest betamelijck
Wil my condighen wat v deert
[B5va] Daer ghi de doot so seere om gheert
tes messelijc oft ic v conforteerde

Troylus

O Pandro eer ic v gherecoleerde
Mijn grief mijn anxt mijn deerlijc sneuen

die crachten mijns leuens soudē mi begeuen
Verlates mi biddic v vrient *vercoren*

Pandro

Daer rechte vrinscap es ghesworen
Daer en es gheen secreet ghedect
Want deen vrient es altoos ghewect
Den anderen wat succours te gheuene.
Een deel te nemenne van sinen sneuene
Dus begeric gedeilt tsijne van dinen rouwe

Troylus

O vrient ghetrouwe
Na dat ghijt *emmer* wilt weten bloot
Mijn doloreu[s]e martelie groot
Ic sal segghen al mijn mesquame
Niet dat ic hope te mijnre vramen
Bi v mijn grief te deslogerene
Maer alleenlijc om te obedierene
Die grote bede daer ic nyet iegen
Emmermeer en soude seggen muegen.
Want ic ben een wille ghevueght *met v*

Pandro

Och Troylus hoe moechdi dit grief tot nu
Aldus secretelijc ghehelen my
Ic bidde v rasch becundicht my.
wie v int meskieuen bringt

Troylus

Tes minne die allen herten dwinght
daer ieghen cracht const en hulpt noch raet
ende diese smaect al sijne daet
Ende sijn labuer es teghenspoet

Pandro

Lacen wie hier meest labuers in doet
Es yerst te niente

Troylus

dats mi ghebleken.
want een gay gesichte heeft mi *ontsteken*
[B5vb] met vieregen luste mijns leuens cracht.
Dat ic mi wensche doot oft *versmacht*
Sulc es *mijn* leuen eest v *genoech*
Meer taenhorene *mijn* ongheuoech
So biddic op alle die vrinscap nu
Die oyt was tusschen my *ende* v
Dat ghijt secreet wilt houden voert
Ende ghaet van hier laet my verstoert
Alleene vechten *ieghen* mijn seer

Pandro

Och twij en wistic dat niet eer
ic haddu toch eenichsins raet *geuonden*
Daer ic dit grief met hadde *ontbonden*
V in solase bracht vuyt *ghetruere*

Troylus

Wie ghie

Pandro

Iaic wel ter cuere

Troylus

Ke lieue Pandro hulpt tiersten v seluen

Want ic sie v daghelijcx *omme* weluen
Van anxte *ende* van melancolien
Doer dminlijc sien *ende* oft ghij tot dien
gheen raet en weet noch af noch *aen*
om v seluen / hoe soudi dan
mijn grief gebluschen groot *ongemeten*.

Pandro

Tvalt wijlen die *den* wech wel weten
Dat sy *verdolen* / nochtans haer raet
Doet dat een ander recht ghaet
Ic kinne wel dat by fortun*en* wreet
Van minnen mi groeyt een dagelijcx leet
Maer dats bi causen dat icx secretelic
niet en beleede so ghi vermetelijc
Dit sijt te doene *ende* doet tot noch
In desen op alle vrientscap doch
bid ic v wilt my tghesichte noemen
van daer v alle tgrief es comen
Ic sal meer poghen na dinen vrede
dan ic oyt my seluen dede
dus latet tghepeys van sulcken rouwe

[B6ra] Troylus:

O vrient ghetrouwe.
Ic en derfse niet noemen doer scaempten roede
bi causen: sy is *van* uwen bloede
ende herde na / elazen dus
So heeldict gheerne

Pandro

O troylus
Hoe cleynen betrouwen hebdi op mij.

Troylus.

Ic kenne v secreet en vrij
Nochtant wildic wel die doot beiaghen
ende ic mochte sonder v meshaghen
v helen / die my dese quetse doet
mer want ic v kenne secreet en vroet
ende want ghy weet dat niemant en mint
by boecken oft wetten die men vint
maer by ionsten alsoot natuere raet
so seg ict v die mij dus heeft begaedt
ende mijn hert gewont mits haren gesichte
dats brizeda v schone nichte
beraedt my moechdy pandro
Nu weettijt wel.

Pandro

O cupido.

V seg ick lof van desen doene
o troylus verdorret niet mer wert groene
want ghi hebt *vercoren* een edel ghenoot
naer v volmaecte weerde groot
v herte en mocht niet bat logieren

Troylus

Dat ken ic warachtich

Pandro

Haer soete manieren.

haer edel costume / hair hoghe corage
haer gracelijc wesen / haer scoon ymage
soude eender herten meer doen *verfroyen*
dan alle die vrouwen die sijn in troyen
So edel esse ghenatureert

Troylus

Dats tvier dat my dus inflammeert

Pandro

[B6rb] Vercorene troylus rust dinen moet
Ten sy dat v een sake doet
Ic sal ontkommenen al dijn gewichte

Troylus

Wat saken es datte.

Pandro

Dats dat mijn nichte
Sebarigher es in haer beiach
Dan enighe vrouwe die wesen mach
die meer mespriest der minnen liet

Troylus

Elaes dats waer.

Pandro

Deert ons dat niet
Ic hoopt zo wijslijc te besoengnierene
ende v messagie so tallegierene
dat v verdriet noch sal *vermuyten*
In die *alder* ghenuechlijcste deduyten
die noyt lief ghecreech van lieue

Troylus

En peyst oec niet dat ick met grieue
beghere aen sulcke vrouwe reene
Velonye oft ercheyt meene

maer en gheer anders niet om my
dan dat puer haer ghelieuen sy
ende ghedoooghe dat icse minne

Pandro

O troylus heere rust dijn sinne
laet my gheworden: want also wel
als ghi / heb ic ghesmaect tghequel
verbluscht dijn vierighe vlamme in v
al dbitter sal ick verkeeren nu
In smake va ¹ honige / soet *van* viguere

troylus

O pandro liefste creatuere
Ic swere v bi alle der goden cracht
dat alle die tryumphe *der* grieken macht
nemmermeer en moghen deren my
op dat mynen dienst haer *danclijc* sy
dus *recommanderict* v als vrient
ghi weet wat ter saken dient
[B6va] doet so uwen wisen raet ghedraecht
Ic segghe adyeu

Pandro

Blijft onuersaecht
Ghi sijt *verwachtende* blide mare.

1. Lees: *van*

¶ Hoe Pandro van Troylus schiet sinen geselle om te spreken die schoone Brizeda. *ende* hoe sy mits langher spraken consent gaf om den edelen Troylus te *vertroosten*.

[]ls dese woerden *van* hem beyden gesproken *ende* geschiet waren / so is Pandro gegaen so verre tot den huse van Brizeda sijnre nichten *ende* dede so vele dat hi haer ter spraken quam / Terstont als dese brizeda haren neue sach: so thoendese h[e]m een bly ghelaet vraghende hertelijck ofter yet nyeus ware. *ende* oft coninc Priam *ende* sijn edele heeren gheene onweerdicheyt tot haer en hadden ouermits haers vaders Calcas vlucht: waer op pandero antwoerde *aldus*. Neent vrouwe certeynlijc: maer ghi sijt meer begracijt op dese vre vanden edelinghen *van troyen* dan eenighe *ander vrouwen*: *ende* dat niet vanden minsten maer vanden meesten Bryseda antwoerde. wie sijn die ghene die my so ionstich *ende* vrenthout *zijn*. en ken icse niet. pandro antwoerde. ghij kent hem wel: het is Troylus / coninc priams sone. die cloecste ter wapenen naest sinen broeder hector binnen *troyen* die schoonste *ende* die sebarichste / die beste ghemanierde / *ende* die secreetste van monde die de goden ye ghewrochten Van hem sydi begracijt meer dan eenige vrouwen binnen *Troyen*. voor v en begeert hi niemant. doer uwen persoen sterft hi duzent doden / alle sijn vruegt [B6vb] *verdwijnt*. alle sijn iuecht *verdeluwt*: alle die cracht sijns leuens *verteert* hi doer v / altijd behouden uwer eeren / Dit horende briseda antwoerde hier op *aldus*

O pandro Ic waende had ic sulken daesheynt /
van minnen begrepen bi mijnre dwaesheynt /
als ghi te berde bringt *aldus* eenlijc:
Dat ghi niet alleenlijc /
mij *versproken* had: maer geslagen zeere.
als die ghene die mijn eere:
met rechte beminnen soudt voor yemant el

Pandro

O briseda bring ick v scande.

Brizeda

Ia ghi dat blijct hier wel
Want oft ghi my raet dat felle dangier
van minnen ende dat onblusscelyc vier
Te volghen / wat sullen my dan *vreemde* raden

pandro

O nichte wat macht v scaden
dat v verkiest een edel bloet
anders niet gherende tot v dan goet
Die so weerdich is dat op daertsce dal
Gheen weerdigher terden mach:

Briseda

Dat ken ick al
Troylus is so edel ende so gent
Om elcke vrouwe sijns te sine content
Maer sint dat gods ghelieuen groot
Mynen man *van* my weerde totter doot
en wildic met minnen niet sijn bekuert
want therte noch om sijn steruen truert
Ende sal den tijt mijns leuens meest.

pandro

O nichte briseda weecht dinen gheest
Denct *om* dijn geluckige schoonheit claer
Die sulke werdicheyte trect tot haer
Want thoende ghi *hem* ionst als hi v doet
So soude men seggen beelde soet
dat die sterre metter zonnen waren *verfroyt*
[C1ra] want gheliker paer en *versaemde* noyt
met ionstegher minnen als ghi te samen
mocht so gheschien

Briseda

Sulck grief van blamen
Wil ick van my noch refuterem

Pandro

Suldijen dan dus laten confunderen.
sonder te vertroosten die v also
voor al vercoren heeft

Brigeda ¹

A lazen pandro
Sulcke *verkiesinge* / sulc minlijc smerten
es hem comen wt lustiger hertten
ende sal lichtelijck *verkeeren* iaet
Minne *verandert* / tgepeyst *vergaet*
oeck is hi daghelijcs tallen spele
daer hi schoen vrouwen aensiet so vele
hi sal wel eene vinden iay
edel schoone gent net *ende* gay
em *hem* te troostene tgrief sijnder blamen

Pandro

Dits crancken troost.

Briseda

O pandro ²
al blijuic in eeren wat maecht v grieuem
ick bids v laet v doch ghelieuen
dees *antwoerde* / *ende* *conforteert* daer van
met anderen gepeisen den edelen man

1. Lees: Briseda

2. Rijmgever ontbreekt.

ende bringt hem een nyeu gepeys voir oghen

Pandro

O nichte ic en soude niet moghen
al ander solaes es hem een pijn
Sonder alleen bi v te sijne
Hier om vercorene nichte soet
Sal so wreet bliuen uwen moet
Dat ghi troost sult laten deruen
die hondert dooden om v soude steruen
So mach men vloecken dauentuere
ende dat schone wesen dijnre figure
[C1rb] daer sulcke weerdicheyt *om consummeert*.

Brizeda

Sekerlijc dat hi hem dus *confundeert*
om mijnent wille heb ic *ontfermen* groot
Ende daer om ter vterster noot
So en ben ick sonder ghenade niet

Pandro

O nichte gheneest dan sijn verdriet
Gheeft hem een minlijc opsien *van oghen*
het sal hem blusscen alle sijn doghen
al en ghewoege hijs niet synen dienst ist weerdich

Briseda

O pandro des ben ic al volueerdich
Na dat hi niet el en gheert van mij
Minlike ghesichten met ionsten vrij
Heb ic ghenoech om sijn ghesonde
Doer die bede *van* dinen monde
ende om dats Troylus weert es voor al

Pandro

Daer aen houdicx mij.

Briseda

Maer liefft ghetal

Vercorene neue ick suppliciere

Dat hi so beleefdelyc bestiere

In sulker wijs dat ons minne niet

mijn blame en werde noch *hem verdriet*.

hi moet bedect sijn wijs *ende* secreet

Pandro.

Sijt des ghevreet

Ic kennen so reyn van aerde vrij

Dat daer vore gheen sorghe en sij.

Oec weet ic sijn manteneren

Sijn werc. sijn doen / so conduceren ¹

Dat ghijs beyde sult wesen vro

dus blijft in hueghen.

¶ Hier mede so heeft pandro *vertroost* sinen gheselle Troylus / die *van* minnen sieck was te bedde liggende es *genezen* geworden / midts der blyder boetscappen van sijnder vriendinnen Briseda. waer [C1va] af dat ic nu swighen wille / *ende* verclaren hoe die griecken raet hielden. *Ende* hoe coninc Agamennon mits *consente vanden* anderen coningen *ende* princen son[C1vb]den Vlixes *ende* Dyomedes totten coninc Priam binnen Troyen / *ende* vander antwoerden die hi met den grieckscen ambassaden ouer sandt. *Capittel .vi.*

[Houtsnede 9: staande vergadering] ²

1. Verifiëren!

2. Zelfde houtsnede als nummer 3.

[C1va] [O]M voert te bescriuen die historie vanden griecken: soe es te weten hoe datse ouerdragen hebben nae datse in dat troysche rijke gebarnet *ende* gerooft hebben: gesonden hebben *Vlixes ende* Dyomedes totten *coninc* Priam om hem te vragen oft hi helenen ouergheuen woude haren man Menelaus eer datse hem meer schaden deden. Dus dan so sijn die griecsche ambassaden ghereyst tot in die stadt van Troyen. *ende* hebben ghegaen doer die stad totten conincklike pallayse / daer si door menighe costelike camere lidende [C1vb] ten lesten vonden hebben den coninc Priam in een zale / sittende in sinen trone [s]o rijckelijc / datse [n]oyt desghelijcs ghesien en hadden. met menigen machtighen vorste *ende* prince raet houdende. *Ende* *Vlixes* die moedighe grieck heeft den coninc Priam sonder eenighe reuerentie te doene toe gesproken aldus. O du coninc Pryam coninck Agamennon wiens boden dat wi sijn die ontbiedet di bi ons dattu wederouerghen sultste die coninghinne Helene haren man Menelao / *Ende* dat ghi oeck beteren sult die grote scade die Parys dijn sone in [C2ra] griecken ghedaen heeft / *Ende* ist sake dattu dese dinghen doetste al vallet dij swaer: so werckestu zeer wijslic. maer *versmadestu* dese dinghen. soe moghestu wel *vermoeden* dat dy *ende* dijn volcke veel quaets nakende es. Want du *ende* alle dijn volck metter doot geplaecht worden sulste.

¶ *Ende* als coninc Priam dese woerden van *Vlixes* verstaen hadde: soe heeft hi haestelijc gheantwoert aldus Van dynen woerden so *verwondert* my al te seer. Ghi sijt van mij eysschende tghene datmen eenen *verwonnen* coninc nauwe te voren en soude leggen. *ende* ick hope dat die griecken niet so mechtich en sijn datse sullen volbringen tghene dat ghi alhier segt. Sy begheren beteringhe die selue mesdaen hebben. Sy hebben mijne ouders / mijn vrienden / *ende* mijn ondersaten *verslagen*. *ende* mijn schone stadt *verdoruen*. *ende* mijn burghers wech geuoert. *Ende* Exionie mijn sustere houden sy in oneeren *ende* in hoerdomme. dwelc niet en behoort. wantse *ymer* van conincklike troncke vrij edel gheboren is Besiet wat redenen datse hebben om beteringe te eysschene van my / die mij soe vele mesdaen hebben. Ick woude vredelijc mijn leuen geleydt hebben / alle dese dinghen *verghetende* *ende* vter herten se tende ¹. waer om dat ick sandt tot hemlieden mijnen getrouwen bode Anthenor biddende datse doch

1. Sic – lees?: settende

wolden weder ouergheuen mijn sustere Exionie. *ende* ic soude daer mede alle voorleden mesdaet *vergheuen* hebben. *Ende* met wat oneeren scanden *ende* dreyghingen datse mynen bode anthenor getracteert hebben is my *ende* v al kundich. *Ende* hier om so en eest niet tamelijc noch behoorlijck / [C2rb] dat ick uwe bootscap *verhoren* sal. *Want* ic hadde sekerlijc lieuer dairom te *vergane* / *dan* in eenigher maniere den grieken gehoorsaem te syne *van* tghene *dat* sy *van* my begherende sijn. *Ende* ghi oec beyde die dese woerden hier ghesproken hebt. ten waer sake dat v den dienst der boodscappen ontsuldichde Ic soude v beyde te samen *quader* doot *doen* steruen. Tot welcken woerden dat dyomedes *lachende* werdt *ende* sprac aldus. O coninc Priam ist sake *dat* ghi *sonder* thoren noch *gramscap* niet en moechste wesen *wanneer* alstu ons *alleen* sietste / hoe sulstu v dan moghen onthouden. *wanneer* als ghi sult aensien soe menighen grieck ghewapenderhant op v comen om v *ende* uwe kinderen te *verslaene*. *Vanden* welcken v uwe hoghe mueren noch dijne stercke toornen niet beschermen en sullen / Vele vanden heeren des *conincs* priams hoorende dese woerden *van* diomedes wouden hem daer *verslaghen* hebben. maer die coninc pryam stont haestelijc op wt sinen conincliken stoele *ende* riep seer luyde *ende* verboot datter niemant so koen en ware / die hem ye mesdede. *Want* den wijsen mannen sprac hi voort en betaemt niet den dwasen oft den sotten op haer ghecke woerden te antwoorden oft te achten. *Want* inden sotten woorden salmen den dwasen *ende* sotten bekennen: *ende* het ware mij ghenuchliker an mijn eyghen lijf yet te lidene: dan dat een bode inder teghenwoerdicheyt van mijnen persone oft in mijnen houe enich onghelijc gheschien soude / want van eender cleyre mesdaet comt somwijlen een groot qualijc varen *ende* ongheual. [C2va] *Ende* daer om gaet alle gader nedersitten *ende* niemant en sy so koene dat hi eenighe *oneerbaerheit* meer spreke. *Ende* *wanneer* als sy aldus *allegader* af lieten so en konde Eneas sijn woorden niet *langer* bedwinghen maer hi sprac aldus O lieue heer coninck then is niet onredelijc dat men den dwazen oft den ontwetenden antwoorde gheeft op sine dwaesheyte oft onwetenheyte. *Want* ¹ so dwase *ende* *vermetelike* woerden sprekt / het is wel redelijc dat hi daer af gecastijt *ende* berespt worde. *Want* ic mocht wel also vele onnutte redenen *ende* woerden

1. Vul aan?: wie

spreken in uwer teghenwoerdicheit dat uwe coninclijke moghentheit *met* rechte soude mi moghen bringhen totter doot. Ende ten waer sake dat uwe eerweerdige *presentye* daer mede gestoort mocht worden: hi die alsulcke woerden *gesproken* heeft: soude dairom steruen Ende al hier om *vermane* ick hem dat hy haestelijc reyse sijns weghe die hi gecomen is wt onser stad van Troyen: ia ten sy sake dat hi sijn redenen wijslijc wil veranderen. Dyomedes en wert van Eneas woerden niet *veruaert*: mer hi heeft hem *aldus* gheantwoert. O du Eneas. du biste die du biste. Ic *kenne* di te wesen seer rechtueerdich wijs ende vroem in dijn woerden ende een goet taelman voor mijnen *persoen*. Ende hier om so *begheric* met groter *begheerten* dat ic dy soude moghen vinden tot alsulcker steden daer ic dy dese woerden mochte metten *punte van mynen sweerde loonen*. ende ick sie wel dat die coninc salich is ouermits dat hi di heeft tot synen raetsmanne. Want du en moechste dynen coninc niet *raden* dan recht te [C2vb] wercken also v dunct / ende dyomedes woude noch meer schimpige woerden *gesproken* hebben gehad: Maer Vlixes die schoorde seer wijslijc sijn redenen hem *vermanende* dat hi *swigen* soude. ende hi seyde tot coninc Priam *aldus*. O coninck wi hebben seer wel *verstaen* alle tghene dat ghi tot ons *gesproken* hebste. ende hier mede so wille wi *vertrecken* ende *vertellen* ghetrouwelijc onsen heere ende coninc Agamennon alle tghene dat wi van dy *gehoort* hebben / Ende sijn also haestelijc vanden *pallayse neder gheclommen* ende op haer paerden ghescreden. ende *reden* wt Troyen tot datse *quamen* daer die *griecken lagen* Ende doe *ghingen* sy tot in coninck Agamennons *tente* daer alle die meeste heren ende *princen vergadert* waren van al *griecken*. ende sy hebben dair *vertelt* hem allen tghene datse van *coninc priamus* *gehoort* hadden. Waer af dat den *griecken* seer *verwonderde* / ende *hielden* groten raet *onderlinge* hoe sy haer reyse voert *ordineren* souden. dair hier na meer af *geruert* sal worden.

¶ Maer eerst wil ic *bescriuen* die *gedaenten van sommighen edelingen uan griecken*. ende oeck *van sommigen Troyanen*. alsose Dares ende Frigius *bescreuen* hebben. wantse doe *leefden* ende *bescreuen* alle die *striden* dier *geschieden*

¶ Coninc *agamennon* die was *middelbaer*¹ *van lengten* ende *van tameliker ghedaenten*: seer vroem in de *wapen* ende *moedich*. Achilles

1. Lees: middelbaer

die was van scoonre ghedaenten. hi hadde gheel haer gecrult / ende groot oghen. een manlijc gesicht / ende breede borst ende schouderen. grote armen. vtermaten sterc bouen eenighen grieck / seer strijgbaer. milde / ouervloe[C3ra]dich ende milde van sinen coste

Tantalus die was seer groot van lyue ende sterck. ende van rooder verwen. hi was seer ootmoedich / hatende kijuinge ende scheldinghe: maer seere begherende dye rechtueerdighe strijden

Ayax Oleus die was groot van lyue. ende hi hadde breede scouderen ende groote armen ende ¹ seer lanck. ende altoes ghecleet met costelijken clederen ende hi was seer bloode ende haestich van spreken.

Thelemon ayax neue was seer schoon / ende hi hadde ghecrulet haer seer vroolick ende ghenuechlijck van sanghe hebbende een goede bequame stemme. ende hy was oock seer strenghe: ende vroom inden strijde ende wel ghemoet. ende hy en prijsede gheen houerdye Ende Vlixes die ghinck allen den gryecken bouen in schoonheyden. ende hy en was niet strenghe. maer hy was vol van alder loosheyte. Ende hy was een groot dichter der loghenen sprekende veel spottinghe ende boertighe woerden ende hy was suet ende seer subtyl: ende wijs van sprake soe dat onder alle den griecken zijns ghelijc niet en was.

Dyomedes was seer lanck / ende hy hadde een breede borst ende seer dicke ende stercke van scouderen. fel van aensichte / inder gheloeftenesse bedrieghelijck. seer stranghe in die wapene. ende hy was oock mede van vele menschen ontsien / want hy was seer vol alder ongherechtiheyte. ² ende seer lastich den ghenen die hem dienden seer onsuer ende oncuysch ende dycwyl socht hy den brant der minnen Ende hertoech Nestor was seer lanck van ghesteelstenisse. breet van leden. ende oock seer groof van armen. seer onderschey[C3rb]den goet van spreken. altoes gheuende trouwen raet. Ende hy was seer lichtelijck vertoernt. ende dat duerde onlanghe

¶ Ende Protheseus was van tameliker ghestaltenisse schone ende seer strenghe ende gheringe indie wapen ende seer hoech moedich Ende Neptologius was groot van lijue met swarten hare. ende hy hadde groote ronde oghen. ende breet om sijn scouderen: ende om sijn

1. Vul aan: was

2. Lees: ongherechtiheyte

borst / *ende* versamende wynbrauwen *ende* *ende* ¹ hy was stamerende in sinen woerden. maer hi was seere wel gheleert: *ende* ghefundiert in harer wet.

Ende Palamides coninc Naulus soen: was seer schoen van sijnder ghedaente. *ende* seer moedich te strijde / *goet van woerden* *ende* bequaem. *ende* hy was oock heusch. *ende* overuloedich gheuende vele gauen

Ende Poldaryus was temael grof: *ende* also dicke van vetticheyt dat hi kume alleyn ghegaen en mochte. *ende* hy was oock seer rechtuerdich: maer daer toe seer houerdich *ende* opgheblasen. *ende* selden vrolijck noch blijde. maer altoes was hy bedacht *ende* becommert met vele saken *ende* met wonderlijken vremen dinghen.

Ende Machaon was *van goeder middelder* ² ghedaenten *ende* formen houerdich *ende* seer moedich met eenen caluwen voerhoefde *ende* des daghes en slyep hy nemermeer.

Ende Briseda Calcas dochter was vtermaten zuuerlijck *ende* seer schoen: *ende* sij was ooc niet te cort noch te lanck goederhande *ende* bequaeme *van woorden* *ende* si hadde veel vryers *ende* veel hadse der lyef: maer sy en had gheen vasticheyt op hair vriers Mair behaluen dese *ende* meer *ander vanden meesten* / so heeft meister Dares ghescreuen. [C3va] *Dat die coninc van persen* oock seer lanck was *ende* hi had een vettachtich aensicht: *ende* sproetich. *ende* thaer *van sijnen* hoefde *ende* *van sinen* baerde was seer root.

¶ *Nv werden hier bescreuen die formen* *ende* die ghedaenten *van coninc priamus van troyen* / *zijns wijfs zijne sonen* / *ende zijne dochteren:* *ende* *van zommighen anderen van Troyen.*

[] *Nde* meister dares die screef ooc mede in sinen boecke *van den ghenen* die oock binnen der stadt *van troyen* waren. *Ende coninc Priam* was seer lanck: schoon *ende* ghenoechghelijck *ende* vrolijck. *Ende* hy plach des auents *der spijsen* seer begheerrich te *sijn* *ende* hy was seer onuersaecht inden velde seer hatende die smekinghe *der menschen.* *ende* hem seluen rechtueerdelijck te oeffenen in sine dinghen *Ende* suete sanghen *ende* liedekijns *der liefden* plach hi seer

1. Dittografie

2. Lees: middelder

gheerne te hooren. Ende hy was ooc mede warachtich in sinen woorden. seer liefhebbende zijn ridderscappen ende die plach hi vele te begauen. Ende van al coninc[s] Priamus sonen so en wasser gheen so homoedich: als Hector sijn sone. Ende dit was die ghene die in dien tijden al den anderen te bouen ghinck in cloecheit ende in coenheyt Ende hi plach een weynnich te stameren in sijnen woorden. Ende hy hadde seere harde leden: die wel groote last lijden mochten inden arbeyde Ende hi was seer groot van formen. want die van Troyen hadden noyt also stercken: vromen: coenen man noch also moedich / Ende hy hadde ooc mede seer vele haers op sijn hoeft Ende daer en ginck noch en quam noyt onrechtuaerdich noch onbetamelijck woort wt sinen monde. [C3vb] Ende hem en verdroet noyt in eenigen strijde te ghaen Ende met ghenen arbeyde oft swete des stridens so en wert hi vermoeyt. Ende men heeft nye van eenighen man oft heere ghelesen die also seere ghemindt was van sinen ondersaten: als dese Hector van Troyen was.

¶ Ende Paris was seer lustich: ende cluchtich om sijnre schoonheit wille: ende oock om sijns haers wille dat hy hadde op sijn hoeft. want dat scheen alsoe schoon te wesen ende blynkende oft gheweest hadde gout. Ende hy was seer konstych met den boge te schieten Ende hy was oock mede seer vroem: ende coen inden strijde

¶ Dyephebus die derde sone: ende Helenus die vierde sone: die waren alsoe van eender ghedaenten ende formen dat daer gheen onderscheyt tusschen hem beyden en was. Want wie datse onuersienlijck aensach: die en mochtse nauwelijck onderkennen: noch onderscheyden den eenen voer den anderen. Ende sij waren recht van alsulker formen als coninck Priamus van Troyen haer vader was

Want dese drye waren al van eender ghedaenten: ende formen. anders dan coninck Priamus oudt was.

Ende die een broeder van den tweeen: als Dyephebus die was seer strenge ende naernstich in die wapenen

Ende die sone Helenus was seer constelijck gheleert inden seuen vrien consten der clergyen

Troylus al en was hi niet groot van lijue hy was nochtans seer moedich: ende groot in sijn herte maer hy was machtich: ende seer moghende in sijnder [C4ra] moedicheyt. ende hi was seer bescheyden in sijnen dinghen ende vanden ionghen maechde[n] seer bemint om sijnre gracelicheyt wille. ende vanden ioncfrouwen om sijnder zedicheyt

wille. Ende in cloecheyt ende koenheyt des strijdes: so was hi hectors sijns broeders ghelijck.

Eneas die hadde een grote borst ende een cleyn lijf. ende hi was seer discreet in alle sijn wercken / seer vroet ende wijs in sijn woerden / ende bequaem in sijnre spraken. seer goet ende wijs van rade. wel gheleert. Hi hadde oec een blyde aensichte met schonen oghen. daer en was nyemant binnen Troyen also rijcke oft ouervloedich van roerenden goeden als Eneas was. want hy hadde vele casteelen ende dorpen die hem toe behoorden.

Anthenor die was langer: seer discreet ende wijs in sijn woerden: ende subtyl van sinnen. seer bemint vanden coninc priam.

Polidamas anthenors sone die was seer schoon / strange in die wapene seer sedich / bequaem van lichaem / crachtich inden stride. lichtelijc vertorent. seer bedwongen in sijn woerden.

Coninck menon die was seer schoone van vormen. groot van lijue / ende seer breet ouer sijn scouderen: grof van armen: ghecruyt van hare op sijn hoofd vroem van aensichte. cloeck van wapenen te hanteren: ende een koen ridder inden stride. die voor Troyen alte vele louelijcke feyten van wapeninge dede teghen die griecken.

¶ Hecuba die coninghinne coninc[s] Priamus huysvrouwe die was lanck ghe[C4rb]rect van lijue. Sy hadde een mannelike forme ende ghedaente Sy was van groter subtilicheit ende wijsheden. seer edel ende wel gheleert

Andromada hectors wijf die was seer schoone ende lanck van lyue. wit van verwen ende blanck als melck: schoone lichte oghen / bloozende wanghen. ende roode lippen. ende dat haer van haren hoofde dat was blinckende ende gheluwe als gout. ende sy was die eerbaerste onder alle den anderen vrouwen: seer vroet / wijs / ende discreet in alle haer wercken / ootmoedich / goedertieren / hatende kijinghe / twist / ende alle oneerbaerheyt: beminnende peys ende ruste. haren man seer onderdanich / ende in haer wercken rechtuaerdich. seer wel singhende.

Cassandra die was van tameliker gedaenten / claer van verwen maer sproetachtich int aensichte seer prisende die suerheyt ende reynicheyt / Sy plach vele toecomende dinghen te voorsegghen. wantse inder astronomien seer wel geleert was. Sy voorseide die destructie vander stad van Troyen / maer lazen sy was bespot ende inden kercker ghestooten van haren vader

Pollexena coninck Priams dochtere suster van cassandra / was een alte sconen teederen maecht. die die natuere met alder edelheyt vercyert hadde / *ende* aen haer forme en was niet gedwaelt noch vergheten. O lazen haer schoonheyt werdt haer alte qualijcken gheloont. want sy werdt onthoofd van Achilles sone / alsoe dat noch bat *verclaert* sal worden hier achter int *eynde* vander historien. Haer zedicheyt waer mij te [C4va] lanck te vertellene. *ende* sy was soo seer duechdelijc datse alle dinghen der ydelheden versmadende was *ende* hatende was *etcetera*. Ende meester Dares *ende* Frigius die doe ter tijt leefden *ende* in die stadt van Troyen *ende* oeck onder die griecken in tijden van bestande conuerseerden: hebben dese ghedaenten vanden meesten aen beyde syden bescreuen om daer een eewighe gedenckenisse af te hebben. Want in beyden vergaderinghen was die bloeme *van* alle mannen der werelt vergadert. al so hier namaels achter bat *verclaert* sal worden.

¶ Hoe vele coninghen hertoghen grauen *ende* princen *ende* ridderen behaluen ander ghemeyn mannen *van* wapenen dat den edelen coninck Priam te hulpen *ende* te dienste quamen *Capittel* .vi.

o M dat hier vore die grote menichfuldicheyt *ende* moghentheyt der griecken bescreuen es: so willen wi oeck nu vertellen *ende* bescriuen int corte / hoe vele mogende coninghen dat den coninck Priamo te hulpen *ende* in baten ghecomen sijn om die edele *ende* schoone stadt van Troyen te bewaren *ende* te beschermen tseghen die griecken. die met groten volcke *ende* coste wt haren conincrijcken ghereist sijn / *ende* lazen al meest verslaghen gheweest sijn vanden griecken: O ongheluckige coninghen waer omme en hebdy niet ghebleuen in uwe landen met rusten leuende. o onsalighe Helene om uwent wille sijnse meest alle *verslaghen*

¶ Inden iersten als ons Dares *vertelt* [C4vb] so sijnder ghecomen na Troyen de coninck Priam te hulpen drye coningen / als coninck Pandarus / coninc gabar *ende* coninck Adastus: elck met duzent vrome ridderen seer wel ghewapent behaluen dander ghemeyn souwenieren Item *van* een andere prouincie die daer gheuoemt is Colophon. welcke dat een grote prouincie es seer rijcke *ende* vol van stercken steden / so sijn ghecomen iiij. coninghen met eenen geselscape van duisent ridderen. behaluen alle dander ghemeyn souwenieren. *ende* die een

vanden .iiij. coninghen was genoemt Carthas. die ander coninc hiet Ymasius. die derde hiet nestor. *ende* die vierde Amphimachus.

Item vanden conincrijcke van Lycien so quam met .iiij. duisent ridderen die machtighe coninc Clauchon met *sinen* stercken *ende* vromen sone die daer gheheeten was Sarpedon / *ende* hi was coninc Priams neue.

Item van een ander conincrijck oock daer omtrent gheleghen quam een coninck Euphenius gehieten met dusent ridderen.

Item van Laricia quamen twee coninghen / als grote coninc Vyon. *ende* coninc Euplandus met .xv.C. ridderen

Item van simbarea quam coninc Aemus met .iiij. duisent ridderen. *Ende* in *sinen* gheselscape waren .iiij. hertogen *ende* vij. grauen. dese waren die leytsmannen van *sinen* heyre. *ende* sy droegen wapenen van eenrehande teekene of deuize. op datmense inden stride wel onderkennen soude.

Item van een ander conincrijck Trachia gheuoemt ligghende oostweert quam coninc pilex met eenen hertoge. *ende* brach[C5ra]ten daer met hem elf hondere ¹ ridderen

¶ Item van Pannonien quam coninc premetheses *ende* sijn swagher die gheuoemt was hertoge stupex met duzent ridderen. Item van bohemien quamen die .iiij. hertoghen met xij. hondert ridderen. Item van verencinum dat gelegghen is oostwaert *ende* dat seer vol ghewapende mannen is quaem coninck Boetes *ende* coninc Ephesius met dusent ridderen. Item van Pafatonia *ende* dat leyt alderverst op oostwaert: quam die alderrijcste van goude *ende* ghesteynte die coninc philomenis. *Ende* hij was oeck mede seer groot als een reze. *ende* brachte seer veel ridderen. Item van ethiopien quaem coninc Perseus. *ende* hi hadde met hem den vromen coninc Menon met vele hertoghen *ende* grauen die onder hem gheseten waren met .iiij. duzent ridderen. *ende* daer quam mede coninc Figmon coninc menons broeder.

Item van agresta quamen twee coninghen met twalef hondert ridderen. Item van Lisignia welcke dat leyt bouen den conincrijcke van Amasonien quaem een oudt coninck die seer wijs *ende* wel gheleert was inden vij. vrien konsten: *ende* hi was gheuoemt Epistropus. *ende* dese bracht met hem M. ridderen Oeck hadde hy met hem eenen sagittarius die seer wonderlijc was aen te sien / want van die ouerste helft van synen nauel opwaert waest een mensce. *ende* van *sinen* nauel

1. Sic – lees: hondert

nederweert wast een paert: *ende* dat ouerste menschelijke deel dat was seer bedect met eenen harighen velle. die oghen bernende als vier. Dese selue sagittarius konde soe wel so crachtelijc metten boghe schie[C5rb]ten: dat niemant sijns ghelijc en was *ende* niemant en konde sijn ghescut verdraghen. Dese monster dede den grieken grote vreesse *ende* scade / doodende menighen vromen griecschen ridder die daer voor Troyen ghecomen waren.

¶ Den coninck Priam waren te hulpen gecomen meer dan .xxxij. dusent ridderen van buten: behaluen dander ghemeyn ruyteren. *ende* behaluen sijns selfs ridderen. *ende* behaluen die ghene die wt cleyn indyen comen waren. Men en heeft nye gelesen zedert dat die werelt ghemaect is: datter also vele vrome coninghen / hertogen / grauen / princen / ridderen / *ende* stoute ionghelinghen ten stride te samen vergadert waren als doe op die tijt waren. Want die rechte bloeme van allen ridderscape der werelt daer buten *ende* binnen Troyen waren. *Ende* hier om sullen sy aen dencken alle die ghene die dit lesen: dat om soo cleynen sake: alsoe menich edel machtich prince heeft moeten smaken den bitteren doot Waer omme dat alle mesdaet te scuwen is hoe cleyn datse oeck es. Och och om een onsalige troijnne Exionie ghe-naemt / werdt so menich hondert dusent grieken ver-slaghen. *ende* om die onsalige Helena so menich troyaen gedoot. *ende* die schone stad van Troyen verdoruen *etcetera*

¶ Van Palamydes toecoemste. *Ende* hoe dat die Grieken eendrachtelijck ouerdroeghen na Troyen te reysen

[C5va] ¶ Hoe dat Palamides oeck met lxxx. scepem quam den grieken te hulpen / *Ende* hoe dat die grieken doe raet hielden om eendrachtlijck sonder eenich vertreck na Troyen te trecken. *Capittel viij*

d Ie grieken en waren noch niet gereyst vter hauenen van Thenedon. wanneer als Palamides coninck Naulus sone met lxxx. scepem zeer swaer gheladen met ridderen *ende* met knechten quam. Van welcker coemste die grieken blide waren: hoe wel dat die sommige hem berespeden om dat hi also langhe getoefte hadde. *ende* sonderlinghe doe sy noch waren tot athenen *ende* hem daer so lange verwacht hadden. maer hi ontsuldichde hem eerlic soe dat sijs te vreden waren. want hy sie[c]k gheweest hadde. Desen palamydes hielden die grieken

in grooter eeren. want hi was geboren vanden besten van al griecken / seer vroem *ende* cloec ter wapenen. wijs van rade *ende* besceyden in alle sijn saken / rijck *ende* machtich van ridderen *ende* knechten. Waerom dat hem die griecken baden te wesen een van haren raetsmannen. dwelck palamydes gheerne dede. Die griecken waren hier af blide Ende si hielden scherpen raet bi daghe *ende* bi nachte: hoe si de stad van Troyen alder best *ende* orberlijcst souden moghen belegghen tot cleynder scaden. Waer bi datse doen ten lasten eendrachtelijc sloten *ende* ouer een droeghen datmen dat inder nachte soude doen: Maer sy sorchden weder / wanneer als sy quamen in dat diepe *ende* datse dan souden ghenaken den lande ouermits die onbekentheden der weggen haerder schepen ouermids die [C5vb] lanroeringhen ¹ hem seluen daer mochten brenghen in groten anxten *ende* in sorghen wantter vele rootsen *ende* berghen van zande laghen omtrent der hauenen van Troyen. *ende* aldus bi deser saken werdt dit opsedt gebroken Ende wanneer als sy alle sweghen *ender* ² verbaest waren hoe sijt aenleggen souden So heeft Dyomedes ghesproken dese nauolghende woerden. Nu hoort alle ghi coninghen hertoghen *ende* grauen princen *ende* vorsten mijne woerden *ende* verstaet die wel. Wy moghen ons alle wel schamen vander merringhen *ende* vertoeuinghen die wy doen. want het is meer dan een gheheel iaer gheleden dat wi ghecomen sijn hier in desen landen. en wi en hebben niet so koene geweest noch so stout dat wy ye binnen deser tijt eens tot Troyen ghecomen sijn. oft dat wi die stadt ye hadden dorren besien. Die van Troyen mueghen segghen dat wi veruaert sijn. oft dat wi hemlieden niet ghenaken en doruen. Besiet wat hebben wij binnen desen langher tijt dat wi ³ griecken reysden bedreuen: seker niet en eest te achtene. Want soe wy langher ons vertreck maken: so wi onsen vianden meer respijts gheuen / *ende* hoe sy hem stercker maken van daghe te daghe om ons te wederstane *ende* te verderuene onse moghenthey. dwelc ons is tot groten achterdeele *ende* scaden. Want sedert dier tijt dat wi al hier dus langhe stille gheleggen hebben in dese hauene: So hebben die van Troyen grooten bijstant hulpe *ende* succours verworuen menichfuldelijcken van vele princen tot harer bescuddinghe *ende* harer

1. Sic – lees: lantroeringhen

2. Sic – lees: *ende*

3. Vul aan: van

[C6ra] bescermenissen ende sy moghen hare stadt omme gemuert hebben. met [n]iewen mueren ende met groter wijden ende diepen grauen omme begrauen. Want sy te hant sekerlijken *ende* voerwaer wanen *ende vermoeden* dat wij also coen noch also stout niet en sijn. dat wij by hem comen dorren ende hoe *dat* wi langher merren ende onse reyse *vertoeuen* hoe dat wi ons seluen meer cost *ende* moyenissen aen doen. *ende* scaden *ende* scanden: Want ic vermoede wel hadden wij al hyer voermaels alsoe moedich gheweest dat wy den rechten wech gereyset ende gheuaren hadden totten oeuver thoe vander stat van Troyen *met* haesten wi souden *dan* met minder pynen *ende* met minder arbeyt ghetreden *ende* *ende*¹ ghecomen hebben op dat lant want die troyanen die en hadden hem seluen doe niet voersien noch gewachtet voir ons Ende hier om soe *vermane* ick v allen. ende ic gheue v dit te kennen oft v allen behaghet ende ghenueghet dat wij morghen metter dagheraert² ons bescicken ende reede maken opten wech ghewapent bijden loope des hemels te reysen tot Troyen. Ende dat wi *dan* haestelijcken ende gheweldelijke te samen gaen met ghewapender hant op dat lande *ende* dat wij *dan* die stadt van Troyen alsoe vromelijcken moghen belegghen. Want wij weten dat wel is tsake dat die van troyen willen so en moghen wy onsen opset niet volbringhen. sonder grote vergaderinghen onser crachten. *ende* sonder groot *verdriet* *ende* vreesse des strijdes. *Ende* al hier *om* so laet ons sonder eenich beraet scoeren *ende* breeken onse toeuinghe *ende* merringhe. *ende* [C6rb] laet ons after rugghe setten alle dat gene dat ons scadeliken of hinderliken wesen mach. want sonder twiuel *ende* inder waerheyt seg ic v allen *dat* wij onsen opset niet profiteliken noch oorbaerliken anders en moghen volbringhen

¶ Hoe dat die van griecken reysden tot Troyen waert. *Ende* vanden yersten strijde Capittel [ix.]

[C6v] [Houtsnede 10: Strijdtafereel: Grieken links, Trojanen rechts]

[C6va] [D]Oe ghenuechden *hem* allen seer wel Dyomedes woerden. *ende* sinen goeden wisen raet. waer bi datse alle te samen des

1. Dittografie.

2. Sic – lees: dagheraet

anderdaegs vroeck metter dagheraet met groter voorsienicheyt *ende*
 wijsheden voeren vter hauenen Doe ordineerden sy wat scepen datter
 ierst souden ouer varen *ende* wat scepen daer na volgen. *ende* so
 sijne in goeder ordinancien gheuaren na Troyen toe: *ende* yerst
 voeren daer hondert scepen vore seer costelijc / met wympelen met
 vanen / wel bewaert met bolwercken *ende* anderen wapeningen / met
 opghetoghen zeylen. *Ende* na die no[c]h ander hondert scepen die alle
 costelijc toe ghereyt waren. *ende* sijn so gheseylt seer snelliken tot aen
 den oeuer vander [C6vb] stadt van Troyen / waer bi datse doen dat
 roedere omme leyden: *ende* sy lieten die zeylen neder gaen *ende*
 wolden alsoe haestelijc opt lant climmen. Maer als die Troyanen die
 griecken vernamen aen haren oeuer: so hebbense hem gewapent *ende*
 sijn den griecken te ghemoet ghecomen in groter menichfuldicheyt van
 ghewapenden ridderen te paerde *ende* te voete: so datter gheen griec
 so vroem en was hi en wordt veruaert. Maer wantet wesen moeste: soo
 grepen die eenen moet *ende* clommen wt haren scepen optlant: waer
 bij dat coninc Prothezelas vas ¹ met sijnen hondert scepen quam opt
 lant met groten arbeyde. Maer vele scepen verdroncken mits eenen
 groten storm van winde: [D1ra] daer vele griecken inne waren. Ende
 want die vorste ymmer wouden met foortsen aen dat lant: *ende* hem
 gheen hulpe oft ontset en quam te tyde wt den anderen scepen: so
 werter alte vele *verslaghen*. Die zee wordt root vanden bloede der
 dooder menschen / Die troyanen dwonghen die griecken na hair
 scepen te vlyene Maer lazen den wech was hemlieden benomen / *ende*
 sy waren an alle siden scerpelijc beuochten / *ende* van den troyanen
 deerlijc *verslaghen*. Men en las noyt datter eenich volck lande met so
 groter pijnen *ende* sorgen: als dat volc dede. Ende na dese scepen so
 quamender noch *ander* hondert scepen: maer sy en quamen so
 haestelijc niet te lande latende haer zeylen wijslijc neder gaen / *ende*
 arbeyden seer nernstelijc omme dat lant te winnen. Dwelck die
 troyanen met vechten *ende* met striden mannelijc wederstonden / *ende*
 keerdense vanden lande datse niet op dat pas ghelanden en konden.
 Maer ten lesten so grepen die griecken moet / *ende* weerden hem so
 vromelijc met haren boghen: dattet den troyanen te lastich viel. *ende* si
 moesten doen den oeuer rumen haers ondancs: *Ende* doe spronghen
 die griecken wt haren scepen opt lant / *ende* quamen vromelijc den

1. Sic – lees: was

iersten te hulpen / so dat daer eenen harden strijt gheuiel: Ende coninc Protheselaus als hy wt sijnen scepen opt lant ghecomen was: doe bedreef hi daer ontallijke vele dinghen in sijns selfs persone / *verslaende* vele troyanen met sinen sweerde. Want inder waerheyt en hadde hi alleen ghedaen: alle die griecken die doe opt lant getorden waren: die souden daer alle ketti[**D1rb**]uelijc *verslaghen* geweest hebben: mer wat mochtet den griecken alleene coninc Protheselaus hulpen: wanneer als daer vij. du[s]ent griecken streden ende vochten tsegghen hondert dusent troyanen. Ende hier om so wertter tusscen hem allen een vreeslijcken strijt / maer want die griecken wel merckeden dat hemlieden geen hulpe meer en mocht comen van haren scepen: oft datse oeck yet te water weert mochten vlyeden: so wouden sy hem lieuer doot vechten opter aerden: dan si hem seluen *verdrincken* souden op der zee. Ende sy grepen den seluen moet dien si mochten: ende si streuen ¹ *ende* vochten seer vromelijc *ende* stoutelijc / so datter vele doot bleef. *ende* moesten van noots wegghen rumen tvelt: ende die troyanen *veruolchdense* tot op dusterste vanden ouer also datter vele verdranck in die zee. O wonderlijcken strijt. deen begheert te winnen fortselijck tvelt. dandere begheret te *wederstane*. maer die griecken en mochten die menichfuldicheyt *der Troyanen* niet *wederstaen*. waer bi datse alle gescoffiert gheweest souden hebben *ende* kettiuelijc *verslaghen*: en hadden ghedaen Archelaus ende Prothenor. die welcke dat met haren scepen haestelijck te hulpen quamen: ende clommen met ghewelde opt lant ondancs den troyanen met vele stridens ende vechtens. Och och hoe vele wasser daer ontlijft ende gequetst vanden troyanen in de felle aencoemste der griecken / wantse aensaghen die grote scade die hemlieden geschiet was / hoe deerlijck *ende* hoe *iammerlijc* dat haer ghesellen daer *verslagen* laghen. Doe wert den strijt ver[**D1va**]nyeuwet ende verhaen: ende si hebben daer seer vreeslijc gheuochten met haren vianden. O lasen hoe menich edel vroem man moeste dair die doot *verkyesen* om die onsalige ontschakinge van helene. O ghi edel princen en wilt toch niet so sot sijn als dese dwase heydensche princen gheweest sijn / als dat ghi om so cleynten sake eenighe orlogen lichtelijc aenveerden wilt. *aengemerct* tgrote quaet datter dicwils wtcomende es.

1. Lees? streden

hebt gode voor oghen *ende* met pacientien wilt gode die wrake op gheuen: so moechdi salich worden. *etcetera*[.]

¶ Ende als dese partijen onderlinghe stridende waren: soot voorseyt is: so quamen *vander* griecscher ziden *ende* landden met haren scepen coninc Albus *ende* coninc Astalus. *ende* sijn so met haren volcke al stridende opt lant ghetreden. waer af dat die troyanen een weynich tvelt rumen moesten: Maer ten laetsten so hebben die troyanen doer haer grote menichte weder den griecken manlijc beuochten *ende* strijt gheleuert also *stranghelijc* dat alle die griecken haers ondancs weder vlyen moesten tot op dusterste vanden oeuere toe Maer doe quam koninc Vlixes met sinen scepen crachtelijc met groter macht aent lant: met groter scaren *ende* menigen vromen ridder *ende* is haestelijc ten stride ghecomen dwelc den anderen *vermoeydden* griecken seer troostelijc was. want die koninc Vlixes als een grymmende leeu met sinen volcke is in die troyanen seer fellijc gheuallen / daer hi selue met sijnre hant *versloech* alte vele Troyanen / Dit aensiende Philomenys die coninc van pafagonia / dat vlixes synen volcke alsoo [D1vb] swaren vdriet ¹ aen dede: so bestreet hy met groten nijde den vromen koninc Vlixes / dat hij hem vanden paerde ter aerden sloech. *ende* Vlixes die moeste doe in groter sorghen sijns lijfs vechten te voete. Philomenys die stac den coninc Vlixes also herdelijc met sijnder lancien dat hy hem den schilt schoorde *ende* brack sijn wapenen / Maer noch van den valle noch wonden die hi doe ontfaen hadde: soo en was hi niet *veruaert* *ende* stont vromelijc op: als een stout wel ghemoedt man als hi was: *ende* weerde hem seer crachtelijc teghen den seluen coninc Philomenys / *ende* stac hem met sinen spere inden hals / also dat hi half doot viel neder op der aerden. Dwelc als die troyanen saghen so vermoeden sy *ende* dachten dat hi doot hadde gheweest / dies sy seer droeuich waren: *ende* met grooten ghewelde daer toe doende al haer nersticheyt namen sy hem wt den handen der griecken. *ende* deden hem voeren weder binnen der stad van Troyen. *Ende* want die troyanen anders niet en meynden noch en wisten *dan* dat die koninc *voorseit* doot geweest hadde: so waren sy vtermaten seer bedroeft / dwelc den griecken seer proffytelijc was. want en hadde dat gedaen dat coninck Philomenis soot *voorseit* is dair ghewont hadde gheweest: alle die griecken die opt lant stridende waren souden beschreyt hebben

1. Sic – lees: *verdriet*

sonder twiuel haer vterste daghen: *ende* in grooten verdriete haer leuen gheeyndt hebben. Maer binnen desen middele dat die dus onledich waren met desen coninc so es haestelijc opt lant ghecomen coninc Thoas met sinen volcke ende met sinen [D2ra] paerden. ende die begonnen doe seer vromelicken *ende* seer wreeliken te strijden *ende* te vechten *ende* sy versloeghen doe weder vele troyanen Ende doe was protheselaus die welcke dat *daer* mitten eersten inden strijde zeer *vermoeyt* was een weynich wt den stride ghereden ende gheweken op dat ouere vander zee. om hem te rusten *ende* sinen adem te *verhalen*. Ende wanner als hy vernam dat alle sijn volck bina al verslaghen was: soe werdt hi seer screyende ende weenende in hem seluen ende seer bedroeft. ende hi werdt weder inwendelijc ontsteken *ende* verhidt met grooten toorne. so dat hi opstont haestelijck *ende* dede sijn paerden bringhen vten schepen die mits den swaren storme te voren niet wt gheleydt en mochten worden. *ende* hi is haestelijc op geseten ende ghereden ¹ inden stride als een brijschende leeu met eenen bloten swaerde *verslaende* *ende* quetsende vele troyanen Ende doe quam vter stadt van troyen coninc Perseus die coninc vanden moryanen. *ende* hi trad inden stride met eenen hoghen moede *ende* ghestoorden sinnen met een grote scare van ridderen Ende van sijnre toecomsten werdt dien strijt *vernyeut* *ende* die troyanen grepen nu moet. ende verdrueten die griecken in groten ghetale seer iammerlijcken ende bedwonghense achter te deysen ende maectense vlu[c]htich met groter foortsen van wapenen tot aen den ouer vander zee: so datter vele *verdranc*. Ende daer na corts souden al die grieken verwonnen gheweest hebben *ende* *verslaghen* / en hadde ghedaen die comste vanden vromen Pallamydes met [D2rb] sijnen scepen ende die trad seer haestelyken met ridderen ende knechten ende *met* sijnen goeden mannen *ende* met sinen paerden opt lant. *ende* hy ghinck inden stride Ende doe werden die griecken weder moedich *ende* Palamides die ghinck *verwoedelijcken* ende hy bestreet figmon welcke dat was coninc menons broeder *ende* coninck perseus neue. *ende* den stack hi doer sine ribben dat hi doot viel neder opter arden. Ende aldaer liet pallamides figmon ligghen. *ende* hi bestreet doe voert die Troyanen daers[e] meest waren. ende hi scheydese van malcander welcke Troyanen hem als die ghene die haren doot ontsaghen hem

1. Dittografie – lees: ghereden

dair eenen wech makeden. Ende hier omme soe wert dair een groot geruchte vanden Troyanen *ende* sy weeken doe een groot stucke wegges. *Ende* die Troyanen die souden dair nu den rugghe ghekeert hebben *ende* si wouden vluchtich gewerden hebben.

¶ Maer doe *quam* die alderstercste van alden heeren vter stadt van Troyen ghereden *ende* die was gheheten Hector van Troyen. *ende* die *quam* met veel gheselschaps *ende* hy was wter maten seer verthornt bernende van groten gramscappen. *ende* hy *quam* met schoonen claren blenckenden wapenen. *ende* met eender groter grouer starcker *ende* scarper glaiien. *ende* hy hadde voor hem eenen scilt van goude In welcken scilde dat aldair ghemaelt *ende* ghemaect waren twee leeuwen. Ende hy heuet die griecken seer vromelijcken bestreden. *ende* hy so ghemoetet coninc protheselaus die den Troyanen seer verslaghen hadde Ende want Hector te voren sijne gla[D2va]uie op de grieken hadde gebroken sloech hi Prothe[z]elaus met sinen sweerde soe herdelijc *ende* vromelijc dat hy hem sijn hooft cloefde. *ende* die edel protheselaus die viel neder vanden paerde *opter* aerden / Ende doe begaf hem hector *ende* hy bestreet die griecken al omme: als nu hier nu daer / *ende* soe wien dat hy raecte met sinen sweerde / die moester om steruen. waer omme datse hem allegader den wech schuweden *ende* seer ontsaghen als die doot. *Ende* sy vraechden malckanderen onderlinge met suchten *ende* met kermen wie dat het wesen mochte die sulcke onuerdrachlike slaghen op hem sloeghe. *Ende* hemlieden werdt gheantwoert dat hi Hector van Troyen ware die alderstercste bouen alle mannen. *ende* hierom so vloden die griecken van sinen aensicht: ghelijc die hase voor die honden. wantse sijn onghemeten dootlike slaghen niet lijden en mochten. Ende alsoe langhe als Hector street so weken die griecken van hem Ende als hector vermoeyt was soe *vertrac* hi een weenich vten stride om hem te rusten. Hier na dan soo grepen die griecken weder moet *ende* creghen tvelt *Ende* dit ghesciede achtweruen binnen dien dage. Ende doe die zonne onder ghinc *ende* dattet den auonde naecte: *ende* die stercke vrome hector vermoeyt was: so reedt hi weder binnen *der* stadt van Troyen. *ende* hi liet die ander troyanen achtere die seer vromelijc streden op die grieken. *ende* veriaechdense kettiuelijc so datse hem niet en mochten *onthouden* opt velt: maer waren bi nae al *verwonnen*. Ende doe *quam* daer met sinen scepingen die alre stercste Achil[D2vb]les met sinen Myrmidonoyen *ende* hi *quam* met sinen

volcke inden stryde. hi quelledede daer die troyanen seer: Ende doe grepen die griecken weder moet in achilles toecomsten. Ende in welcken gheselschappe dat meer quamen dan drie dusent ghewapender *man* stouter ridderen.

¶ Ende doe wert aldaer weder eenen swaren strijt op geheuen. ende *aen* beyden siden soe vielen aldaer vele dodder menschen. maer veel meer den troyanen dan die griecken. Want die alder stercste achilles die versloech ontalijcke vele troyanen met sijnen swaerde ende doe quamen alle die ander scepen op dat lant. *Vten* welcken dat si doe alle tesamen quamen ende si ghinghen ten strijde. Welcke moghentheit dier griecken die Troyanen niet langher en mochten liden. ende sy moesten wijcken *ende* vluchtich werden totter stadt van Troyen. Ende daer soe werde ¹ een groot gheruchte ende een groot ghescal. vanden ghenen die daer *verslaghen* werden. Ende die vrome achilles die was temael nat vanden bloede *der* dooder menschen. ende hy lyet die ghene die daer *verslaghen* weren ² achter bliuen *ende* hi volchde die voeruluchtige troyanen tot aender poerten toe ende hi *versloechgher* seer vele. welcke *dat* inder poerten vander stadt hem seluen meynden te bescutten. met groten arbeide *ende* gerufte. Ende aldus so werden daer vele *verslaghen* die niet te tijden binnen en mochten comen Ende daer soude noch een groot dootslach hebben gheuallen en hadde die vrome Troylus *ende* diephebus ghedaen met vele ridderen daer [D3ra] sy doe wederhielden / *Ende* die Troyanen die sloten doe haer poorten vaste metten draybomen. Die vrome Achylles die es weder om ghereyst tot synen logysen *ende* scepen seer vrolijck. maer hi was nochtans seer ghequetst. *Ende* dit was den strijt.

¶ Vanden belegghe der griecken / *ende* hoe coninc Agamennon sijn heir ordineerde.

d Oe verkoos koninc Agamennon een bequame stede Ende hi de ³ rechteuoert ghebyeden eenen yeghelijcken datse haer tenten vestigen souden bewisende elcken sijn plaetse seer puntelijken. *ende* die ghene die gheen tenten oft pauwellyoenen en hadden: die temmerden hutten

1. Lees?: werdt

2. Sic – lees?: waren

3. Haplografie, koppelteken aanwezig – lees: dede

ende stellagyen voor haer paerden: alsoe best conden *ende* mochten. *ende* haelden wt haren scepen tghene dat hem nootlijc was. *ende* bonden haer scepen seer vast aen een met stercken kabelen *ende* zeelen / *ende* met swaren anckeren: Ende dus soo setten sy haer tenten *ende* beleyden die stad *van troyen inder* nacht met also vele bernende toortzen / fackelen *ende* vyerpannen dat het so licht was oft dach geweest hadde. *ende* sy maecten oock veel bolwercken Wanneer als dat beleg seer vaste *ende* wel gheordineert was: soe ordineerde koninc Agamennon (want hi van alden nacht midts sorchfuldicheyt niet gheslapen en konde) als datter alle den nacht Trompers *ende* pipers die wake houden souden om also dat heyr te behoeden van alle heymelijcke listen *ende* verraderyen: op dat die andere griezken sonder sorghe in haren wapenen souden moghen rusten / die welcke dat des daghes daer te voren harde seere vermoeyt hadde gheweest inden stride / Waer omme datse neder ghinghen ligghen in haren wapenen tot des anderdaghes toe inder dagheraert
 O ghi onsalighe griecken in wat groter sorghen hebdi v seluen la[z]en gesteken: die met so groten arbeyde des strydes *ende* wtstortinge des bloets nauwelijc en hebt moghen landen: och hoe vele schone scepen sijnder int aencomen verdroncken *ende* verdoruen geweest. Maer v grote verwaende houerdie heeft v allen daer toe gebrocht *etcetera*. O noyt sint dat die werelt beghinsel gehadt heeft / en isser sulcker menichte van schepen niet vergadert gheweest / met so vele gewapender ridderen *ende* edelen.

¶ Hoe wijslijc *ende* sorchfuldelijc dat die vrome *ende* stercke Hector sijn volc van Troyen geordineert heeft om des ander daegs die griecken te beuechten

[A]ls die nacht was gheleden / *ende* die schone dagheraet alle dat aertrijck metter clarer zonnen verlichtede: die vrome wel strijdende Hector bescicker *ende* leydtsman des heys *van Troyen*. also als hi seer neerstich was *ende* oec wijs / So gheboot hy alle sijn stridelike mannen in haer wapenen datse vergaderen souden in hair wapenen op een schone plaetse ghelegghen midden inder stad *van troyen* voir den tempel van eenre afgoddinnen geheeten Dyana. Ende hi ordineerde aldaer de scharen *ende* die vergaderinghen om daer mede inden strijt te ga[n]ne Ende hi geboot datmen een poorte op doen soude die

daer gheheeten was Dardanides. ende hi riep tot hem die hertoghen
ende sijne maghen als glaucon des conincs sone van licien / *ende*
 Ty[n]cinabor sinen bastaert broeder. *ende* hy sette die te wesen
 leytsmannen ende ouerste van dien heyre met dusent vrome ridderen
 van Lycien ende van troyen *Ende* als sy orlof ghenomen hadden: so
 sijne suetelijc ghereyst totten griecscen heyre. *Ende* onder dese scare
 so ordineerde hector een ander dusent ridderen: daer ouerste af waren
 die coninc van Tracien *ende* sijn sone archilegus seer vrome mannen.
ende hi gaf hem orlof inden name harer goden / hem beuelende dat sy
 hem *versamen* soudent metter eerster scaren. *Ende* doe schickede hi
 die ander scare met .iiij. dusent ridderen / *ende* hi beual die te
 gheleyden den coninc Santiphus. *ende* den coninck Alcanus. beyde
 stoute mannen. *ende* sijn so met orloue ghereist na den gryecken.
Ende die derde schare met .iiij. dusent ridderen die sette hi onder
 troylus sinen lieuen broeder in deser manieren / want Hector
vermaende tot hem dese woerden / O mijn alderliefste broeder een
 ouerste blisscap mijns herten: dijn grote ouerdraghende *ende*
 onmanierlike moedicheyt die doet mi seer twiuelen datstu di seluen
 ouermoedelijc ende sonder eenige voorsichticheyt di seluen oeffenen
 selste inden stride *Ende* al hier omme so bid ic v oetmoedelijc mijn
 lieue broeder datstu dijn leuen bewaren *ende* wel behoeden wiltste
 met alder neernsticheyt ende sorchfoudicheyt: ende laet ymmer af
 dijne onghemeten verwaentheyt: ende en [D3vb] verlaet di seluen niet
 alte seer op dine vromicheyt noch op dyne cloeckheyt / op dat hem
 onse vyanden van dijnre doot ende van onsen rouwe niet en *verbliden*.
 ende al hieromme soo gaet inden name onser goden: ende comt weder
 in onser stadt wanneer als ick bat beghere. Tot welcken woerden dat
 die moedighe ridder troylus antwoerde aldus O mijn alre liefste
 broeder hector ende heere. bi der goden gunsten / so en staet my niet
 te twiuelen: ick en sal altoos dynen gheboden onderdanich wesen
 ende gehoorsam: also dat redelijc es. En met desen woirden so is
 troylus sijn broeder met vier dusent ridderen totter poorten wtghereyst
 met seer costeliken wapenen rijckelijc verciert *Ende* hi hadde voor hem
 eenen schilt van bleecker verwen / inden welcken ghemaect waren
 twee gulden leeuwen / *ende* aldus so is hi seer ouermoedelijc gereyst
 als een stout ridder na die griecken toe

¶ Doe ordineerde voert Hector die .iiij schare met drye dusent ende
 tseuentich ridderen onder den coninc Vpon. want hi was seer groot

ende sterc / wel strijende. also dat onder den volcke van troyen nyemant stercker en was / dan alleen Hector van Troyen. In welckes gheselscape dat was een seer vroem man die ghenoecht was ardellus. ende dese twee waren seer ghierich ende stranghe inden stryde. ende sy sijn bi den orloue van Hector ghereden met haren gheselscape na die griecken. Ende sy hadden noch eenen hooftman ¹ oft kapiteyn bi hem ende dat was een van hectors bastaert broederen. gheheten Donar[D4ra]chus een alten stouten ridder.

Daer na ordineerde Hector die vijfste schare onder den coninc van Sysonia. want die lieden waren seer sterc ende groot van liue. also dattet ruzen schenen te wesen. Ende des conincs wapen die waren seluer wit / sonder eenich ander teyken. Ende met hem reedt die vrome Polidamas Anthenors sone. sy haesteden seere tot haren vianden bi Hectors orloue.

Doe ordineerde hector die seste schare vanden volcke van Boecia onder eenen coninc ende ² eenen hertoge geheeten Serpedon: twee seer vrome mannen. Maer dit volc ghinc onghewapent inden stride. ende sy en hadden gheen borstplaten noch pansieren te doene. maer sy hadden eenen helm sonder scilt Ende dit volc plach te strijden met seere langhe pijken ende ghescutten smal op deynde. met seer scharpen yseren beslaghen daer mede sy haer vianden plagen seer te wonden / ende die paerden vluchtich te maken. ende seer sterckelijck te beschieten. Ende dese scharen beual hy synen wettighen broeder Dyephebus / Ende wanneer als Dyephebus hadde orlof ghenomen van sinen broeder Hector so is hi ghereyst seer ouermoedelijcken totten griecken. Ende tot deser scaren soe ordineerde Hector vele ridderen vten lande van Agresta noch onder twee koninghen. als Esdras ende Pylon. Ende dese koninc Pylon hadde eenen costeliken wagen al geheel gemaect van Elpen beenen ende sijn wielen oft raderen waren van houte gemaect dat seer kostelijcken was. ende dese wagen was al ouerdeckt met fijnen goude: ende dair bouen ouer[D4rb]welft met zeluer vol costelike ghesteynten. Desen wagen plagen te trecken twee stercke ghewapende ridderen. wanneer als hi int velt was. Hector als een man vol wijsheyden gaf desen tweeen koninghen een van sinen bastaert broederen mede gheheten Pyctagoras: Welcke dat orlof

1. Sic – lees: hooftman

2. Dittografie

namen alte samen *ende* reysden seer houerdeliken ter stadt vte also dander ghedaen hadden totten vianden:

Ende in der seuender scharen soe ordineerde Hector den edelen prince Eneas: dair hier voren dicwil af ghesproken is. *ende* tot deser scharen so ordineerde Hector alle die ridderen vander heerlicheyt Toynus / die welcke alte samen na Hectors orlof met tameliken ende sedighen gheselscape reysden *ende* versaemden hem metten anderen scaren: Die achste schare beual hector den coninck van Persen te gheleydene met sinen volcke / *ende* hi gaf hem tot eenen leydtzmanne den schoonen ridder paris synen broeder. Welcken hi vermaende hi ¹ den anderen scharen te volghne ² niet haestelijc maer met sedicheyt / *ende* hi gheboot hem dat hi niet inden strijt en ghinghe: voor der tijt dat hij selue daer ware. Want hi wel wiste dat hem die grieken seer hateden om die *ontscakinghe* van Helenen die hi ghedaen hadde also voor gheseyt is. Tot welcken woirden Parys sinen broeder antwoorde segghende dat hi altoos sinen gheboden minlijc woude onderdanich wesen *Ende* aldus nam hy orlof aen sinen lieuen broeder Hector. *ende* is met sinen scharen ghereyst na dander wt der poorten

Ende die neghende *ende* laeste schare die [D4va] settede hector onder hem seluen met vele edelinghen die seer vroem *ende* mechtich waren vter stad van Troyen / *ende* hi nam oeck mede met hem tyen sijnre bastaert broederen / die seer vroem *ende* koene waren: *Ende* hy hadde onder hem vijf dusedent ghewapende ridderen. *ende* als hi ghewapent was so sadt hy seer edelijc op sijn paert: dwelc gheheeten was galatham Van welcker paerts schoonheyt *ende* grootheyt Dares vele bescreuen heeft / maer het soude hier te lanc vallen al te *verclaren*. Als dan die wel ghemoedde hector op sijn paert gewapent gheseten was: so seyde hi tot Priam synen vader aldus. O mijn alder liefste vader: houdt bi dy vijftien hondert ridderen tot dynen gheselscape / metten welcken dat ghi bewaren sult *onse* voorstad *ende* *onse* bolwercken: *ende* ghy en sult niemant laten wtreysen ten sy dat ic v dat ontbiede / *ende* weest neerstich inder bewaringhen der openbaren plaetzen *ende* bolwercken. Want oft ons den strijt te swaer viel dat wi dan mogen hebben een vaste bescuddinge. *Ende* ghy moet oeck seer nauwe toe sien: dat als wi sijn int velt stridende: die vyanden *onse* stadt niet en

1. Haplografie

2. Lees: volghen

winnen verradelijc: ghelijc sy hier voormaels ghedaen hebben: *ende* aldus suldi ons wesen een muer / *ende* een grote hulpe in onsen regimente / Waer op dat Priam die coninck antwoerde aldus / O mijn alder liefste sone ick wille doen alle tghene dattu my ghebiedeste: want naest der hoden ¹ hulpe so en es my anders gheen hope noch trouwe dan inder mogentheit dijnre armen *ende* dijnre leden. *ende* inder wijsheyt dijnre sinnen: *Ende* ick bidde onsen goden datse dy wil[D4vb]len bescermen van alle quade. Ende hier na dese woerden so nam hector orlof aen koninc Priam sinen vader *ende* hi reedt tot sinen scharen. Dese Hector was vtermaten sterc *ende* onuerwinlic inden stride *ende* die wijste leydsman van al troyen. *Ende* dit waren die teekenen sijnre wapenen. Hi voerde twee gulden leeuwen int velc van lazuer. alsoo eenige scriuen. Dese selue hector reedt inden name der goden vter stad van troyen met sinen gheselscape met ontploken wimpelen *ende* banieren so edelijc: so rijckelijc dattet een ghenuechte was taensiene. *Ende* al was hi die laetste int reysen: hi was nochtans deerste inden velde. *Ende* dedel vrouwen van Troyen clommen op die hoghe mueren vander stad om den strijt te aensien. Tsghelijcs deden oeck Priams dochteren *ende* donsaligne Helena.

¶ Die ordineringe des heys van grieken die coninck Agamennon regeerde *ende* bestierde.

[]Ls Hector van Troyen sijn scharen gheordineert hadde: so wast wel te vermoeden *ende* te weten dat coninc Agamennon sijn scaren niet en vergat te ordineren. Hi ordineerde sijn volc in xxvi. scaren. *ende* int eerste so maecte hi ouerste den coninc Patroclus met sijn eyghen volck. oeck gaf hi hem Achilles volc. want Achilles en ghinc binnen dien dage niet te stride. ouermits sijn quetsueren die hi des daegs te voren ontfanghen hadde: maer bleef in sijn tente. Dese coninc Patroclus was een seer edel man *ende* een hertoghe. hi was oeck abel / sedich *ende* rijcke. Welcken [D5ra] patrocus achilles alsoe seer lief hadde *ende* patrocus weder Achilles dattet scheen dat si hadden eene siel *ende* oock eenen geest te samen. *Ende* in dander scare sette hi coninc Diomedes met drye dusent ridderen *ende* oock menestenus die hertoghe van athenen met alle sijn volck van athenen Inder derder

1. Lees: goden

scaren so settede hi coninc Astolophus ende philomenus synen soen. Onder welcken *dat* hi ordineerde dat beproefde volc inde strijden van camanus. ende inder vierder scaren so ordineerde hi den coninc archelaus. ende coninc prothenor *met* vele ridderen / in dese scare was die stercke man die gehieten was secur[i]dam Inder vijfster scaren soe was coninck menelaus met alle sijnen volcke. Inder sester scaren so waren coninck epistrophus ende coninck thelidis ende sy hadden onder hem dat volck van prouencien ende ooc van sedisis In der seuenster scaren so was coninc Thelamon ayax metten volcke van salmania ende dese hadden in haren geselscappe vyer ridderen als theseus amphimacus dorius ende palyanus. Die achste scare die hadde coninck Thoas. Die neghende scaer die leide ayax oleus Die thiende scaer die leyde die coninc phylotes Die elfste scare die leyde coninck Polyphebus ende coninck phineus. Die twalfste scare die leyde hertoghe nestor. Die dertiende scaer die leyde coninc Nenes. Die vyertienste scare die leyde coninck Vlixes. Die vijfthiende scare die leyde coninck hemelius. Die sestiende scaer die leyde coninck proteselaus volck die verslaghen was Die seuentienste scaer die leyde coninc Po[~~D5rb~~]lidarius ende coninc Machaon. Die xvij. scare leyde coninck Rodenus Die xix. scare leyde coninc Euripulus. Die .xx. scare leyde coninc Santiphus ende coninc amphimacus Die xxi. scare leyde coninc polamides. Die xxij. scare leyde coninc Diomedes. Die .xxiiij. scare leyde die coninc van cypren: Die .xxiiij. scare leyde die coninc Protheseus. Die xxv. scare die leyde coninc Caprenor van Capadocien. Die ses en twintichste. schare die leyde coninc Agamennon selue die een ouerste ghecoren was van alden heyre van griecken

¶ Hoe die scaren vergaderden. ende van den tweeden strijde / inden welcken datter vele verslaghen was van beyden partijen *Capittel xi*

[D5v] [Houtsnede 11: Strijdtafereel: Grieken links, Trojanen rechts]

[D5va] [E]Nde wanneer als die scaren aen beyde siden gheordineert waren Soo quamen beyde die partijen seer eerlijc te velde om striden. Ende die alre sterkste Hector die stac sijn paert met sporen ende hi doirreedt *ende* bestreet seer vromelijc die scaren der griecken. ende hi ontmoetede een edelen griecschen coninc die een leytzman was vander yerster scaren der griecken. Dese coninck reedt alte vromelijc op hector met sijnre glaiuen also crachtelijck: dat hi doorstac hectors schilt ende sijn ander wapenen maer aen sijn lichaem en quetste hi *hem* niet. Hector die hier af niet en weeck / maer met groter gramscapen ontsteken sijn[D5vb]de: liet achter sijn glauie / *ende* hy sloech dien edelen coninc so crachtelijc met sinen swaerde op sinen helm dat hy *hem* thoof cloefde soo dat hij doot vanden paerde viel. *ende* dit ghesciede midden in den stride. Maer als Hector sach dat hi doot voor hem lach: so wert hi aensiende sijn schoon costelijck harnasch. doe werdt hy begrepen *ende* ontsteken met groter begheerten om die wapen te crighen / *ende* hi trad van sinen paerde neder *ende* hielt dat biden thoom / *ende* hi ghinc na dat lichaem om dat schoone harnas ende wapenen te nemen. Maer dair quaem een *ander* coninc met .iiij. dusent griecssche ridderen om dat Hector dat lichaem niet en solde bero[D6ra]uen: *ende* hi sprac met toernighen moede tot Hector dese woerden: O gripende *ende* onuersadich wolf. seker dese spijs die en salstu niet smaken noch proeuen want du sulste haestelijc sien meer *dan* vijftich dusent ridderen om dy te dooden *ende* te *verslaen*. *Ende* aldus dede dese coninc met sinen hulpers groot gewelt op hector om hem te *verslane* / sy wouden hem sijn paert benemen daer hi op sine knyen lach / dies hem hector scaemde. maer doer sijn *eygen* cracht stont hi vromelijc ¹ op *ende* tradt op sijn paert tseghens al der griecken danck / die daer om *hem* stonden. *ende* hi reedt op coninc menon met grooter toernicheit *om* wrake te doen van sinen *verliese* Maer coninc Claucon *ende* coninc theseus met synen sone die quamen coninc Menon te hulpen met iiij. dusent ridderen. dies hector *den* yersten griec *versloech* die *hem* te gemoet quam. dair gheuiel weder een vreesliken strijt. *ende* hector na

1. Lees?: vromelijc

vele vechtingen *quam* weder ondancs den griecken tot aent dode
 lichaem van Patroclus / dwelck hi berouen wilde. *ende* stont af van
 sinen paerde te voete. *Ende* dit *versach* ydomedus die coninc van
 Crethen: die daer *quam* met ij. dusent ridderen / *ende* beuochten
 hector so stranghelijc: dat hy niet weder en konde aen sijn paert
 gecomen. *ende* sy arbeijden alle seer om hector te *verslane*. Als hector
 dan sach dat hi ymmer te voete striden moest: *ende* datter so vele
 griecken hem *aenuochten* *ende* sijn doot begheerden: so greep hi
 eenen moet in hem seluen *ende* versloech die vianden in grooter
 menichten met synen swaerde. O onsalighe griecken: twij en liet ghi
 hector niet be[**D6rb**]rouen met rusten tvoorsejde lichaem van eenen
 manne: daer uwer so vele dleuen omme *verliesen* moestes. Want
 Hector sloechse som *vanden* paerde half doot *ende* *verleemt*: som al
 doot / sommigen sloech hi haer paerden doot: den sommighen haer
 beenen / voeten: *ende* *ander* leden af. also *dat* hi in corter tijt
versloech *ende* dootlijc quetsede meer dan xxx. *vanden* vroemsten
 griecken. *Ende* binnen desen seluen tide soe nam coninck menon dat
 doode lichaem van Patroclus op sijn paerden / *ende* hi voeret inder
 griecken tenten. *Ende* die Griecken en lieten niet af: maer sy arbeijden
 seere om hector aldaer te vanghene *ende* sijn paert te nemen met vele
 volcs. Alsoo dat Hector niet wederop sijn paert comen en mochte:
 anders dan met groten laste *ende* ghewelde: onder den welcken
 besonder dat een alten strenghen ridder was gheheeten Carion de
 Petra *ende* dese beuacht hector alte wreedelijck. Dit aensach een van
 hectors knapen in hoe groten *verdriete* dat sijn meester was. hi hadde
 bi hem twee glaiuen waer af hi met eenre so stranghelijck reed opten
 seluen griecschen ridder voorseyt: dat hi hem daer doot sloech onder
 dusent griecsce ridderen. *Ende* daer na soe nam dese voorseyde
 hectors knape den anderen speer oft lantie ¹ (want den eersten in
 stucken was) *ende* reedt also fellijc op eenen anderen grieck met
 groter wreetheyt die hector sinen meester seer lastich was / dat hi daer
 doot viel: *Ende* dese getrouwe knecht riep seer lude. o ghi edel
 troyanen die bloeme van allen ridderschape hector es in lydene: *ende*
wencte sijn broeders *dat* si hem te hulpen co[**D6va**]men souden. *Ende*
 als Tintimabor een van hectors bastaert broederen verhoorde dat
 roepen. so *quam* hi met gewelde *ende* hi versloech die griecken: *ende*

1. Sic

hi maecte daer eenen wech ende hi is ghecomen totter plaetsen daer hij Hector sinen broeder vant. die *van* meer dan hondert Griecken bestreden was. vanden welcken dat hi haestelijc versloech xxx. ridderen. Waer bi dat die *van* troyen weder *om* moet creghen. *ende* grepen dat velt. ende die griecken moesten tvelt rumen. Ende doe was hector alte seer verblijt: ende hi tradt seere vromelijck op sijn paert. ende hij bestreet die griecken seer moedelijck ende met groter gramscapen / slaende slaghen die onuerdrachlijc waren: Want hi *verloren* hadde den roof van den coninck Patroclus lichaem / ende hi versloech in dien toerne menighen grieck: ende maectet al vluchtich dat hem teghen quam: so datter niemant teghen en quam die hem ghemoeten dorste Maer doe quam hertoech Menestenus van athenen om met hector te stryden wel met drye dusent griecken wel ghewapent vander lufter siden vander troyscher scharen. daer Troylus coninc Santiphus *ende* coninc alcanus in waren: metten welcken datse doe vergaderden *ende* vromelic streden. Hertoge Menestenus bestreet troylus metter glaiuen also hardelijc daet ¹ hi moeste vanden paerde vallen onder vele griecken die seer gherich om sijn doot waren. *ende* die hertoghe Menestenus arbeide bouen maten seer om hem te vanghen daer toe alle sijn vterste macht doende / *ende* hy trac hem vter paerden voeten / *ende* liet hem geuangen [D6vb] leyden seer haestelijc met vele ridderen nae tgriecsche heyr: Maer daer was een ridder die ghenoeemt was Myseres: roepende ouerluyt totten volcke van Frigien. O ghi edel stercke mannen waeromme sydi hier ghecomen inden strijde dan om prijs *ende* eere te behalen. En merct ghi niet hoe troylus Priams sone geuangen hier gheleydt wordt / dwelc ons allen een eewige scande es. Waer om so laet ons arbeyden alle ghelijc om hem te verlossen eer dat hi ons voorder ontvoert worde. *Ende* doe liet coninc alcanus achter sijn wederpartie ende greep een glauye in eenen hittigen moede: *ende* hi vacht teghen die andere griecken / *ende* hij sloech een vanden ghenen die Troylus leyden gheuanghen also herdelijc dat hi doot bleef. *ende* daer na noch eenen anderen vromen ridder dat hi sterf. Ende dus wert troylus verlost vten handen der griecken by hulpen des conincs Alcanus *ende* der gheenre die hem haestelijc te hulpen quamen: *ende* hi trad weder op sijn paert bider hulpen des conincs Santyphus die met sinen scaren hem oec haestelijc

te hulpen quamen seer vromelijck. Dese coninc bestreet den hertoghe van athenen met ynnighen toorne *ende* sloech hem soo *verwoedelijck* op sijn hoeft dat hi neder viel van sinen paerde. maer sijn wapenen waren so fijn dat hem den slach niet en hynderde. Dese menestenus die was seer bedroeft van die *verlossinghe* sijns gheuanghens *ende* hi begonde seer *verwoedelijck* te slane op die troyanen: met vele griecken die hem in baten quamen: *ende* daerom wert daer eenen dootliken strijt gheuochten. *Ende* want me[**E1ra**]nestenus van toerne niet vermoeyt noch *versaeydt* en mocht worden: so sloech hi vele troyanen doot. *ende* hi wert ontsinnet *ende* rasende *ende* reedt door alle tvolc so langhe dat hi ontmoetede myseres die hem sinen gheuangen ghenomen hadde Want hi hem bekende aen sijn wapenen die hi voerde so reedt hi hem so crachtelijc metter lancien op sinen schilt *dat* hijen vanden paerde stack / daer was groot ghecrijsch *ende* ghetrubbel / elck partije help horen coninc. *ende* die troyanen waren doe seer *verlast* vanden griecken / *ende* moesten achter deysen: Maer ten laetsten quam den troyanen te baten koninc Vpon vanden conincrijcke van larissien *ende* polidamas Anthenors sone met vele ridderen. *Ende* als hi sach daer so groten menichte *vergadert* bi hem: soo ordineerde hi sijn volc om die griecken aen een andere side te bestrijdene. dwelck so gheschiede / daer alte vele griecken verslaghen worden. *Ende* coninck Remus quam oec haestelijc te stride met iij. dusen ¹ versche ridders den troyanen te baten aen een ander side: *ende* bestreedt Menelaus seer vromelijc / *ende* sy sloeghen malckanderen vanden paerde seer ghequetst. *Ende* polidamas bestreet den hertoghe die daer ghenoeft was Merenus / *ende* hi was neue van Helenen. die welck een vroem sterck ridder bloeyende in sijnre ieucht was. *ende* polidamas die sloech desen hertoghe so herdelijck dat hem sijn harnas brack vanden lyue. *ende* quetsede hem so seere dat hi viel doot van sinen paerde opter aerden. *Ende* als Menelaus die niet verre van daer en streedt verhoorde *ende* vernam dat hi doot was bedroefde hi hem seer [**E1rb**] *ende* begheerde sijn doot aen den troyanen te wreken. *Ende* sloech coninc Remus also herdelijc op sijn hoeft dat hy hem den helm sch[o]erde / *ende* quetsede hem soe seere dat hi half doot neder viel vanden paerde. *ende* want sijn volck meynde *dat* hi doot hadde geweest: so en quamen si hem niet te hulpen *ende* souden

1. Sic – lees: dusent

geweken hebben: en hadt ghedaen Polidamas diese manlijc wederhielt. *ende* aerbeydde seer om coninc Remus vter grieken handen te trecken: dwelc hi na vele vechtinghen volbrochte hem treckende vter paerden voeten: *ende* voerdene half leuendich wt den heyre. Maer coninc Celidis die in sinen daghen ghecomen was tot sulcker schoonheyt: allen mannen te bouen gaende / als Dares beschrijft / dat hi begracet was *van* allen dien hi merckelijck aenschoude. Dese Celidis arbeyde seer met sijnre lancien om hem vanden peerde te werpen maer polidamas doersloech hem sinen helm so diep int hoeft dat hi doot viel. Binnen dese middelen tide dede hector met sinen vrienden die grieken wiken tharen ondancke: *ende* quaem so verre onder die grieken als hi wilde totten coninck Thelamon: *ende* dit was die ghene die Exionie priams suster oneerlijc hielt: hi was seer vroem *ende* versloech vele troyanen: maer hector quetsede hem so seer als dat hi vluchtich wert. Doe quam vander griecscher siden een sterc coninc met vele verssce ridderen: die hector onuersienlijc quetsede metter lancien: maer want hi Hectors toern ontsach so weec hi wt synen oghen: dies hector om dat hy *dat* niet wreken en mochte: *versloech* wreedelijc eenen *vermaerden* [E1va] griecke. den welcken hy in sijnre gramscapen met sinen sweerde totter borst toe cloefde. Waerom dat die grieken daer met grooter menichten al om beuochten aen allen siden den edelen wel ghemoedden hector om hem te *verslane*. Maer die edele Theseus badt *ende* vermaende hem goedertierlijc dat hy doch een weynich vten stride *vertrecken* wilde vten stride ¹: op dat hi sonder goeden raet onder also vele grieken niet en bleue *verslaghen*. dwelc scade ware dat alsulken vromen onuersaechden ridder blijuen soude inden stride. Van welcken woerden dat hem hector huesscelijc bedancte: *Ende* daer werdt doe eenen fellen strijt begonnen. Die Troyanen vochten doe alte vreeslijc. Polydamas die edel troyaen street doe niet verre *van* hector. den welcken dat menelaus *ende* Thelamon te samen bestreden. *ende* Thelamon stack met sijnder lancien polidamas vanden paerde / *ende* want sijn swaert ghebroken was soe sloech hem menelaus so seer datse hem den helm doirbraken *ende* seer quetseden. *ende* trocken hem den helm van den hoofde Waer *omme* datse hem doe vinghen / *ende* wouden hem haestelijc totten grieken tenten *zenden*: Maer die edel hector die niet verre *van* daer en was: *ende* sach aen deen sijde vele

1. Dittografie.

griecken die Polidamas hadden omreden ende ontset met vele ridderen ende hi was gheuanghen. Hector horende die stemmen roepen dat polidamas sijn mede gheselle totten griecken gheleydt was: So werdt hi met hittighen toerne ontsteken / ende bestreet die ghene die polidamas beset hadden / ende hi maecte hem seluen eenen wech on[E1vb]der die griecken: ghelijc die mayer metter seyzenen onder dat koren doet: also langhe tot dat hi bi die ghene quaem / die polidamas gheuanghen leydden: die hi so strengelic bestreet dat hijer: xxx. versloech. ende doe werden die griecken vluchtich. ende lieten Polidamas los ende vrij gaen: Doe vergaderden weder die griecken weder ¹ ende quamen met groten ghedruyssche sterckelijc tegen die troyanen al versch volc. als Coninc epistrophus. coninck menelaus: ende Thelamon. die den troyanen alsoe vromelijc bestreden dat die troyanen van groten noode tvelt begheuen moesten. want al waest sake dat Hector doe bi hem was die wonderlike dinghen dede / hi en konde nochtans den last niet verdragen ouermits die menichte: sy versloeghen doen dat paert daer hector op sadt. Doe moeste hi striden te voete. niet te min hi beschudde hem seluen: so datter nyemant so koene en was die hem genaken dorste. Maer sijn bastaert broederen wanneer als sy saghen dat die troyanen by na al verwonnen waren. ende datse hector haren broeder nerghent en saghen so quamen sy te samen metten troyanen seer vreeslijck met ghecrijssche in die grieken gheuallen verslaende menighen mensche sonder ghenade. ende sochten so langhe onder die scaren als dat sy haren broeder met ghewelde geuonden hebben. ende sy quetseden coninc Thelamon seer swaerlijc. Ende Dynadron hectors bastaert broedere. die bestreet eenen machtighen rijcken grieck / die op eenen alten groten stercken teldenare sadt. ende hi stac hem met sijnre lancyen vanden paerde. ende hi greep den telde[E2ra]naer biden thome ende gaffen hector synen broeder. die daer seer vromelijc street te voete. Op welcken teldenaer hector haestelijc sadt: ende bedreef doe grote dinghen met sinen bastaert broederen tseghen die griecken / Ende doe quam dyephebus met synen scharen metten volcke van boecia te stride: die welcke met vele ghescuts die griecken seer quetseden ende vele versloeghen. Ende dyephebus quetsede seere eenen griescen coninc int aensichte / daer began doen den strijt op en nyeu seer vreeslijck.

1. Dittografie.

ende die troyanen verdructen die griecken Daer was coninc Theseus bespronghen van een van hectors bastaert broederen ghenoeemt quinthelemus *ende* van den coninc moderus *ende* was gheuangen / *ende* souden hem na Troyen ghevoert hebben. maer hector selue verlost hem vry *ende* los om der huescheyt wille die hi hem binnen dien daghe gedaen hadde: dies hi hem seer bedancte.

¶ Doe quam vander griecscher siden te stride die coninc Thoas / *ende* die coninc philotes. die seer vromelijc met groten ghedruyssche in die troyanen vielen: *ende* doodender vele. Die koninc thoas bestreet eenen van hectors bastaert broederen ghenoeemt cassibilanus op sijn hoofd dat hi doot ter aerden viel daert hector aensach. Om wiens doot dat hector seer droeuich was: *ende* sloech doe so seer verbolgen in die griecken dat hijer binnen corter tijt versloech meer dan l. vanden vroemsten grieken. *ende* dede so vele arbeys dat hise vluchtich maecte. Want nyemant hoe vroem dat hy was en dorste hem verbeyden / O wonderlike cracht eens mans / die noyt en [E2rb] verdroot eenighen arbeit des strides die mits uwer eyghender macht een geheel heyr vluchtich maectest. Noyt en vantmen ws gelijk in vromicheyt want van noyt manne en waerstu *veruaert*: *ende* datstu recht edele waert dat heeft meningen man dleuen beschermt / want noyt *verwonne* manne en versloechstu / welcke edelheyt lazen dijn leuen coste van achilles. want hadstu hem *verslaghen* doe du sijns machtich waerste *ende* hem ij. weruen vanden paerde in onmacht geslagen hadste: hi en hadde dy niet *verradelijc* van achter doorsteken *etcetera*.

¶ Als dan die grieken soot voorseit is vloen doer hectors vromicheit: doe quam daer te stride vander griecscher syden die hertoghe nestor met vi. duysent ridderen. *ende* daer teghen quam die coninc Esdras *ende* die coninc Phylon vander troyscer siden die wonder met wapenen dede / daer wert menich edele man aen beyde siden verslaghen. Die coninc Phylon die groote vromicheyt dede was vanden grieken omsinghelt aen alle kanten. maer yeconias *ende* coninc esdras onsetteden hem. Hector *ende* sijn broedere dyephebus met polidamas deden wonder *ende* souden die griecken al gheschoffiert *ende* verdoruen hebben: en hadde ghedaen Menelaus *ende* Thelamon die dat met machte wederstonden Doe quam enneas te stryde met sijn ordinancie. *ende* voechde hem bij Hector *ende* veriaechde die grieken openlijck tot aen haer tenten. Ajax die dit siende werdt datse vluchtich waren: bedroefde hem seer: maer doe werdt hi achter weerts siende en

vernam die banieren der [E2va] ¹ ende met wimpelen te stride. die
 welcke dat noch nye en hadden ghestreden / onder welcke scare dat
 die bloeme van allen ridderscape was. Ende hier om so riep ayax ende
 hi vermaende den grieken datse niet en souden wijken noch
 voervluchtich werden. want hem quame seer groote hulpe / waer bi dat
 doe noch den strijt noch wederom vernyeude ende seer bitter werdt.
 Eneas ende ayax vergaderden met fellen ontmoete. ende bestreden
 malkanderen so vromelijc datse malkanderen vanden paerde sloeghen.
 Ende vander grieken syde quam te stride die voorscreuen philotes met
 dry dusent vromer griecken. die alte vreeslijck in die troyanen vielen:
 ende tot noch toe hadden die troyanen ghehadt die meeste seghe ende
 aentuerere: ende arbeyden seer vromelijc om die grieken vluchtich te
 maken Maer daer quamen doe noch .ij. ander scharen te stride. waer bi
 dat die troyanen doe wijken moesten ende verloren den moet ende en
 mochten doe den grieken niet langher wederstaen. Philotes bestreet
 den vromen hector metter lancien dat hise brack / maer hector reedt
 weder op hem so rudelijc dat hy vanden paerde viel seer gequetst half
 doot. Doe quamen te stride coninc humerus / vlixes / ende humelius
 met haren volcke tot in ghetale van x. dusent mannen / die den
 troyanen veel pynen ende verdriets aen deden wantse seer vermoeyt
 waren van vechten. Wat mochten die troyanen dencken als sy alle den
 dach gheuochten hadden / ende datse saghen so vele griecken te stride
 comen dier noch niet inne geweest en [E2vb] hadden: Sy en mochten
 hem nauwelijc bescermen. Maer doe quam daer vter stad van Troyen
 die schone ridder paris metten volcke van persen inden strijt den
 vermoeyden troyanen te baten. ende sloech in sijn ontmoeten dat hi
 doot vanden paerde viel den coninck van frigien. van welcker doot die
 grieken bedroeft waren. Ende vlixes wolde wreken sijnen swagher
 ende reed na paris metter lancien: maer hi miste: ende doorstac sijn
 paert. doen moeste paris te voet vechten. Ende als troylus sach dat sijn
 broeder in sulcken noode was: so beuacht hi vlixes seer haesteliken
 metten zweerde ende sloech hem so rudelijc op sijnen helm dat hijen
 door sloech ende quetste hem in sijn voorhoofd: Maer vlixes weerde
 hem seer vromelijck ende quetste troylus int aensichte. Ende doe
 hadden die troyanen moeten wiken en hadt ghedaen die grote
 vromicheyt van hector met sinen bastaert broederen die doe den

1. Hiaat.

grieken wederstonden: Ende alle den ganssen dach: so reet hector nu hier nu daer slaende *ende* vechtende daert meest *van* noode was *ende* liet achter tvolck dat hi soude gheleyden: Maer wanneer als hi sach *dat* die grieken te machtich den troyanen waren: so keerde hi hem tot sijn *eygen* scare: *ende* beuachtse so vromelijck.

¶ Hoe hector sijn volck *vermaende* om wel te doene. *ende* hoe die troyanen victorie gehadt soudent hebben *ende* die grieken al *verslaghen*: en had gedaen Thelamons sone hectors neue: diet an hem verbadt.

[]Ls hector sach dat sijn volck den [E3ra] grieken niet langher wederstaen en mochten: versaemde hise al bi een / *ende* voechde hem midden onder hemluden *ende* *vermaende* dat grote onghelijc dat die grieken hem ghedaen hadden: *ende* in meyninghen waren te doene noch veel meer quamen sy te bouen: Ende *vermaendese* doe allegader *van* wel te doene. om haer lant *ende* goet / haer wiuen *ende* kinderen te beschermen. Ende als hy dus sijn volck *vermaent* hadde om vromelijc te strijdene *ende* hise seer willich sach: soe leyddese die vrome hector aen die rechtere side doer een dal om van daer sijn vianden te beuechten. Doe viel daer eenen nydighen strijt *ende* ontallike vele grieken waren daer *verslaghen*. want hector met sinen bastaert broederen queldense sonder eynde. Ende coninc Thoas die *verslaghen* hadde cassibilanus een van hectors broederen die quetste vele troyanen. welcken coninc thoas die bastaerden wel kenden *ende* *vergaderden* al tsamen teghen hem om hem te doden *ende* haren broeder te wreken / *ende* sloeghen hem vanden paerde. *ende* toghen hem den helm vanden hoofde *ende* soudent hem *verslaghen* hebben terstont. mer die hertoghe van athenen quam hem te hulpen seer vreeslijcken met volcke *ende* quetste eenen *van* desen bastaerden seer Ende paris schoot den hertoghe weder in sijn syde *ende* quetste hem Maer dat niet teghenstaende ondancs hem allen verlost hi den coninc thoas wt haren handen. *Ende* hector dit siende dede groten arbeyt om die grieken vluchtich te maken: Doe spande coninc humerus synen boghe *ende* schoot na hector *ende* [E3rb] quetste hem int aensichte. *ende* hector liep hem op *ende* gaf hem eenen slach op sinen helm dat hi hem thooft cloef totter borst: *ende* hi viel neder onder der paerden voeten. Doe waren die grieken seer bedroeft. *ende* wouden dat al

gesamender hant wreken. Waer *om* datter bi eenen ghelude van eenen hoorne vergaderden meer dan vij. dusent grieken. *ende* beuochten hector seer vreeslijc aen allen kanten: die hem alte wonderlijken *verweerde*. *ende* hi *versloecher* vele. Want wien hi geraecte was *der* doot *versekert*: *ende* vacht met so wonderlijker cracht dat hi haer ordinancien schoorde *ende* reedt haestelijc tot binnen troyen: *ende* liet hem *verbinden* / *ende* nam van synen vader .iij. dusent ridders als verssche wtghelesen mannen. *ende* reedt dair met totten grieken. *ende* in haer comste was den strijt *vernyeuwt*. *ende* menich grieck wasser in haer comste *verslaghen*. van alden daghe en wasser so seer gheuochten als op die tijt: Then is niet moghelijck te scriuen het groote *iammer* *ende* ghecrijsch *van menscen van paerden* dier storuen *ende* gedoot waren. Die bloeme *van allen ridderscape der werelt*: meer dan .iij. werf hondert dusent was daer *vergadert*. die niet anders en deden dan *makander*¹ *verslaen*

¶ Ajax *ende* hector vergaderden *onderlinghe*. *ende* staken *malkanderen* vanden paerde. Menelaus sloech eenen *machtigen* ammyrael van troyen vanden paerde. *Ende* Telidones *versloech* Moles van doreb *ende* dit was *coninc* Thoas neue. Die *regent* van *coninc* thoas *versloech* Mandon van Clere. Sadellas *versloech* eenen ammyrael wt grieken. Een van *coninc* pryams *bastaerden* *genoemt* margariton be[E3va]street *coninc* Thelamon. maer *coninc* thelamon die weerde hem *vromelijck* *ende* quetsede hem seer. *ende* famuel werp *coninc* prothenor vanden paerde. *Ende* dese *bastaerden* deden grote feyten *verslaende* *ende* quetzende vele grieken / *ende* die *coninc* van gal yousteerde *tegen den* hertoghe van athenen. *menestenus* *genoemt*. maer die hertoghe *quetste* hem int aensichte metter glaiuen. Als deanor synen *broeder* ghequetst sach sloech hi so fellijck op *menestenus* dat hi vanden paerde viel / *ende* die *ghebroederen* liepen hem doe *vromelijc* op / *ende* souden hem *verslaghen* hebben oft *ten* minsten *gheuanghen* ghehadt: maer hem quam te hulpen die *coninc* Theucer: die hem *ontsettede*. Maer die *alder* *stercste* hector die *ghemoette* hem beyden *met* eenen bloten swaerde seer vreeslijcken *Ende* *sonder* *twiuel* hi soudse alle beyde *verslaghen* hebben. Maer doe *quam* daer ten aengange thelamon met dusent ridderen die seer

1. Lees: malkander

vreeslijcken in die troyanen viel. ende so werden die twee heeren verlost wt hectors handen

Doe quam vander troyscer siden te stride die koninc van persen met vijf duysent ridderen daer paris opperste capiteyn af was: Oeck mede versaemden daer alle bi een alle die daer van troyen waren bi een gheluyt van eenen horene ende deden met machte die griecken wijken tot aen haer tenten Ende also dares scrijft *versloech* hector in dien daghe meer dan x. duzent grieken.

¶ Onder alle dit gheuecht: so ontmoetede hector den coninck Menon voor een tente ende seyde hem aldus Ha quade verrader die vre is ghecomen dats[E3vb]tu dijnen loon ontfanghen sultste om dattu my dlichaem benaemste van patroclus ende dat ic sijn schone wapene niet crighen en mochte. ende met dese woorden gaf hy hem doe eenen slach so groot dat hi hem vanden paerde sloech ende spranc doe haestelijc van sinen paerde. ende sloech hem doe thooft af ende meijnde hem doe sijn harnas te nemen. maer menesteus benamt hem *ende* sette hem daer teghens ende sloech hem doe met eenen achterhouwe dat hi neder stortede *ende* viel ter aerden seer gequetst. ende doe reedt die hertoge van athenen wech so hi eerst mochte sonder toeuen. ontsiende hectors gramscap: Hector al bescaemt ende van ynnigen toerne rasende: doerbrack verwoedelijck die griecsche scharen met groten arbeyde tot dat hi *vten* stride gheraect was. ende beual synen broeders den strijt ende hi reet haestelijc na die stad van troyen ende liet hem sijn wonden verbinden teghen bloeyen. Ende hier en binnen grepen die griecken moet: ende vercoeuerden een weynich / maer paris / dyephebus ende die bastaerden van priam verdructense seer vreeslijc so datse meer plaetsen verloren dan wonnen. och hoe menich edel man wasser aen beyde siden verslaghen. nyemant en wasser ledich. paris metten volcke van persen en deden niet dan stadelijken schieten in die grieken so vreeslijc / dat den grieken dochte datter pijlen *ende* gheschut vten hemel reghende / *ende* en wisten hem waer berghen: *Ende* hier en tusschen is hector verbonden geweest *ende* heeft hem wat ververscht. ende is haestelijck op sijn paert gheseten ende [E4ra] quaem hi weder te stryde verslaende in sijnre toernicheyt vele griecken. alsoe meester Dares scrijft. Die Troyanen deden den griecken sulcken ghewelt dat sy vluchtich worden. *ende* sy en konden hem seluen niet langher bescermen. Noch coninc agamennon douerste van alle den griecken en mochte hem niet

langhere bescermen: Waer bi dat die troyanen doe voert ghingen inder
 griecken tenten met ghewelde *ende* iaechden die griecken voor hem.
ende sy ghinghen in de tenten ondancs die griecken. *ende* sy
 beroofdense. *ende* sy namen al daer wt seluer gout wapenen *ende*
 ander costelike iuweelen *ende* alden huysraet die sy vonden / *ende*
 voerden dien wech in haer behoet: *Ende* dit was den seluen dach dat
 den strijt voir den troyanen ghewonnen gheweest soude hebben: Maer
 dauontuer is menichwerf contrarie haren scyne / och hoe cleynen sake
 heeft den troyanen hinderlijc gheweest / *ende* besonder die onsalige
 hector. die sijn eygen doot *ende* sijns volcx iammer *ende* verdriet wel
 mocht beschud hebben. Want in dien seluen dage hadden die troyanen
 alsulken voertganc *ende* auontuere: datse haer vianden wel *verslaghen*
 hadden moghen hebben: *ende* hem vander toecomender vreezen
 volcomelijck *verlost*. *Ende* sonder tiuel ten es den vroeden menscen
 niet te prisene wanneer als hi hem seluen bi goeder auentueren
 bringhen mach wt den laste / *commere* *ende* *verdriete* daer hi in is: dat
 hij *dan* der goeder auentueren ondancbaer is: *ende* laet sijnen
 voerspoot achter om cleine lichte saken Want een vre dient dicwil bat
 den mensche *dan* een heel iaer. *Ende* dairom cortelijc te seggen so is
 die ghene der goeder auen[E4rb]tueren onwaerdich / dier ondancbaer
 is: *ende* aldus isset den onsalighen hector *vergaen*. Want binnen dien
 dage mocht hi sijn vianden hebben *verwonnen*: *ende* *verslaghen*: want
 sy doe alle tsamen voervluchtich waren. *Ende* vander grieker side quam
 teghen hector int ghemoet exionien sone. *ende* hi was ghehieten
 Thelamonis ayax. welcke dat seer vrome *ende* sterck was inden stride.
ende hi bestreet hector seer vromelijc *ende* manneliken: *Ende* als sy
 onderlinghe al stridende spraken: soe bekende hector dattet was sijnre
 vriendinnen sone *ende* sijn neue van sinen bloede comen: Waer bij dat
 hector blide was *ende* sprac tot hem dat hi hem beminde *ende* badt
 hem dat hij binnen troyen comen woude sijn edele geslachte besien.
 Twelc dat hi hem weygherde / maer hi badt om sijns volcs salicheyt.
 Want hi badt hector op alle vrientscap die hi tot hem hadde: dat hi
 soude *verweruen* dat die Troyanen die griecken in vreden soudent
 laten: Welcke bede och lazen die onsalighe hector *verhoorde*. *Ende* bi
 dat blazen van eenen hoorne geboot hector den troyanen dat sy den
 strijt laten soudent *Ende* die troyanen hadden begost tvier in der
 grieken scepen te steken *ende* soudense al *verbrant* gehadt hebben:
 mer mits hectors gebode lieten sy af. *ende* reysden na troyen seer

vermoeyt *ende* qualijc te vreden. dat sy zo af laten moesten van haren *verwinningen*. Tot welcker *verwinningen* *ende* victorien sy namaels *met geender* fortunen en mochten comen

¶ Hoe die griecken .ij. maenden bestant begheerden van coninc Priam / dwelc hem ghegont was

[E4va] []Ls die strijt ghedaen was *ende* die troyanen als *verwinres* binnen gecomen waren: soe sloten sy haer poorten vander stad *ende* haer drayboomen / *ende* ghingen hem *vermaken* *ende* te rusten keeren / *Ende* een weynich voor die dageraet die Troyanen die noch inden strijt niet geweest en hadden: namen hair wapenen *ende* wapenden hem *verbeydende* dat licht vanden daghe: om datse ghereet sijnde bi hectores ghebode soudent wt gaen ten stride: Maer wanneer alst dach geworden was sonden die griecken *om* bestant van ij. maenden aen coninc pryam. dwelc hem bi consente *vanden* meesten van alle Troyen ghegonnet was maer hector en wasser niet wel mede te vreden met meer anderen: om datmen hem so *langen* peys geuen soude. niet te min doer sijns vaders begheerte liet hi hem ghenueghen / *Ende* binnen desen tide begroeuwen die griecken haer doden. *ende* besorchden hem *van* alle des sy behoeflich waren / *Ende* achilles dede *dat* lichaem van patroclus seer eerlijck begrauen in een graf *van* marbersteenen seer costelijc wt gehouden / *ende* soe worden oec begrauen vele *ander* princen seer costelijck. Die troyanen beclaechden seere haer doden. dwelck Cassandra siende seyde aldus O ghi edel mannen *van* troyen Waer om en maecty gheenen peys metten griecken. eer datse ons allen kettiuelijc met grooter wreetheyt *verslaen* *ende* onse schone stad *van* Troyen *verderuen*. *ende* uwe cleyne kinderen eewelijc eyghen sullen gheleydt worden inden bedwanghe des dienstes: maect peys metten griecken / wildy dese toecomende plagen scuwen / oft *anders* so en moechdise niet [E4vb] ontvlyen. *Ende* als Cassandra niet swighen en wilde noch aflaten van deser roepinghen. so deedse coninc Priam in eenen torre vast sluten lange tijt.

¶ Nu wil ic swighen vanden griecken *ende* verclaren vander groter liefden dier was tusschen Troylus *ende* Brizeda: *ende* hoe troylus mits den toedoen van Pandro troost van lieue creech

¶ Hoe Briseda mits die woerden *van* Pandero haer consent gaf tot Troylus liefde.

[]Ls Pandero dus *van* sijnder nichten briseda ghesceyden was: so wordt sy beruert met minlicker begheerten *ende* vierigen appetite: ouerdenckende die groote manlike feyten van Troylus / sijn lustighe schoonheit. als datse hair seluen geheel ouer gaf in troylus liefde sijn minne begherende / *ende* seyde aldus dese woerden

Elaes ghemeynlijk mijn sinnen viue:
sijn in ghekyue met allen groot
Ionst wilt dat ic den edelen lijue.
vry eyghen bliue: tot in die doot
Maer scaemten stoot: doet my den noot
ende quetst my seer mits *der* vreezen kniue
Nochtans die quetse die *venus* schoot
ende dedel wesen vanden ghenoot:
is meerder *ende* crachtigher *van* bedriue.
dan oyt cracht was *van* man oft wyue

¶ Briseda als eene die haer seluen ganslijc ouer ghegheuen hadde: spreeckt voert aldus

Och in wat ghepeysen bliuic staende:
o ionck herte verhuecht:
aenuerdt die vruecht /
ende contenteert den droeuen sin:
Want claer ghi muecht:
nu in v iuecht:
solaes hanteren *ende* [o]ec daer in.
hem *vertroosten* die dijn gewnt ¹
[F1ra] voor al bemint.
O cupido god dese allegacie ² /
van *contemplacien* /

1. Lees: gewint

2. Lees: *allegacien*

die my minlijck begheren aen brinct.
 Ontfuncken mijn sinnen met delectacien
 vol doloracien
 met vierighen appetite omrinct.
 Doer dit begheren scaemte ontsprinct:
 die my door drinct:
 thertte vol vreezen van tribulacien.
 O lazen so lude dat vreeze clinct /
 ende die minne dwinct:
 die sinnen met minnen vol temptacien
 Nochtans bliuicx met allen sinnen /
 bij der ionstigher minnen:
 verholen / gestolen /
 [F1rb] secreet ghedect.
 Want al sijn vrouwen schoon als goddinnen:
 vrient met vriendinnen /
 ghehuwet: coeuere verleedinge verweect.
 Bestolen water meer smaecs bereect:
 dan coeuere van wijne.
 So yst van minnen
 daerse hair bestreet
 secreet te sijne:
 Dus vigoreuselijck es
 troylus minne in mij gespreet:
 mi stellende in sijnre discipline /
 om hem dies weerdich es:
 so my die god van minnen heet.

¶ Als briseda dese woerden vol minneliker begheerten met vierigen
 appetite ghesproken hadde: so is si ghegaen op haer paleys secretelijc
 verwachtende eenighe nyeuwe tidinghe van Pandero haren neue
etcetera.

O ghi amoruese minnaers aenmerct doch die lichticheyt vanden
 vrouwen / hoe gheringhe heeft dese Briseda hair ouerghegeuen / mits
 eenre aensueckinghen. Ende alsoe nyeuwelinghe als dese minne in haer
 gegroeyt is: also nyeuwelinghe isse oeck weder vergaen / also hier achter
 gheseyt sal worden / Maer wantse een weduwe was: so ysse bat

tontsculdighen / Want men seyt *gemeenlijc* / die maechden hebben *eenen* sin: maer die weduuen hebben den duuel in.

[Houtsnede 12: Pandro bezoekt Troylus, die liefdesziek te bed ligt.] ¹

¶ Hoe Pandro Troylus vertroostede van sijnder pijnen / daer hi te bedde siec lach mits der liefden *van* Briseda. Ende hoe hi haer ter spraken quam bi toe doen *van* Pandro.

[F1va] []Ls Pandro ghesceyden was *van* brizeda sijnre nichten: so es hi gecomen ter plaetsen daer hi Troylus sinen gheselle noch vant sieck liggende te bedde: den welcken hy *vertroost* heeft met goeden woerden / als dat hem briseda niet en hatede: maer datse *hem* lief hadde *ende* beminde also seer als hi hair dede. Waerom dat hy *hem* vermaende dat hi vanden bedde risen soude *ende* *hem* vermaken met wandelen. Mids dese *ende* dierghelijcke vele woerden die pandero tot hem seyde: so is Troylus op geresen vanden bedde ghelijc *eenen* die wt den slape ontspringet / *Ende* *onder* wegghen gaende so heeft *hem* pandro *vertelt* al tghene dat hem briseda gheseyt hadde: *ende* hoe secretelijc datse haer woerden becleedde. *Ende* dus sprekende *onder* hem beiden soe sijnse ghecomen totten palleyse daer briseda woonde: die doe ter tijt *inder* venstren lach siende wt waerts. daer heeftse Troylus so vierichlijc aenghesien met vierighen appetite *ende* minliker begheerten: dat sijs hair scaemde maer die minne groeyde alsoe sterckelijc in haer datse haer aensichte *van* *hem* niet ghekeeren en konde. Daer wrachte die minne in die ij. ghelieuen midts den ghesichte: datse elc malkanderen soo seer beminden als ye menschen deden. *ende* dit was den iersten termijn harer minnen *ende* dbeghinsel.

¶ Maer hier nae door die neersticheyt van pandro nae vele *zeyndingen* *van* briuen *ende* *ander* sprekingen: so sijn die ij. amoruese *vergadert* met so groter liefden *ende* vrolicheyt dat desghelijcs nye gesien / noch ghehoort en was. Hoe *ende* in wat manieren dat sy *vergaderden* *ende* wat woerden datter [F1vb] geschiedden / willic *achterlaten* te scriuen / *wantmen* alle *dingen* niet en mach noch en betaemt te scriuen oft te verclaren Waer om dat ouergheslagen wil ic nu voort *vertellen* van

1. Zelfde houtsnede als nummer 8.

Pandero / die sinen geselle Troylus *ende* sijn nichte Briseda voor alle scaemte bewachtete als een getrou dienare *etcetera*.

¶ Als den yersten nacht gheleden was *ende* Troylus op ghestaen was so is hi ghecomen dair Pandro sijn geselle *hem* *verbeydende* was. *ende* heeft *hem* toegesproken met groter blijsscappen sijns herten aldus.

O Pandro / willecome sijt:
mijns lijfs iolijt:
ghebenedijt /
moet sijn den tijt
Dat wi te samen in een berijt
Elc anderen als wapenbroeders *vercoren*.

Pandro

Hoe vaerdij beere. ¹

Troylus.

Noyt en was gheboren
Blijder gheest onder die planeten.
dijn duecht / dijn liefde groot *ongemeten*
die heeft nu vter helscher ghewelt
mijn ziele int paradijs ghestelt
Ende hebt my vander bitterder doot
ghestelt int leuen vol vruechden groot
Want ick gebruycke mits uwer kuere
So schoonen creatuere
Dat my dat kondighen ontvliet:
Want die zonne die al die werelt aensiet:
Met haren lichte aen shemels [t]rone:
en siet op aertrijck gheen so schoone
Peyst mach ick met vruechden leuen *dan*

Pandro

1. Sic – lees: heere

Iaghij / dat weet ic wel edel man
Van uwer vruegt vry edel bloet
verhuecht mijn hert cracht sin en moet
maer ymmer hoe groot dat v vruegt sy
[F2ra] Ic bid uwer reijnder edelre iuecht vrij
Dat ghijt beleyden wilt met sulcken keere.
Dat ons vruecht niet en verkeere:
in drucke: doer eenich onbeulect beleuen

Troylus

Nemmermeer pandro

Pandro

Dies moet ons gheuen.
Pallas die goddinne gracie
So en heeft v vruecht gheen comparacie

[F2rb] ¶ In deser manieren leefde Troylus menighen dach met groter
ghenuecten na sijns herten begheren. Waer af dat ic nv swighen wille.
ende scriuen van den strijden dier gheschiedden na den bestande als
die ij. maenden wt waren

¶ Vanden derden stride daer hector alte vreeslijke feyten dede

[F2r] [Houtsnede 13: strijdtafereel – Trojanen links, Grieken rechts.]

[F2ra] []Ls dat bestant wt was So ordineerde coninc Agamennon met
groter voorsienicheyt sijn scaren. ende dierste schare beual hi achilles:
die ander dyomedes / die iij. menelaus / ende so voert ordineerde hi
alle dander scaren seer wijsliken. Ende Hector van troyen die
ordineerde oock mede sijn scaren seer wijs[F2rb]lijc. Ende de eerste
scare beual hij synen broeder Troylus. ende also vast voort so
ordineerde ende beschicte hi alle dander scaren met haren
leydsmannen ende capiteynen Ende sonder eenich toeuen so is hector
wt der stad ghereden met sinen scaren. Ende ten iersten heeft hi
achilles bestreden / so datse malkanderen vanden paerde sta[F2va]ken.

maer Hector die spranc haestelijc weder op sijn paert. *ende* hi liet achilles ligghen onder paerden voeten / hoe wel dat hi sijns machtich was te doodene *Ende* hi bestreet doe die meeste scaren van den griecken *ende* brac met gewelde hair bataillyen *Ende* eer yet lanck / so bequam achilles vander onmachten al bescaemt / *ende* reedt onder die troyanen / *ende* versloecher vele: *Ende* hi socht hector so lange tot dat sy malckanderen ontmoeteden: *ende* hebben malkanderen so hertelijc ghesteken datse beyde haer lancien braken. *ende* hector die werp achilles vanden paerde *ende* woude hem sijn paert ontnemen. Maer die menichte vanden griecken benamen dat: *ende* so is achilles weder op sijn paert haestelijc geseten slaende Hector so crachtelijc metten swaerde op sinen helm dat hi neder bockede *ende* bi na vanden paerde geuallen was. Doe wert Hector ontsteken met ynnighen toerne *ende* doersloech weder achilles helm. dat hem dbloet ouer al sijn aensicht liep. doe was dair eenen nidighen strijt tusschen hem beyden: *ende* haddense doe onderlinghe langer stridende ghebleuen. een van hem beyden souden daer doot ghebleuen hebben oft alle beyde: Maer dair quamen van besiden ander heeren die hem beyden wel kenden / diese met grooten arbeyde van een schyeden. *Ende* doe quam dair Dyomedes inden stride ghereden met sijnre scaren. *Ende* Troylus hectors broeder die quam daer tegen met sijnder scaren: Dese .ij. heeren warpen malkanderen van haren paerden. Maer Dyomedes was weder eerst op gheseten. *ende* hi sloech Troylus die noch te voete was met eenen swaerde also vromelijc [F2vb] *ende* oec verwoedelijc op sinen helm dat hy brac den rinc van sinen helme. Maer troylus sloech dat paert doot / daer diomedes op sat: *ende* doe streden sy beide te voete. maer die griecken gauen dyomedes een ander paert daer hi haestelijc op sadt Desgelijcx was troylus van sinen volcke oeck te paerde geholpen Maer want dyomedes troylus te sterc was so woude hi hem gheuangen senden tot sinen tenten / maer die troyanen wederstonden dat *ende* verlosseden troylus wt dyomedes handen. *Ende* doe quam coninc Menelaus te stride. *Ende* paris hectors broeder ghemoetede doe hem *ende* daer gheuiel doe eenen scarpn strijt: *Ende* Hector versloech op die selue tijt alle die ghene die hem doe ghemoeteden. Daer was een sterc ridder Boetes gehieten die hector seer quelde met stride Welcken boetes dat hector cloefde totten nauel toe / dat hy doot vanden paerde viel *ende* hector liet dat paert wech leiden Dit versach boetes neue *ende* woude dat wreken op hector

ende bestreet hem vromelijc. welcken Archilogus *dat* hector in twee stucken spaude. Maer coninck Prothenor die reed op hector also vromelijc van besiden eert hector gheware wert dat hi *vanden* paerde viel. maer hector is haestelijc op sijn paert geseten *ende* hyew coninc prothenor in .ij. stucken: Dies achilles *ende* archelaus seer droeue waren *ende* arbeyden seer om prothenors lichaem te crigen: dwelc sy niet en *vermochten*. want die grieken wiken moesten. *Ende* die troyanen *veruolchden* *ende* *versloegense* tot dat hem den nacht dat benam

¶ Vanden .iiij. stride dair coninc Thoas geuangen wert *vanden* troyanen *etcetera*.

[F3r] [Houtsnede 14: strijdtafereel.]

[F3ra] []Nder duyster *der* nacht als die sterren daertrijcke *vercyerden*: so hebben die ouerste *van* griecken heymelijc raet gehouden in Agamennons tente hoe sy Hector *van* Troyen souden moghen ter doot bringen / want so lange als hy ten stride *quam*: so en mochten die troyanen niet *verwonnen* worden: *Ende* metten cortsten so ouerdroeghen sy dat achilles dat volbringen soude niet alleen om sijnder stercheit: maer want hi subtiel *ende* seer listich was. dwelc achilles aen nam te volbrengen. want hi selue anxt hadde *van* Hector *verslagen* te worden: daer om *van* dier tijt so dachte hi hector ter *verslane*: het waer eerlijc oft oneerlijck. *ende* dus was dese hector *vanden* grieken ter doot oneerlijck geordineert. *Ende* desen raet es aldus [F3rb] ten eynde ghecomen: *ende* elckerlijc is ghekeert in sijn tente om de nachtruste te nemene: tot inder dagheraert: doe bereyden hem die griecken om vechten. want die alderstercste hector was alreede ghecomen vter stad *van* troyen int velt met den ingheboren troyanen / dier meer waren dan anderhalf hondert duzent ridderen. also Dares beschrijft. daer began eenen swaren strijt. *Ende* Paris hectors broeder is ghecomen met die *van* Perzen met boghen *ende* gescutte: *ende* hi heeft *der* griecken veel gedoot *ende* gewont: Hector stac coninc agamennon seer gewont *vanden* peerde Doe bestreet achilles met veel griecken Hector / *ende* braken met groten slagen sinen helm *ende* quetseden hem seere: maer troylus *ende* Eneas quamen hem te hulpen / [F3va] *Ende* doe bestreet die stercke dyomedes Eneas *ende* hi

wondede hem seer / *ende* hi seyde tot hem aldus. O ghi raetsman die in mijnre teghenwoerdicheyt den raet gaefste coninc Priamo dat hi my mesdoen soude / dair om weet voirwaer yst dattu my dicwils inden stride ontmoetest: dat ghi van mynen handen steruen sulste. *ende* met desen woerden stac Diomedes Eneas vanden paerde. Hector die bestreet achilles seer vreeslijc. *ende* brac hem den vanden hoofde. *ende* daer soude achilles ghebleuen hebben. maer Thedeus sone ontsette hem / *ende* hy quetsede hector seer int aensicht. Maer hector dair af onversaecht bestreet so fellijc dyomedes dat hijen vanden paerde sloech / Als troylus sach dat dyomedes vanden paerde was so spranck hi van sinen eygen paert *ende* beuacht dyomedes te voete. *Ende* achilles *ende* hector die bestreden onderlinghe malkanderen seer fellijck. Maer doe quamen daer noch te strijde coninc menelaus / vlixes / polymedes / palamydes *ende* veel ander griecsche heeren: Mer vander troysscher syden so quamen die coningen met haren volcke die coninc priam te hulpen gecomen waren. *ende* hierom so wardt dair den strijt vernyeut aen allen siden. Coninc Agamennon *ende* coninc Pandalus die vergaderden onderlinghe *ende* staken malkanderen vanden paerde. *Ende* menelaus die reedt so crachtelijc op paris: dat hi hem mannelijc stac vanden paerde / Waer af Paris hem scaemde voor helenen. Coninc vlixes sloech den coninc arestus van sinen paerde *ende* hi sandt dat tot sijnre tenten / *Ende* palamides die bestreet den ouden Napon / *ende* hi versloech hem / *Ende* nepholonius die be[F3vb]street archilogus *ende* sy werpen malkanderen vanden paerde. Polidamas die bestreet Palamides: *ende* stac hem vanden paerde seere ghewont. Coninc scelenus *ende* coninc Karras vergaderden onderlinge: Maer Scelenus warp Karras vanden paerde. Coninck Philomenes stac den hertoge van athenen vanden paerde: *ende* sandt dat paert na Troyen. Coninck priams bastaerden deden wonderlike dinghen verslaende ontallike vele griecken. Coninc Thoas *ende* Achilles bestreden hector seer stranghelijc. *ende* braken Hectors helm van sinen hoofde *ende* quetseden hem seer. maer hector sloech coninc thoas int aensichte half sinen nose af. *Ende* doe quamen hector te hulpen sijn bastaert broederen seer mannelijc met groter haesten. *ende* sy verdructen die griecken seer bouen maten. *ende* sy vingen den coninc Thoas. *ende* sy quetseden coninc Thelamon seer. *ende* sloegen

hem *vanden* paer ¹ dat hi ouer doot bleef liggen opt daerde. *ende* die griecken droegen hem ouer doot in hair tenten. *Ende* Thoas werdt geuangen van Dyephebus *ende* anthenor bracht binnen Troyen. Menelaus woude paris slaen maer Paris *dat* siende spien sinen boghe *ende* schoot menelaus also strengelijc dat hy ouer doot in sijn tente ghebracht was / Maer also saen als hem sijn wonden haestelic gesalft *ende* verbonden waren: soo quam hi rechteuoort *weder* inden stride. *ende* hi sochte Paris al omme om wrake *weder* daer af te doene. Den welcken paris hi vant: so reedt hi met sijnder lancien op hem. *ende* hi soude hem daer seer qequetst hebben oft gedoot: En hadde enneas hem niet met sinen scilde besermt ² [F4ra] *ende* beschudt Want paris die was doe onghewapent *ende* hy hadde met wille sijn harnas af ghedaen doe coninc menelaus hem *versach*. *Ende* want paris ongewapent was soot voorseyt is. so geleyde hem Eneas met vele gheselschaps binnen troyen. *Ende* hector die bestreet doe menelaus seer *ende* hi woude hem *vangen* Welc hi doe niet volbringen en mochte ouermids dat hem so veel griecken te hulpen quamen. *Ende* doe liet hector menelaus *achter* *ende* hi bestreet die grieken al omme / *ende* sloecher vele doot: Waer bi dat griecken vluchtich werden *Ende* want doe die zonne onder ghinc: soe sijnsse van een gesceyden *ende* dien strijt is ten eynde comen.

[]Ls die troyanen inder stadt van troyen ghecomen waren / *ende* den nacht gheleden was so ordineerde coninc pryam datmen niet striden en soude / maer hi ontboot voor hem hector / paris: *ende* dyephebus. anthenor Eneas / polidamas / totten welcken coninc pryam sprack in deser manieren. Ghi weet wel dat coninc Thoas in onsen kercker ghesloten *ende* gheuangen is. welcke dat hier gecomen is wt sinen landen om die verderfnisse van onser stadt *ende* van onsen volcke. Waer *om* dattet my goet dochte dat hij daerom een quade doot sterue. als dat hi ghehanghen worde oft onthooft: hier af so beghere ic te horen wat uwen raet hier inne gedraecht. Waer op Eneas antwoerde aldus. O coninc Pryam dat en moet nemmermeer gheschien dat dine edelheyt sulke oneerlike gedachten hebbe. Coninc thoas die is vanden besten van al grieken / *ende* seer mach[F4rb]tich van maghen. *ende* ghi

1. Sic? – lees: paerde

2. Sic – lees: bescermt

hebt noch vele vrienden die bi den griecken mits quader auontueren wel mochten comen *ende* dan mochten sy van ghelijcken doen. *ende* dan soudt v *iammerlijck* berouwen *Ende* hierom heer *coninc* eest beter bi dijnre ghenaden dat *coninc* Thoas leuendich bliue v gheuanghen / op dat oft dair yemant vanden onsen worde geuanghen / *verlosset* mach worden met *coninc* Thoas *Ende* hector prijsde enead raet seer goet te wesen: maer Priam bleef vast bi sinen opsette seggende: die griecken sullen *vermoeden* dat wi *veruaert* sijn *ende* dat wi gheen wrake en dorren doen ouer onse vianden. *Ende* wanneer als desen raet aldus was gheeyndt: so is enead / troylus / *anthenor* met noch edelighen gegaen in een sale die seer schoon *ende* rijckelijc was *vercyert* / daerse vonden hecuba die coninghinne / helena met noch vele ander edel vrouwen *ende* ioncvrouwen in goeden geselscape. Troylus *ende* Eneas die troosteden die vrouwen met soeten woerden. *ende* hecuba *vermaendese* met goeden *verstandigen* woerden datse neerstich sijn souden om die behoedinge *ende* bescerminghe der stadt van troyen *ende* haers volcs.

Binnen desen tide beclaechden die grieken die doot *ende* tgrote *verlies* van haren volcke *ende* vrienden / *ende* sy seyden datse seer sot waren datse hem lieten brengen tot sulcken groten *verliese* *ende* scade. het welc sy wel met eeren salichlijc ghelaten mochten hebben

¶ Dits den vijfsten dootlijcken strijt. daer alte vele volcs *verslaghen* was. *ende* daer *anthenor* inne gheuanghen was

[F4va] []Nder selue nacht werd daer grote duysternisse: *ende* daer vyel alte vele waters: *ende* het was so grooten storm van winde / dat die tenten der griecken vele vter aerden wayden: *ende* het was sulcken onweder als oft die werelt soude *vergaen* hebben. waer bi dat die griecken doe leden grote scade in die nacht. Maer doe die dach aen quam so wapenden hem die grieken *ende* quamen te stride. *Ende* achilles was dierste vanden griecken int velt met sijnder scaren: *ende* daer na *coninc* agamennon / dyomedes / *coninc* menelaus *ende* die hertoge van athenen *menestenus*. Achilles die bestreet doe ten yersten male den *coninck* Vpon die als een rueze groot was / den stack hi doot vanden paerde Hector *versloech* den *coninc* scelenus / Dyomedes *versloech* den *coninck* Santiphus: Doe bestreden die *coninc* Thedeus *ende* sijn broeder *gesamender* hant Hector. *ende* die broedere van

coninc thedius die sprac op hector veel scandelike woerden. *ende* daer nae stack hi seer vreeslijck op hector. maer die stercke hector bleef seer vaste sitten in sinen zadel. *ende* hi wert seer toernich van sinen woerden *ende* oeck vanden steke. *ende* verhief sijn sweert *ende* sloech hem van sinen paerde dat hi doot viel. seggende Ganck nu *ende* spreect dijn confuselyke woerden totten dooden / die du sprakest totten leuenden: *Ende* als *coninc* thedius sach dat sijn broeder doot was: so was hi seer bedroeft. *ende* riep tot hem .M. ridderen om te wreken sijns broeders doot op Hectors / die welcke doe te samen streden op hector *ende* werpen hem vanden paerde Als dan *coninc* thedius sach dat Hector van sinen paerde was: so woude hi hem ver[F4vb]slaen. *Ende* hector versach den slach / *ende* sloech den *coninc* Thedijs sinen arm af totten scouderen toe. *ende* hy viel vanden paerde / *ende* hector die sloech hem voert doot ondancs den grieken: Eneas versloech den *coninc* Amphimachus. *Coninc* menelaus / menestenus die hertoge van athenen. *coninc* Thelamon. *ende* *coninc* vlixes met alle haren scaren die quamen doe inden strijt. *Ende* daer wert doen een alten vreeslijken strijt gheuochten och hoe menigen grieck verleemde *ende* doodde die starcke hector / och hoe vele dooden worden daer in dien anxtelijken strijt ghemaect aen beyde siden / Maer doe vergaderden die grieken in so grooter menichten dat die troyanen wijken moesten / *ende* dit was omtrent den middaghe Achilles die versloech den *coninc* Pilixis. waer om dat hector seer toernich versloech ij. machtighe princen. *ende* hy dede so vele dat die troyanen weder tvelt behielden. *Ende* quam vter stad van troyen die *coninck* Epistropus met dry duzent vrome ridderen: die den grieken vluchtich maecten: sonderlinghe met eenen fellen sagittarijs oft schieter die hi daer bi hem hadde / *ende* dese sagittarijs was van sinen nauel opwaert een mensche: *ende* van sinen nauel nederwart was hi een paert *ende* bouen *ende* beneden was hi bedect met eenre paerts huylt *ende* op sommige plaetsen lanc haer hangende *Ende* sijn aensicht was root / die ooghen blakende als vyer / *ende* het neyde *ende* brijsschede als een paert. waer af die grieken veruaert waren Dese schieter en was niet ghewapent: maer hi hadde eenen starcken stiuen boghe in sijn handen. *ende* eenen grooten koker met pijlen vol [F5ra] ghescuts: *ende* dus quaem dese schieter metten *coninc* te stride. Waer af dat die paerden seer veruaert worden *ende* sprongen achterwaert *ende* werden vluchtich Hier en binnen versloech hector den hertoghe

van Salmania. Dese schyeter *aldus* sterckelijc schietende op die griecken maectese vluchtich tot aen haer tenten *Ende* doe geschiedde daer een wonderlijcke auontuere: want dyomedes also seer *veruolcht* werd *van* desen sagittarijs dat hi hem *van* noots wegen *verweren* moeste tegen desen sagittarius / want hi swaerlijc gewont was. *ende* hier om so keerde hi hem *omme ende* beuacht seer vromelijck desen sagittarius / dien hi versloech want hi onghewapent was. Waer om dat die griecken tvelt behielden *ende* dwongen die troyanen datse wijken moesten. *Ende* hector *ende* achilles worpen doe malkanderen vanden paerde. maer achilles was doe yerst op sijn paert. *ende* hy greep doe hectors paert *ende* woudt doen wech leyden. Maer Hector die werdt seer toernich *ende* riep tot sinen volcke *dat* sy dat niet en souden laten nemen noch roouen. *Ende* doe quamen hem vele ridders te hulpen *ende* benamen achilles dat paert. dies hector wel te vreden was / *Ende* als anthenor aen een ander side street so werdt hi gheuanghen vanden griecken. *Ende* al waest sake dat Polidamas anthenors sone dat gheerne belet hadde *ende* groote dinghen daer om dede om synen vader te *verlossen*: nochtans want den dach ten eynde quam *ende* om der duysterheyt wille: so is den strijt ten eynde ghecomen / *ende* Anthenor moeste gheuanghen bliuen. dies polidamas seer droeue was.

[F5rb] ¶ Dits vanden sesten stride. *ende* vanden bestande dat die Griecken begheerden dry maenden lanck. dwelck hem ghegont was. *ende* wat daer tusschen gheschiede

[D]Es anderen daechs vroech als die zonne was op ghegaen so sijn beyde die partyen *vergadert* inden velde: daerse alte vreeslijck ghestreden *ende* gheuochten hebben totten auont toe. *ende* aen beyden siden werdt vele volcs *verslagen* / *ende* als den dach ten auont quam so is den strijt ten eynde ghecomen. *Ende* des *anderdaechs* sonden die grieken Vlixes *ende* Diomedes aen coninc Priam *om* een vast bestant iij. maenden lanck. Welcke boden quamen tot coninc Priam dair hi sadt ter maeltijt *ende* deden haer bootscap so hem belast was. Totten welcken coninc Pryam antwoorde als dat hi daer op raet nemen soude met sinen heeren. *Ende* hi geboot alle die meeste *van* Troyen by hem te comen om te raden wat men hier af best doen soude. Doe *vergaderden* sy alle behaluen hector die den grieken gheen bestant meer gonnen en woude / seggende dat sij anders gheen

bestant en begheerden *dan* *wanneer* als hair *vitaly* was *verteert* ende datse *dan* binnen desen bestanden respijt hebben soudē om *ander* te verweruen: hoe wel datse seyden datse haer dooden soudē begrauen dat en was so niet. Maer wantet al den anderen heeren *ende* meesten van Troyen goet dochte wesen: daer *om* so en woude hector daer niet bi sijn *ende* harer alre raet straffen Ende so sal een yghelijc goet wijs man doen: die men te rade roe[F5va]pet. want al ist sake datse *allegader* dair teghen sijn: nochtan en sal hi daerom sijn goet duncken niet swighen / Ende met corten woirden wordt den griecken een bestant gegunt dry maenden *lanck* *ende* vast gesekert. Ende binnen desen tide so werden onderlinge gewisselt die geuanghenen *ende* verlosset coninc Thoas *ende* anthenor die doe aen beyde siden gheuanghen waren. Ende Calcas der troyanen verrader die hadde een alten schonen dochter die gheheeten was Briseda: waer af voor gheseyt es. hoe vierichlijck datse Troylus beminde: Dese calcas is totten ouersten vanden griecken ghegaen / *ende* neerstelijc hem lieden ghebeden voer sijn dochter die noch binnen troyen was als datse metter wisselingen van coninc Thoas *ende* anthenor mede verweruen wilden aen coninc Priam sijn dochter op datse dair niet en bleue *verslagen* met den anderen: *wanneer* als die stad verdoruen soude worden vanden griecken Ende dat dede hi daerom / want hi wel wist dat coninc priam desen anthenor seer lief hadde Ende tot deser bootscappen wert Dyomedes ghecoren om een ambassaet te wesen van deser messagien. dwelc dyomedes gherne dede. *ende* is met Anthenor na de stad van Troyen ghereden *ende* heeft so vele met wijsheden gedaen dat hem coninc Priam / hector / parys / *ende* meer ander van troyen consenteerden dat hy brysedam met hem vueren soude met den coninc Thoas. *etcetera*[.]

¶ Binnen desen bestande so reysde hector totter griecken tenten: welcken hector dat dat ¹ achilles seer gheerne ongewapent sach / want hi hem nye onghewapent gesien en hadde / Ende om achilles bede: so [F5vb] clam hector van den paerde met sinen geselscape der edelinghen *ende* ghinc in Achilles tente Ende onder vele redenen ende woerden die sy onderlinge hadden van menigherande saken so sprack achilles tot Hector dese woerden: Hector et es my seer ghenuechlijc dat ic di beschouwen mach onghewapent want ick di nye onghewapent

1. Dittografie.

sien en mocht: mer het waer mi genuuechliker dattu van mijnen handen na mijn begheren doot gheslagen waerste. want ic met vele stridens seer wel geuoelt hebbe *ende* besocht dijn grote stercheyt: met veel wtstortingen mijns bloets. dwelc mi *verdriet*: maer noch *verdrietet* mi veel meer dattu *verslagen* hebste mijnen lieuen vrient patroclus: *ende* houdt dat vast eer een iaer na desen dage so sal patroclus doot iammerlijc *aen* di gewroken worden met mijnen handen. Waer op hector aldus *antwoerde*. o heer achilles / en laet di niet *verwonderen* dat ic di hate: *ende* dijn doot *sonderlinge* beghere: want ick wel *versta* dattu mijn doot seer begeerste *ende* veruolchste met groter nidicheyt dijns herten. my quellende met stride / *verslaende* mijn vrienden *ende* maghe. beroouende mijn volck. *Ende* hierom sultstu weten voerwaer dat my dijne woorden niet en *veruaren*: *ende* ick hope yst dat ic noch .ij. iaren lanc mach leuen dat ic met mijnder macht dy niet alleen / maer oec alle die meeste *van* griecken tegen my stridende sal doen smaken die bitter doot seer iammerlijc metten punte van mijnen sweerde. *Ende* ick segge v dat na mijnen *dunckene* dat die meeste *van* griecken eenen swaren last op genomen hebben dwaeslijc / *onder* welcken last *datse* selue sullen ster[F6ra]uen / Want ick ben des seker dat mijn sweert di sal in stucken snijden eer dat ick van di ghedoot sal worden. Maer bistu so koene dattu my waenste *verwinnen*: so verwerft so vele dat alle die ouerste *ende* meeste *van* griecken al daer consent toe gheuen dat wi *onder* ons beyden gaen in eenen strijt: *ende* yst sake dattu my *verwinnen* moechste: so sal ic *ende* mijn ouders wt desen rijcke eewelijc verdreuen wesen *ende* di dat ouergheuen. *ende* hier af so sal ic dy doen vaste *versekeringhe* *ende* goede borch stellen. *Ende* eest sake dat ick di *verwinne*: so doet so vele dat die griecken weder *van* hier reysen wt onsen landen *ende* wt *onsen* conincrijcke *ende* *datse* ons laten in rusten *ende* in vreden. *Van* Hectors woerden so werdt achilles seer heet *van* groten toerne *ende* nat vanden sweete *Ende* hy *aenueerde* den strijt in deser manieren tsegen Hector / *ende* hi gaf Hector in een teeken *der* *versekeringhen* een sweert inder hant. dwelc hector met groter begheerten *ontfinck*. Maer *wanneer* als coninc Agamennon dit gheruchte *vernam*. so quam hi met vele griecsscher coningen *ende* anderen grooten heeren in Achilles tente: *ende* sy wederriepen dat *ende* sy benament al daer om dat Achilles dat ghedaen hadde *sonder* eenich beraet. *ende* desghelijcx soe en wouden die Troyanen oeck dat niet consenteren / *sonder* alleen die coninc priam

hectors vader: ouermits dat hi hectors cracht soo wel kende. Ende al dus werden desen dinghen ghehindert ende benomen van beyden siden. Ende hector die nam doe orlof aen die griecken ende reedt weder binnen der stad van Troyen al ghestoort.

[F6rb] ¶ Hoe dat Troylus seer bedroeft was om dat Brizeda van dair scheyden moeste. ende hoe sy haer oeck vtermaten seer bedroefde. ende vander clachten die elckerlijck dede *Capittel xij*

[F6v] [Houtsnede 15: vorst op een troon gezeten.]

[F6va] []Ls Troylus verstaen hadde bi die woorden van Diomedes dat om Anthenor te lossene dien dyomedes geuanghen brachte: die schoone briseda sijn liefste vrindinne geleuert soude worden in die handen der griecken in manghelinghen: ende dat Priam sijn vader dat gesekert hadde te doene bi consente van Hector / ende den anderen meesten van troyen So was hi so seer bedroeft dat hi van grooter droefheyt ter aerden in onmacht viel: daert sijn vadere aensach ende inder tegenwoerdicheyt van sinen broedere Hector / paris / Dyephebus / ende der vrouwen: die alle haestelijc toe schoten: ende waenden dat hy doot geweest hadde: want hem tsweet wt brac ten aensichte / sijn oghen verkeerden int hoofd. Dies sy alle gader seer tachter waren. Ende hij werdt in sijn camer gedragen: daer hi sijn clachte dede als hi becommen was. ende Pandro sijn lieue geselle is hem haestelijc gheuolcht ende heeft sijn clachte ghehoort die hi dede / ende Hector beual desen Pandro den last daer al dat hi hem bewaren soude. ende Troylus heeft nae vele suchtingen ten laetsten begost aldus.

¶ O rampsalighe fortune graet
Wats mijn mesdaet / dat ghi verslaet
So soudaynlijc mijn vruegt en spel
Twij sydi my nv so obstinaet
So wreet so quaet: in dijn ghelaet
Toghende dijn swaer ghescichten fel.
[F6vb] Och goddinne rebel: hebstu niet el
Dan om te wercken om mijn ghepijn
Oft v mijn vruecht was so ghequel

Waer om en naemdy niet so wel
Mynen vader: oft hector *den* broeder mijn
Oft pollexenen dat soet aenschijn
Mijn liefste suster soonst bouen *maten*
Oft Paris mijns herten medecijn
En hadt my mijn hertelijc lief gelaten
Och ramsalige siele *van* gode *verwaten*
Vliecht ras *ende* dijn logijs begheeft
Vten bedruckelijcsten lichaem die leeft
Volch haer so moechdy wesen vro

[G1ra] *ende* laet my steruen. O pandro
mijn bedruchte ogen die al hair vruecht
vernamen / int scouwen der liefster iuecht.
wie sal hemlieden nv troost *vermanen*
och niemant laes: mer een zee vol tranen
moeten sy weenen / waer heb ict *verdient*

Pandro

O hertelijc vrient
Der troyanen hulpe *ende* confoort
Waerom meslaettij v dus gestoort
toghende so abuselijck verdriet.

Troylus.

O pandro ghi weet wel alle dbediet
Hoe dat die grieken nu selen weren
mijn liefste *scoonste*: *ende* al mijn *begeren*:
mijn troost / mijn vruegt / en mijn *solaes*
die schone *Briseda*.

Pandro

Ick kent *elaes*
maer tegen *fortune* en es *gheen* *appeel*.
Oeck *abuseric* my een deel.
In *tghene* dat *ghij* v dus *tribuleert*
ghemerct / *ghy* hebt *gheconquesteert*
al *dijn* *begheerlijc* *solaes* *van* haer
met *lustigher* vruecht

Troylus

Elaes *dats* *waer*:
Maer hoe meer vruechden mi daer af wies
so es te *meerder* nv mijn *verlies*
Verlies *van* *broeders* / *moeder* oft *vader*

verlies *van* goede: men vint *geen* quader
noch *meerder*: dan *verlies* van lieue

Pandro

Och abstineert v van sulcken grieue
want ghi weet wel alst blijft aent scouwen
Trojen es vol van schonen vrouwen
ende en leeft gheen so cloeck ghesint
wistsy dat ghise met ionsten mint
sy sal dijns lidens sijn een *vergheldere*
Verliesdy dese / *vercoeuert* eldere
[G1rb] nieuwe minne heeft doude haest *verbeten*
niewe vrucht doet ouden druc *vergeten*
nyeu solaes bluscht out *versuchten*

Troilus.

O schoonste bloeme *van* alle vruchten
briseda lieue gheminde vrouwe
soudic na dat ic v saghe vluchten
onder die grieken / *begheuen* duchten
ende *vergheten* mynen rouwe
ende *veryolijzen* als donghetrouwe
om eenich ander vrouwelijc schijn
och hoe valschen *verrader* soudic sijn

Pandro

Moettij ghestadich dan bliuen voert
ende v haer sceyden so meshaecht
lieuer dan ghi den sin verloert
aenuuertse *ontscaeckse* / peist hoe *verstoert*
parys helenen haelde onuersaecht
Twert in dijns vaders lant ghewaecht
dats minder perikel die nauste smaelde
dan paris diese in griecken haelde

Troilus

Och pandro nu ken ic wel
Dat ghi te blusschen poecht *mijn* grief
maer ons gheu~~an~~ghene die int gequel
der griecken ligghen gheu~~an~~gen fel
vreese my maken selc meskief
oec sorghic voor danxstelijc brief
dats dat mijn liefste reyn sonder blame
bi dien verliesen mocht haren goeden name

Pandro

Och troilus had ic so swaren mesquame
als ghi betoecht in v ghedochte
ic soude wiens scade dat waer of vrame
dese sake aenveerden so ic hier rame:
en quame datter af comen mochte
ken wist noyt dat die minne plochte
so subtylijc te duchtene / suer oft soet
so ghi in dese materie doet

Troilus

[G1va] Och edel bloet / den hoghen moet
mijns vaders / belofte *ende* fu
soudic vyleynlijc breken nu
ontscaeccick die schoone vrouwe

Pandro

Wat ahti nu op belofte oft trouwe
die dus van anxte sijt omringt
Want in wat perikel dat ghi v bringt
daer wil ic met v mijns leuens tijt
Toecht dijn couragie *ende* wie ghi sijt
den cloecken hulpt altoos dauentuere:

Al moechdi v lief die schone figure
luttel met deser daer blameren
Weest vrij die blame sal passeren
also wel als sy dede van helenen

Troilus.

O hertelijk vrient dijn ionstich meenen
beseffic nv te my waert groot
maer al waer duystfout mynen noot
meerder *ende* seerder der vlammen scijn
Int herte ontsteken dan sij nu sijn
ende ick mijn lief dat reyn ghedochte
sonder wedersegghen *ontscaken* mochte
Wistic nochtan dat haer mesquame
en lieuer *dan* icse haers *ondancs* name
ick storue my lieuer dusentweruen
dus wil ic weten al soudic steruen
eer ict aenveerde puer haren wille

Pandro

So wil ic secretelijc dan en stille
gaen spreken mijnder nichten en nemen tijt
dat ghi moecht comen in haer berijt
daer ghi v tsamen moecht auiseren
van deser saken *ende* accorderen
wat ghi best laten sult oft doen

Troilus.

Adieu edel baroen
Ic trecke te houe daer moet ic in schijn
met droeuer herten blide sijn

¶ Als dan *pandro van troilus ghesceiden* [G1vb] bi Brizeden quaem: so
claechde sy aldus tot hem dese nauolghende lamentabilike woerden.

Briseda

O onghelucsamighe vol *van* plaghen
bedructe siele nv moettij claghen
o wat droeuer tyding hebdi ghehoort
noyt so verstoort
O lief mijns leuens vruecht en behagen
noyt en besief ic so felle vlaghen
van anxte / noyt *anxteliker* moort
elaes mijn herte schoert
Die crachten mijns leuens worden *verstoort*
mijn sinnen viue ontfunct verdoort
doer dit onco[e]ldelijck versaghen
Ken machs verdraghen
Och moet ic sceyden so bid ic voert
der doot datse mi dlijf doerboort
lieuer dan mijn ooch opslaghen
dit sceyden saghen
Mijns liefs: *ende* ick dan leefde voort
Och troylus bloeme *van* daden *van* spraken
vercorene lief wat sullen wi maken
anxt heeft ons in elcken *kant* beseten
ons vruecht verbeter
Scheydic van dynen blozende kaken
en wane *nemmermeer* spise smaken
wijn drincken / oft eenich voetsel eten.
dats mijn vermeten
Och droefheyt waer toch den slach gesmeten
so waer gebluscht *donblusscelijc* blaken.
van desen saken
mer kaent mijn droefheyt niet gevolmeten
so wil ic van hongher sijn versleten
gheen voetsel proeuen noch spise genaken
maer naer steruen haken
doer hem daer therte so is op *vervleten*

Pandro

Och dat ic al omme moet *iammer* [w]eten
dies *vernoeyt* mij mijns *leuens* vruecht

[G2ra] Brizeda

A lazen pandro.

Pandro

O blozende ieucht

Hoe deerlijk ligdij hier begaet
Dijn aenschijn in dijn tranen ghebaet
Dijn ogen gheswollen *ende* root gewreuen
dit *iammerlijk* leuen doet my therte beuen
met weeningen makende sulc eenen wal /
dat ick inde tranen *verdrincken* sal
Mijn herte sal breken van rouwe

Brizeda

Wat sal ic maken *bedrucste* vrouwe
my dunct dat vter hemelscher banen
heden niet el en reghent *dan* tranen
Want lazen waer *hem* mijn ogen winden
Sy schouwen *droefhey*t tallen ynden

Pandro

Och moettij dus schinden
Vercorene nichte dijn root couleur
dijn vriendelijc oghen dijn schoon vigueur
abstineert v van desen grieue
ende *vertroost* troylus v lief van meskieue
Pijnt hem om sijn grief te ghenesene

Briseda

Wat begeert die liefste *van allen* wesene
wien ic begheuen moet *ende ewich duchten*
wilt hi tranen / meslaet / oft suchten
Dier heb ic gadinge na sijn gheuoech

Pandro.

Ay lazen hi heefter oeck ghenoech

Briseda

Wat begeert hi dan

pandro.

Ghi hebt ghehoort hoe dat priam
gheconsenteert heeft *den griecschen heeren*
Dat ghi sult tuwen vader keeren
Dwelc dynen lieue es sulc een torment
Dat hem sijns leuens ieucht doer rent
ende schijnt lazen dat hi sal *versmueren*
In sijn tranen

Briseda

Elaes sijn trueren

[G2rb] Sijn martelie sijn druckich ghelaet
mijnder herten veel naerder gaet
dan al mijnen onblusscheliken noot
Nochtan es mijn droefheyte so groot
dat ic die doot ghere als confoort

¶ Hier na so sijn dese ij. ghelieuen vergadert met grooter droefheyte
ende hebben daer *den minlijcsten* nacht ghehadt die ye ij. ghelieuen
hadden. maer alst den tijt *van* sceydene quam soo is briseda in
onmacht gheuallen: dies troylus half desperaet sprac dese woerden.

O ongherief. nu doorsnijdy mijns herten bloet:
 noyt meerder anxt noyt droeuer moet:
 noyt gheen afgriseliker wederstoot.
 noyt meerder iammer noch teghenspoet.
 noyt droeuer hert / o liefste goet
 O lieue briseda sydj doot
 A lazen ia ghi / noyt sulcken noot
 noyt en had ic so beruerde sinnen
 Dit hebdi bedreuen valsch god der minnen
 Och bedriechlijc flatteerder vermalendijt
 Brouwer van fenijnden drancke
 Valsch ghelouer geueijnst ypocrijt
 Grijnende verrader / der iuechden spijt.
 Vinder van alre quellagien stancke
 Diendic den hogen god oyt te dancke
 Doer den dienst bid ic hem nu een sake
 Dat van deser doot op v come wrake
 Valsch abuseerder vander iuecht
 moordenaer van menscen slapende plage
 Rouere van eeren en vander vruecht
 ydele in spraken belofte oft duecht
 Varierende met eenen ooge op slaghe
 nu soete / morghen vol spijs dijn mage
 Ic wenssche v door dijn valsce kere
 vermalendijt met lucifere.
 Brijsschende roepic als desperaet
 Als die verdoemde siele in ghequelle
 vermalendijt als cayms daet
 [G2va] [h]i die aerde daer ghi rust oft gaet
 Sy en schore: ende verzinck v in die helle
 want vanden hoochsten hemelscen gestelle
 Tot in diepste der hellen gronden
 So en is gheen wesen so vol van sonden

¶ Verrader die v noemt god van minnen
 ouerdenct ende peyst wie dat ghi sijt
 Sydi niet een bedrieger van ionge sinnen
 een dootsteker als ghi int beghinnen

den herten belouende sijt iolijt
ende trectse al lachende in dijn berijt
ende doetse daer na vol drucs *versmoren*
verghetende dijn belof van voren

¶ Na dat ghi met sulcker velonyen
so edelen lichaem hebt doen *verderuen*
vereenicht met mijnre compaignien
Coemt ras voldoet v moert: laet sien
aen *dander* deel / *ende* laet *ons* tsamen steruen
mach ic *met* vileynicheyt dijn spijt *verweruen*
oft v berueren met eenigen vloeke
comt *neemt* my dleuen dats dat ic soeke

¶ Troylus siende op briseda datse *vander onmacht* niet en bequam
wert heel desperaet *ende* greep sijn sweert als een die hem seluen
dleuen nemen wilde sprac aldus.

Ey *lazen* ghy en *yont* my niet de duecht
cupido: steruen sal ic spijt *van* di nochtan
na datse doot es die schoonste iuecht
mijns herten ruste / mijns leuens vruecht
Onwerdich ben ic te leuene dan
O god ic sceyde hier *tsleuens van*
doet toch mijn siele vol *van* ghetruere
logeren: daer nu logeert die huere
Adieu troyen vol *van* orloghen
adieu vader van hogher weerde
adieu hector voor al *vermogh*en
adieu broeders: den schoonen oghen
mijns liefs: die volghic *onder* deerde
och briseda noyt hert en begheerde
so seer wt sinen lichaem te gane
[G2vb] ontfanget: ick sterue bi v in die bane

¶ Briseda *vander onmacht* becomen sijnde *versuchtende* sprac aldus. o
troylus.

Als ic herdincke vrij edel bloet
om dynen edelen moet.
om dijn couragien om dijn manieren:
om dijn gelaet om dijn regieren /
om dijn daet / om dijn virtuyt.
om ons solaes o minnelijc fruyt.
Ende ic dit al sal moeten deruen
dwelck ic lazen sal besteruen
Want dit sceyden wi niet en konnen meshaken
O troylus wat wilde ghi maken
met desen sweerde: bi wat beleede
Waest bloot ghetrocken vter scheede

Troylus

Liefste lief hadde dinen noot
yet langher gheduert ick ware doot
Want dinen gheest sach ic *versceyden* nv
al es hi weder ghekeert in v
dit lijden heeft my doen blasphemeren
den god van minnen mijns sints *erreren*
ende rechts als ic v hoorde spreken
stont tsweert op mijn borst om steken
door dijn *versceyden* schoon blozende iuecht.

Briseda

Elaes wat hoor ic. o hoochste vruecht
noyt he[r]t van drucke so en *versmalt*
want ghelijc den pot die ouer walt
door die hitticheyt vanden vyere
So walt mijn herte vol van *dangyere*
makende een vloet van tranen luezende
ten oghen / als een fonteyn wt guezende
therte badende in die tranen

Troylus.

Och lief v droefheyt doet sulc *vermanen*
mijnre herten *van iammer dat* mi scuere *dinct*
Dus weerde bloem wa[]och v trueren minct
om te versueten mijn deerlic sneuen

Briseda

[G3ra] O troylus vrient ick hebbe beseuen
Een nyeu ghepeis / al wildic my voren
al desperaet vol drucx versmoren
als wanende v *nemmermeer* te siene
Wt causen om dat ic bi messchiene
begheert was van calcas *mijnen vader*
dien ick inobedient algadere
vallen soude / wistick niet die dinghen
dat my *dijn vader* daer toe sou dwingen
Dus en mogen wi *tsceiden* niet messaken

Troylus

O lieue gheminde hoe selen wijt maken

Briseda

Dat sal ic v seggen hoort *mijnen raet*
mijn vader waent dat ic om sijn mesdaet
Hier ben gehaedt gherekent quaet
en versteken sonder toeueraet
Maer als hi certeyn weten sal
Dat ic hier ghehoort ben *ende* lief getal
Ende ick versueke binnen desen vrede
te comene vermeyen hier int stede
Hi salt my consenteren blylijc

Troylus.

Ick duchte hi en sal

Briseda

Hi sal seg ick vrylijck
Bi cansen die ic sal allegieren
met schoonen redenen

Troilus

In wat manieren

Briseda

Hi es een vielyaert out ghestoruen
sijn iuecht *verdroocht* / *sijn* vruecht *verdoruēn*
sonder dat vrecke gierich bedrijf
Dat groeyt hem lants so meer int lijf
Ende v es wel condich vrij edel bloet
Ons [r]enten / *ons* huys / *ons* hof / *ons* goet
ende alle mijn *magen* *sijn* hier gemeene.
Sonder mijn vader *calcas* alleene
Ic mach hem met goeder *causen* *togen*
hoe dat wi *tsamen* niet wel en *moghen*
Die stad van troyen *absenteren*
ende ons goet niet meer *possesseren*
[G3rb] Dus van *verliese* ick segt v *vrijlijc*
salt hem doen *consenteren* *blylijc*
Dat ic sal comen mijn vrienden *besien*
maer als ick hier ben vry edel engien
Ic blue hier *belouic* v op mijn *trouwe*

Troilus.

O weerde gheminde liefste vrouwe
Dien troost op hope van dien *bedriue*
veriaecht veel *drucs* wt *mijnen* *lijue*
mij *stellende* in een *blyde* ghelaet

Briseda

Laet ons dan eer *den* nacht vergaet
Met vruechden in ons secreet *versamen*
den druck vergheten tonser vramen.

Troylus.

O lieue gheminde reyn toeuerlaet
Dit scheyden gaet / *mijnre* herten so naer
ick en kant ghedoghen.
Een nyeu gepeys mijn vruegt *verslaet*.
dijns vaders raet:
sal v daer te houdene poghen

Briseda

Och edel princelike cracht *vermogh*en:
mijns vaders poghen
Noch bede der griecscher heeren staet
en sal my *nemmermeer* ontraden mogen
dijn minlijke oghen
te deruene: doer gheene daet
Ic blieue ghestadich toocht bly ghelaet

Troylus.

Elaes in my rijst een nyeu *vergru*wen
Ic ducht v *vader* sal v willen huwen
aen eenighen griecschen prince groot
Toghende den anxtelijcken noot
tgrote perikel ducht vreeze en pijn
van machtigher segien beleyt te sijne
bi welcker causen ick duchte altoos
Dat v die scalcheyt *dijns* vaders loos
Dit wederkeeren beletten sal
Dus om te scuwene sulck mesval
Werct lief na mijn opinioen

[G3va] Briseda

Wat willen wi doen

Troilus.

Laet ons tsamen al heymelike
vlyen in een ander conincrijke
mijns vaders belofte scalck en deuoir
laet ons dat stellen van cleynen valoir
Ende onse deduyt solaes ende vruecht
bedriuen in ons leuens ieucht
In rusten bliuende ons *compaignie*

Briseda

O lieue troilus ick ouersie
den tijt nu alte periculeeus
Vol orloghen / *ende* seer otragieeus
op dander side dbelof van dinen vadere:
ende hoe ghi *dijn* cloeke broeders algadere:
ende *dijn* edelheyt soudt abandoneren
ende om een vrouwe v lijf blameren
ende al *dijn* hooghe maghen groot

Troilus.

Och edel schoon vriendelijck ghenoot:
tverlies van alle mijnen maghen
en mach mi niet so seere meshaghen
als tseyden van dine blozende kaken

Briseda

Soe ick meer dencke op dese saken
soe sy meer der scanden ghelijken
Want soude *y*mer trouwe bliken

aen dese schoone stad van troyen wijt
het is nu den teghenwoerdighen tijt
ende specialijck in dyne macht
wiens virtuyt vromicheyt *ende* cracht:
naest hector voor al bouen gaet
Oeck peysic om die edele daet
van dinen maghen die hier sijn *commen*
Tuwer hulpen met groten sommen:
begheerdyse in ws vaders stede
Wat scanden yst uwer edelhede
dus *verdrijft* sulck ghepeys van v

Troylus.

[G3vb] Och alre liefste schoon vriendelelijck fu
moet ic sceyden van uwen oghen
ick sal die doot daer vore doghen
met *groter* martelien met *druckigen* seere

Briseda

Och troylus ledt toch op mijn eere
die noch noyt en was ghediffameert:
hoe ick soude sijn ghesandaliseert
puer gheblameert: onteert verloren:
oeck meer / ons ionstich minlijc orboren
die ons als hemelsce spijse *dunct* smaken
haddijs coeuer / dat ionstich blaken
soude streecs blusschen in v *ende* in mij.
dus laet ons ionsteghe miune ¹ vry
als secretelijc ghestolen doen
So blijftse in hare vigore groen
doet dynen *druckighen* sinnen vrede
Weest vro: ic werde *weder* hier int stede
binnen x. daghen: ic ghelooft v lief
als wijf van trouwen

1. Sic – lees: minne

Troilus

Thes mijn gherief
Keerdi binnen tien daghen hier.

Briseda

Iaijc op mijn trouwe.

Troilus.

O bloeme fier
Hoe sal ick van dijnen schoone oghen.
Dese x. daghen ghebeyden moghen.
ende ghi wel weet deruics een vre
dat my bedroeft mijns lijfs natuere
noch bid ic v werct na mijnen raet

Briseda

Och troilus edel toeuerlaet.
ghi doodt my met dijne melancolien
oeck beseffic wel *ende* sie
dat ghi in my hebt cleen betrouwen ¹

Troilus.

Ick en doe voorwaer.

Briseda

[G4ra] Wie wiste dat sulck ridderlijk bloet
so virtuoës ende so plaisant
so sterc indie wapene *ende* soe vaillyant
in sijn couragie. niet en soude *verdragen*:

1. Hier lijkt het niet meer te kloppen.

na lieus te beydene .x. arme daghen
wiens vromicheyt es so excellent

Troilus.

Wes v ghelieft lief ick bens content
uwen wille moetic wel doen int leste

Briseda

Voerwaer troilus thes verre dbeste
Stelt v te vreden: doet mijn beraden
dat ic v toch mach sien ontladen
van drucke: op mijn toeuerlaet
eer ghi schoon lief van henen gaet
want ic sweere v bi der goddinnen
venus vrouwe van der minnen
ende bi haren sone cupido
ende bi alle die goden also
die inden hemelschen troon regneren
dat ick nemmermeer en sal variëren
al heeft mijn vader vercreghen my
binnen .x. daghen keer ick vry
als v eyghen in v berijt
mijn hoochste iolijt /
adieu ic bliue v eyghen vrouwe

Troilus

O felle fortune het staet my nouwe.
ick moet gaen liggen doort dbitter doghen
ende claghen die droefheyt mijnen oghen.

¶ Die coninck priam heeft brysedam bi hem ontboden ende dyomedes
gheleuert ende den anderen heren der griecken diese alte blidelijc
ontfinghen. ende troilus bi den gebode sijns vaders heeft hair
verselscapt met noch ander edelighen ende noch binnen der stad

sijnde hebben briseda ende troylus met minlijke woerden orlof aen malkanderen ghenomen al ridende

Briseda

O hoochste trouwe

[G4rb] *nemmermeer* waenick nu vervroyen:

adieu schoon preeel van troyen

adieu alle edelheyt vry van blamen

adieu schoon edel vrouwen namen

adieu die bloeme van vergulden sporen.

adieu troylus schoon lief wtuercoren

v scheyden is my dbitterste van al

Troylus.

Adieu schone iuecht reyn liefst ghetal

adieu die aerdichste / adieu die schoonste

adieu die gracelijcste / adieu die *persoonste*

ende die beleefste onder dzonne

ontfaet dese ghifte die ic v yonne

In teekene dat ghi in v bederue

rasch *wederkeeren* sult eer ic sterue

adieu noyt sceiden my so seer en berieu

Briseda

Adieu troylus.

Troylus.

Elazen adieu.

¶ Hier mede soe is troylus van briseda gesceyden met droeuer hertten met swaren *verlanghene* na haer *wedercoemst ende* sy heeft tot dyomedes al ridende gesproken dese nauolgende woorden.

Elaes mijn droefheyt blijft enen nyeu

och dyomedes *ende* wreede fortune fel
die my wt vrucheden *brenct* int gequel
Twy meshaecht v so mijn solaes
ghi waent als die verwaende dwaes
dat ic met mynen schonen oghen
dy eenich blide ghelaet sal toghen
ghi sijt bedroghen / want v te spijte
ende den griecken te verwijte
sal ick mijn bluezende aenscijn vrij
beswelmt *ende* leelijc voort toghen dy
met tranen bedropen vol *van* rouwe
tot dat ick weder metten oghen scouwe
den aerdighen troylus mijns herten lief

[G4va] Dyomedes /

Och schone en ducht nu voer gheen grief
Want doir vus vaders wijsen moet
Onnen v alle die princen goet
Nemmermeer en werdi *van ons* besweken

Brigeda ¹

Nu ghaen wij sijn ghenoech bekeken.
Vanden Troyeenen hyer beneuen
Die voortmeer mogen op hope leuen
Dat haer besonien wel sullen ghaen
Ende lanc so hoghere in eeren staen

Dyomedes.

Ia by wat causen

Brigeda

Dat ghij te samen

1. Sic.

So mechtich een coninc groot van namen
Ende so edel in sijn bedrijf
Dus hebt ghewisselt om een wijf.
Myns vaders wijsheit doelt nu als sot

Dyomedes

Die hoghe mars der bataillien god
sal sonder twifel na calcas meenen
ons rechte victorie verleenen
teghen die princen der troyanen fel
Dus moechdy met blider genuechten wel
tot dinen vader wt dinen dangiere
comen met lustigher chiere

¶ Aldus is briseda al coutende ghecomen met dyomedes ende den anderen grieken tot int griecsche heyr daerse blidelyc ontfangen was van den meesten heeren ende princen der griecken / ende sonderlinghe van haren vader calcas: ende die griecken vraechden haer vander moghentheyte ende gestaltenisse der stad van troyen. ende vander vitalien ende noch meer ander dinghen / die sy hem alle van punte te punte verclaerde seer wijslijck als dat hem allen daer af verwonderde diet hoorden. Dese dyomedes voorseyt heeft so vierichlick aenghesien die schoonheyt van briseda dat hi ganslijc op hair verliefte was. ende ghinc dicwils tot haer in haer tente / openbarende sijn liefde die hi tot haer hadde / Maer briseda metten yersten gelikerwijs als die vrouwen gemeynlijc doen / en woude metten yersten sijnder liefden niet achten: maer dyomedes dede so vele met ghiften datse hem minliken antwoerde. Die gauen dijnre liefden en versmadic niet / ende oec so en ontfange icse niet totter meyningen van eenigher liefden der vileynicheyt. Ende metten cortsten den tweesten dach en was nauwelijc ten eynde ghecomen: briseda en verwandelde haer opset verghetende die belofte Troylus beloefte / als dat sij binnen den tiensten daghe wederkeeren soude binnen troyen O edel ionghelinge die uwe herten op die ghestadicheyt der vrouwen settende sijt: merct hoe wankelbaer dat dese briseda geweest is. die binnen so corter tijt soo seer droeuich gheweest hadde om tseyden van troylus dat sy half doot scheen te wesen / om datse sijns persoens

soude moeten deruen. och hoe vele bryseden sijnder noch heden des daechs leuende: waer af dat ic nu swighen wille. *ende vertellen* van Troylus die na den tiensten dach wachtede: also hem briseda gelooft hadde als dan weder te keerene.

¶ Hier na so is troylus ghegaen met pandro synen gheselle om eenich confoort van hem te ontfane die wile dat briseda wt troyen ghereyst was. die hem riet te gane om sijn gepeysen te *vergheten* datse tsamen trecken soudent buten troyen een mijle op een hof daert seer genuechlic was gelegen / daer vele edel[G5ra]vrouwen *ende ioncfrouwen* alst bestant was *vergaderden* om genuechte te maken: maer alle solaes was troylus pijnlijck / sonder alleen te spreken van briseda / die hy *verwachtete* met allen gedachten elcke vre docht hem een iaer soo seer *verlangde* hem nae den thiensten dach die hem beloeft was van briseda datse weder comen soude. maer lazen sy en *quam* niet dies Troylus seer droeuich was / waer af dat ic nu swighen wille. *ende* scriuen van briseda hoe sy haren vader berispede om dat hi so *verradelijc* wt troyen ghevlucht was onder die griecken

[]Ls briseda alleen bi haren vadere Calcas in sijn tente was / so berispede sy hem aldus O vader waer is nu dijn wijsheyt / ghi die van coninc priam so hoochlijc *verheuen* waert binnen troyen bouen alle tvolc van troyen / *ende van* soe groter rijcheyt. waerom hebstu dijn eyghen lant *versaket*: du biste een *verradere* gheworden / wanttu metten griecken *versaemt* biste: dese confusie en moechdij *nemmermeer* *verwinnen* O vader waendij dat die griecken v betrouwen / daer ghi v selfs eyghen lant *ende volc* *scandelijc* *verraden* hebste. Hier op *antwoerde* calcas aldus. O mijn alre liefste dochter. dochtet di goet *ende* nut te *versmaden* der goden antwoerde. van welker antwoerden dat wi ons lijf behouden moghen. Want ick weet wel sekerlijc nae vele orloghens dat ten laetsten die stad van troyen verdoruen sal worden *ende* verbrant. *ende* alle die edelingen *ende ionffrouwen* metten ghemeynen volcke sullen alle kettyuelijc *ende iammerlijc* metten swaerde gedoot *ende verslaghen* werden / *ende* hier omme mijn alderliefste dochter so ysset ons [G5rb] beter dat wy alhier sijn onder die goede vreemde: dan met onse vrienden binnen troyen *verslagen* te syne. *ende* hier mede so is briseda te bat tevreden geweest / *ende* is bi haren vader onder die griecken ghebleuen Maer

wantet bestant wt ghinck: soe moeste elckerlijc bereyden hem om striden. waer af dat ic nu segghen wille.

Vanden vij.sten stride daer alte bitterlijc gestre den was

[G5v] [Houtsnede 16: Strijdtafereel: Grieken links, Trojanen rechts] ¹

[G5va] [W]Anneer als dit bestant van dry maenden was gheleden so bereyden hem die van Troyen weder om striden: Ende wanneer als die scaren van hector gheordineert waren: so es hi ierst wt ghereden met vijftien duzent ridderen: Daer na do volchde hem troylus sijn broeder met x. dusent ridderen / Ende daer na quam paris metten volcke van persen wel ghewapent ende toe gemaect met dry dusent ridderen. daer na quam Dyephebus met iij. dusent ridderen seer wel ghewapent Dair na quam eneas metten ingheboren troyanen. also Dares beschijft / so warender meer dan seuen ende dertich dusent ridderen. Ende vander griecken side quamen doe te stride coninc menelaus met seuen [G5vb] dusent ridderen. Daer na dyomedes oeck met so vele ridderen. Daer na so quam achilles oec met vij. dusent ridderen. Daer na quam coninc Santiphus met iij. dusent ridderen. Daer na quam coninc agamennon met ontallike vele ridderen. Ende vander griecken side quam eerst coninc Phylis den troyanen te ghemoet / Welcken dat hector doe bestreet seer haestelijc met so groter cracht dat hij hem doot stack vanden paerde. Ende als coninc Santiphus vernam dat philix sijn oom doot gesteken was: so werd hi seer toernich ende bedruet: ende hi woude wreken sijns ooms doot ende hi bestreet hector seer verwoedelijc / waer om dat hector met ynnigen toerne ontsteken: sloech hem dat hi doot viel van den paer[G6ra] ² Ende van desen twee coningen so waren die ander griecsche heeren seer bedroeft Ende sy vermaenden hair volck om datse daer af doen soudent: waer bi dat die grieken die troyanen alte vreeslijc bestreden. ende achilles dede groot wonder verslaende vele troyanen / sonderlinghe .ij. edel machtige mannen / die den troyanen van verre landen met groter macht te hulpen comen waren. ende hector werdt op dien dach seer ghewont int aensicht Waer bi dat die troyanen doe wijcken moesten tot aen die

1. Zelfde houtsnede als nummer 11.

2. Sic – lees: paerde

mueren. Maer *wanneer* als hector werdt opweert siende na die stad van troyen *ende* hy sach *helenam* *ende* haer ghesellinnen *ende* sijnen susteren opter mueren *vander* stadt de *den* strijt aensaghen: Ende *want* die griecken den Troyanen doe after waerts dreuen *ende* iagheden. Soe scaemde hem hector voer die vrouwen *ende* ioncvrouwen *ende* hi werde seer tornich in hem seluen *ende* hi keerde hem doe weder *omme* *ende* hy bestreet coninck *menon* achilles swagher *ende* hy sloech hem dat hi doot vyel neder van sijnen paerde al opter aerden. Ende doe achilles dat sach *ende* vernam. So nam hi eene seer grote starcke dicke glauie *ende* hy reet alsoe vromelijcken *ende* nijdelijcken op hector dat hy hem sijn *pansier* scuerde van sijnen liue. *ende* nochtan en stack hi hem nyet van sijnen paerde. Maer die *alder* vroemste Hector die street doe weder achilles. *ende* hy sloech hem sijnen helm aen twee stucken *ende* de wapenen daer toe van sijnen liue mer hi en quetsede hem nyet. Ende hector die sprac doe seer haestelijcken tot achilles O achilles achilles du arbeydeste [G6rb] harde seer mij te genaken *ende* dijn dootlike *verdernisse* te *verweruen*: Ende eer dat achilles op hectors woerden antwoerden mochte: so quam Troylus met vele ghewapende ridders tusscen hem beyden *ende* schietse *van* malkanderen. *ende* hy arbeyde seer om achilles te *verslane* / *ende* hij *versloech* met synen swaerde meer dan vijftich ghewapende ridderen *ende* maectese vluchtich. Maer menelaus quam den griecken te hulpen met iij. dusent ridderen *ende* hi begreep dat velt. Ende doe quaem *vander* troysscher siden coninc Odemon met vele ridders den troyanen te hulpen *ende* hi bestreet den coninc menelaus: *ende* hi woude hem seer int aensichte Ende daer soude troylus *ende* coninc odemon Menelaus gheuanghen hebben. maer die menichte der griecken benam dat Ende dyomedes die quam versch te stride met sinen volcke / *ende* hi werp troylus vanden paerde / *ende* hi sandt dat paert sijnre vrindinnen briseda: haer biddende datse sijn gedencken woude. welck paert datse ontfinck blidelijck segghende totten bode dat sijs hem bedancte. *van* welcker tijnghe dat Dyomedes seer blide was. *ende* hi bestreet doe die troyanen seer vreeslijck: maer nochtans so moesten die griecken moesten ¹ wijcken: *ende* sy souden den strijt *ende* tvelt begheuen hebben: maer agamennon quaem hem te baten met vele ridderen. *ende* so wert den strijt weder vernyeut:

1. Dittografie.

ende die troyanen moesten wijken. Maer polidamas quam versch met groter menichten wt troyen ende verdructe die griecken aen allen kanten. Dit *versach* dyomedes ende wouden met eenre glaiuen quetsen / ende reedt *verwoedelijck* op [G6va] polidamas. ende polidamas weder op hem also vromelijc dat hi hem vanden paerde warp. ende had diomedes so wel niet ghewapent gheweest hi waer seer gewont geweest / ende polidamas die nam sijn paert op dwelc dat Troylus haestelijck spranc ende bestreet achilles alsoe vromelijc dat hi seer gewont viel van den paerde. maer achilles als een vroem ridder woude haestelijck op sijn paert springen: dwelc die troyanen hinderden ende beuochten die griecken. Ende als dares beschrijft so quaem hector na vele stridens totter seluer plaetzen ende hy *versloech* wel dusent ridders die achilles bescermen wouden: ende achilles en konde nauwe met grooten arbeyde van daer ontvlyen. ende Hector soude hem geuangen hebben en hadden hem Thelamon ende die hertoghe van athenen met veel ridders niet te baten ghecomen: die met groten arbeyde hem mannelijc op sijn paert deden sitten Ende want den auont den dach *verwan* soe is den strijt ten eynde comen ende die partijen sijn gesceiden van malkanderen elckerlijc daer hi behoorde. ende menigen dach wert daer ghestreden seer vreeslijc ende aen beyde sinen ¹ vele volcs ² verslaghen. ende die griecken verloren meest. Ende van priams bastaerden wertter vi. verslaghen. ende hector was seer ghewont int aensicht. waer om datter een bestant ghemaect was vi. maenden lanck vast duerende

¶ Vander schoonheyd des palleys Ilion binnen Troyen

[]Innen desen bestande so lach hector binnen der zalen des palleys van ylion. ende liet sijn wonden cureren: Van [G6vb] welckes palleys schoonheyd meester Dares bescreuen heeft vele dinghen. Dese coninlike zale des palleys was ghemaect van albastren steynen wel xx. screden lanck. Ende dat paueyssel was van cristale: Ende die syweghen waren gemaect van costelyke ghesteynten van menigherande verwen. ende in die .iiij. hoecken vander zalen stonden .iiij. columpnen. ende opt hoochste van elcker kolumpnen stont een beelde seer groot van

1. Sic – lees: siden

2. Sic – lees: volcs

fynen ghegoten goude seer *verciert* met costeliken ghesteynten die des nachts alle die zale *verlichteden etcetera*.

Ende coninc Priam dede sijn bastaert sonen eerlijc begrauen. *Ende* dyomedes die was seer *ontsteken* met liefden op Brizeden: maer brizeda en heeft hem opelijck niet ghethoont haers herten meyninghe. *ende* heeft subtilijck dyomedes herte meer *ende* meer ontsteken met *sueten* woerden so seere dat hy niet gherusten en konde bi daghe *ende* bi nachte. *ende* met swaerder melancolien heeft hi dese nauolghende woerden ghesproken.

Dyomedes

O cupido heer *ende* god van minnen
mijn moedige sinnen. laes die beghinnen
tontfuncken met bernender liefden groot.
Dat ick oyt quam te Troyen binnen
sal mijns leuens cracht verwinnen
doer die schoonste die god oyt gheboot
In haer conroot: die my doorschoot
stellic memorie cracht sin *ende* moet:
Maer lazen ic duchte voor wederstoot
die vrouwe *menyoot* / heeft lieueren ghenoot
dus trauelgieric mi al tegenspoet

¶ Als diomedes vele deser woerden gelijk ghesproken hadde: soo is hi in hem seluen verstout: gegaen tot Brisedam *ende* [H1ra] heeft haer toe gesproken aldus.

¶ Och vriendelijc ghelaet
met edelen wesene reyn vercyert
Hoe es v schoonheyt getrauelyert
Sint dat ghi *vertroct* van troyen
maer *consummeert* v in tranen:

Briseda

Die martse dlant *ende* de stad van danen
ick gheboren ben heb ick lief

ende seer meskieft my haer *ongherief*
ende gheerne saghicse ghedelibereert
by desen mijn droefheynt niet en cesseert
vreezende van soudaneghen ongelucke /
dits die cause van mynen drucke
dat ic dus traualgier in mijn pijnen

Dyomedes.

O schone wilt sulcken druc *verdwijnen*
Want wy griecken moghen seggen alle
dat die troyanen nu sijn in die valle
van ons beleyt sonder toeuerlaet
ende noyt en bleef ongepuneert mesdaet
parijs outragich fel bedriuen
en sal *nemmermeer* onghewroken bliuen
Want wi sijn ghedisponneert tsamen
om *nemmer* door gheen mesquamen
van hier te sceydene hoet met ons gaet
voor dat troyen in vlammen in viere staet
ende gheen mensche en es te troyen binnen
die eenighe ontfermenisse sal gewinnen
bi desen schoon vrouwe edel pleghen:
hebben wi v vter stad ghecreghen
om van dien perikel v tonteruene

Briseda

Elaes waer ick nu bereet te steruene
eer troyen stonde so veruaerlijc
tonsaechter soudic steruen claerlijc
O troyen god hoede v van messchiene

Dyomedes.

O schoonste *ende* suetste van aensiene
verdrijft die hope *ende* ander duchten
[H1rb] die v al tseghenspoet doet suchten

Want in troyen en es gheen man geboren
hi en heeft al sijn hope verloren
ende al mochten troyanen eewich dueren:
sy sijn onedel van natueren
ia teghen die griecken cleyn van valuere
van dinen edelen viguere
niet weerdich tontfane een minlijc schijn
ghelijc die griecken die weerdich sijn
ghemaecte mannen reyn van manieren
onder redelijc volck reyn van natueren:
talder edelheyt ghenatuereert

Brizeda

Ten es geen edelheyt datmen blameert
den viant: door nijt oft orloghe.
om hem seluen te louene hoghe
Ick kenne wel dat die grieken sijn
wel ghecondicioneert ende fijn
maer trouwen die vander stadt van troyen
en sijns niet te mindere

Dyomedes.

Och doet verscoyen
die minne van troyen edel gesichte
dats ick ghewage. dats *dat* ghi lichte
onder die grieken sond vinden eenen
also amoreus / gent / net / *ende* reenen
als die vallyanste van troyen sy:
Och mocht dat ghebueren my
dat korick lieuer met bliden scijne
dan van al griecken coninc tsijne
oft vander gansser werelt souerayn

Briseda

Gheen ionst van minnen quelt mi certeyn

sint mijns mans druckich steruen swaer
en wist ic wat minne was voerwaer
noch op griecken noch op troyeen
och der minnen *melancolyen*
meyn ick te scuwen mijns *leuens* tijt

Dyomedes.

O schoonste mijns herten vruegt en iolijt
[H1va] en abuseert v niet edel vrouwe
al toghic v mijn ionst *ende* minen rouwe
want ic ben ¹ so edel van geslachte
als iemant in troyen *ende* groot van macht
verbeyder met eeren moghentlijke
van calidonia dat conincrijke
comen van conincliken troncke
welck coninclijck bloet van edelen *voncke*
vanden goden es ghedescendeert
dies ic hier ben gherecommandeert
onder die griecken groot van *fautsoene*

Briseda

Dat ghi edel sijt van hoghen doene
ende van conincs bloede geboren voert
heb ic hier voertijts wel ghehoort
bi desen abuserick mij
hoe ghij v hoghe coragie vrij
aen so nederen vrouwe hebt gheleyt.
ende van so nederen faculteyt
simpel *ende* van weerden cleene
v soude betamen die schone helene

Dyomedes

En betaemt v gheen weerde

1. Met overbodige nasaalabbreviatuur.

Briseda

Gheen ander geluck
en betaemt my dan anxt ende druck
ende therte ter doot ghetribuleert
want ic ben so ghefortuneert
Niet dat ic segge dat my meshaecht
dat ghi my uwer ionst ghewaecht
op dat ic mijnre herten solaes mesian
ghemint te sine van sulcken man
maer desen fellen tijt present
die es perikeleus bekent
gheen tijt *om* minnen / mer altoos trueren.

Dyomedes.

O soonste laet my dijn ionst gebueren
verdrijft nu al uwe melancolie
die louerkens bloyen / *ende* die prayerie
werden groene die voghelkens singen
[H1vb] den lententijt verblijt nu alle dinghen
verblijt v herte met nyeuwer minnen

Briseda

Verbeyt die victorie *van* verwinnen
die *van* fortune best wert voorsien
Ghelieuen sal dan mi bat masschien
dijn tale / ghelaet / *ende* manieren.
Want die begripen sal een nieu regeren
moet auiseren tijt ende saysoen

Dyomedes

Vwen eyghen wille sal ick doen
ende sweer v op mijns herten deel
Ic bliue v eyghen vry gheheel

op hope stelic mijns leuens iuecht.

Briseda

Wie my lief heeft dien yan ic duecht
v hope hout daer met euen nyeu

Dyomedes

Op dat confoort seg ic adyeu
Weerde gheminde liefste vrouwe
dinen troost *verdrijft* mijns herten rouwe

¶ Aldus is dyomedes blidelijc *van* briseda gesceyden in sijn tente:
midts die troostelike woerden die hi *van* haer ontfanghen hadde. *ende*
briseda die al troylus liefde *vergheten* hadde sprac aldus

O bedructe kettiuge wat sal ic maken
Ick moet ontslaken mijn bitter seer
dat ic verdeluwe mijn blosende kaken
te troyen en kan ic niet gheraken
Ic weet welken comer *nemmermeer*
Och troylus na mijnen wederkeer
en dorfdi niet wach den tiensten dach.
want noyt herte in sulken twiuel lach

¶ Aldus is troylus bi briseda bedroghen geweest / want al hadde troylus
x. iair gebeyt hi en hadse noch nye weder ghesien / Waer *om* dat hi met
clachten *der* droefheden sijn leuen leydende sprac aldus

[H2ra] Elaes die suchtinghe *ende* die tranen
die my pandro heeft doen spanen
duer sijn troostelijc confoort
ende die ic bi hopen spaerde voert
comen my nu dobbel met ghescreye
stromende als stroom *van* eender speye
alle oude begheerten *vernyewen* mij
ende grote suspicie heb ick daer bi

datse tardeert om een bedrieghen
duchtende dat sy mi sal lieghen
ende moet om tscuwene mijn fantazien
my pogen om slapen mocht mi geschien
Want natuere wroecht my wederstoot

¶ Hoe troylus synen droom openbaerde sinen vriend pandero.

[]Ls troylus des morgens op ghestaen was: so heeft hy ontboden synen
ghetrouwen vriend pandero / *ende* heeft hem toe ghesproken aldus.

O pandro noyt mijn herte en stoet so iammerlijc ghetribuleert

Pandro

O troylus vriend hoe so.

Troylus.

Puer ghetrompeert
heeft my v nichte mijn vriendinne:
ende andere ghegheuen haer minne.
ghecondicht ist my in drome te nacht

Pandro

Wie maectet v kondich

Troylus.

Der goden cracht
daer ick in slape lach en sliep:
ende als ick thooft lichte een stemme riep
docht my horende *ende* dat ic sach
eenen euere en daer onder lach
die schone Brizeda mijn lief
het scheen hair dancbaer mer groot meskief
wast mijnre herten / want claer expres

weet ic wel dat Dyomedes
[H2rb] den euer es. mits der figure
Hi voert den euer in sijn armuere
ende alle sijn voorders / dese heeft *certeyn*
met sijnder *smeekender* talen reyn
mijns liefs herten ontrocken mij.
pandro dits die cause waer bij
dat si int heyr es bleuen nu.

Pandro

Och troylus edel princelijck fu
die liefste die mijn herte mint
laet varen drome / thes al wint
sy rijsen in v doer v swaer gequel.

Troylus.

Neen pandro. het valt wilen wel
dat bi *compassien* van ontrouwen
die de goden bi crachten scouwen
die faulte wel *condeghen* den pacient
Och lief wie heeft v hier toe brocht
wat nyeuwe solase / wat melodien
wat schoonheden hebdi aen *hem* gesien
dat ghi mijn ionste slaet voor stof
ay lazen trouwe / tfij belof
Waer sydi nu ic doets vermaen
och briseda wat heb ic v *mesdaen*
dat ghi so saen my wilt verslaen
tromperen / *ende* anderen ionst bestaen

Pandro

O troylus ghi weet *cleijn* bediet

Troylus.

O pandro twy en ontscaecticse niet
so ghi my riet / in mijn verdriet
Och briseda dat ick v varen liet
doen ghi van hier waert ontvoert
ay lazen had ic al tstad beroert
ende v ontscaect te dier tijt.
soe en waerdi niet als ghi nu sijt
beuonden valsch / loos / noch desloyael

Pandro

Och stelt v heere / want tprincipael
van uwer suspicien sijn dromende saken

[H2va] Troylus.

Och lieue pandro wat sal ick maken
noyt leuen manne so seer en berieu
Int herte gheuoel ick *vlamme* nieu
so dat ic my seluen lieuer doode
dan ic meer leefde in sulcker noode
och herte ghi moet hier steruen *smaken*
met desen messe / dits wech adieu

Pandro

O troylus heere / wat wildy maken
V seluen te doodene dat waer *mesdaen*
ende veel te cleyn uwer edelheyt

Troylus.

Neen pandro laet mij begaen
te langhe leuic in dit verdriet

Pandro

Neen troylus dits vreemt bediet

Soudic v dus laten steruen ghereet
sonder ander cause dat waer my leet

Troilus.

Laet my gheworden oft ic segt v vrij
ic doode v teersten *ende* daer na my

Pandro

Och prince daet waer *ontrouwe* groot:
Soudic v seluen dus sien steken doot
Elazen in wat noode

Troilus.

Wildi niet dat ick v teersten doode
So laet my begaen

Pandro

O heere dat waer *van* my mesdaen
Het soude my te seer verweghen
o edel prince wes wildy pleghen
tempert toch den hittighen gloet
ende vercoelt dinen toernighen moet

¶ In deser manieren was troilus *entstelt ende* so seer metter liefden
ghebonden op die ongetrouwe briseda: dat hi half rasende van liefden
met sijns selfs messe hem seluen dleuen genomen sou[H2vb]de
hebben / en had hem pandro dat niet belet ghehadt die met sijre
vromicheyt hem sijn eyghen mes ontnam
O duiuelsche minne / te rechte moghen sy wel heeten duuelsche
martelaers die v *hanterende* sijn: och hoe menich heeft sijn leuen
qualijc gheeyndt midts deser *vermalendider liefden etcetera*

Pandro

¶ O prince vrij.
bluscht v *gram*heit.
sidt hier bi mij:
nootsakelijc es my oec confoort:
door uwe wreetheyt ¹

Troylus.

Och hoe verstoort:
es my beroert cracht / sin / ende moet.

Pandro

My *iam*mert die wreetheit die ghi mij doet.

Troylus

Mesdiedic v yet dats dat my berout.

Pandro.

Och troylus ic hadde v vrij betrouwt
waer iemant die mi beriede noot
dat uwe virtuese couragie groot
my wreken soude als i. leeu ontstelt
maer *lacen* haddu siecheit niet gequelt
ende v fortse virtuese verdwenen
uwe wreetheit hadde mi hier *hescenen* ²
haddic v dagghe met crachte niet.
ontwronghen. ic ware hier int *verdriet*
van v *versleg*hen met swaren rouwe

1. Strofe lijkt verminkt. Misschien:

¶ O prince vrij. sidt hier bi mij:
bluscht v *gram*heit. door uwe wreetheyt
nootsakelijc es my oec confoort:

2. ?

A A
b b
C

Troilus

Och pandro liue vrient ghetrouwe
ic kinne wel mijn memorie dinne
was mi hier voren vten sinne
maer uwe discersie ¹ edel diet
en behoort haer tabuserene niet
Want de cause mijns drooms dair ic op michte.
ende al ouer warachtich scicte:
heeft my doen aenghaen dit bedrijf

¶ Pandro hem berispande heeft gheseyt aldus dese woerde[n]

[H3ra] Pandro

O prince al wildi v nemen dlijf
om te sachtene uwe dangieren
nochtan en soudijt so niet bestieren
Ghi hebt hier buten een grote forte
van grieken ligghende voor die poorte
ende v dootslaghene vianden fel
die v dootslaen wel
Sonder compassie om v torment
Daerom laet ons tsamen corageuslijc
cloeckelijck ende virtueuselijc
In die wapene als valyante mannen
op die griecken met crachte spannen.
ende steruen daer heerlijk int gheuecht:
[H3rb] als edele mannen betaemt na recht
so dats eewiche memorie sy

Troilus.

O pandro dit aenveerdic vrij

Pandro

1. Sic – lees?: discrecie

Laet ons mergen dan vromelijc varen:
al onder die griecsche scharen
ons vianden dooden al steruen wij
wy en steruen niet onghewroken vrij.
mijn leuen abandoneer ick

Troylus.

Och pandro vrient dat consenteer ick
na dat ghi die saken gheleghen sijn
so wil ic nemen mijnen fijn
maer lazen pandro so ick ghome
die suspicie van mijnen drome
maect my int lijf so groten smerte
dat ic een siecte geuoele int herte:
so vierich blakende / ende so groot
dat ic moet liggen door den noot.

[H3r] [Houtsnede 17: (zieke) man op bed met bezoeker.] ¹

¶ Aldus es troylus met grooter melancolien te bedde gheleghen dwelc
dyephebus vernemende is hem gheuolcht ende heeft sijn clachte
gehoort die hi dede aldus

¶ Och briseda lief / het en besief
alsulck abuselijc meskief
noyt herte dat nu op daerde leeft
O hoe moegdi varen die my begheeft /
ende ligt daer buten ongheayseert.
in tenten qualijc gelogiert.
onder tvolck van wapenen dair ghi niet el:
en hoort dan rancoren fel
ende roepen alarme. ende aen dander side
hoe moechdi wesen blyde
oft lust ghehebben daer te sijne

1. Zelfde houtsnede als nummer 8.

inder tempeesten *der* marine
al wolken en water eest *dat* ghi siet
o hertelijc lief en *verdriet* v niet
[H3va] gemerct ghi plaecht als die *verheuene*
so deliciauslijck te leuene
In dese schone stadt van *troyen* binnen:
mer tes bedwanc van *nyewer minnen*
Och alle mijn toeuerlaet
Ia brizeda. laettij my in desen noot
steruen so bitterliken doot
so roepic van ontrouwen wrake.
och felle fortune

¶ Dyephebus *vernemende* dat *troylus* sijn broeder siec te bedde lach is
haestelijc tot sijnre camerem ghegaen / ende heeft tot hem gheseyt
aldus

¶ Och broeder wat sal dit wesen
moet siecte v houden hier
aldus ligghende in sulck dangier
ende den tijt lustich wert van saysoene
gras / cruyt / boom / velden / wert al groene
den lintentijt beghint sijn iuecht te rizen
ghi sijt v oeck sculdich te *veriolijzen*
met desen lustighen tyde soet

Troylus.

Och dyephebus broeder goet
mijn siecte rijst buten redelichede

Dyephebus.

Ghi weet toch dat der *grieken* vrede
nv ghefineert es: ons naect riguer
wij moeten ons stellen in ons valuer
ons grote coragie ons moedich scijn
moet onsen vianden ghecondicht sijn

Troilus

Ic plaegs laes eer mi siecte quelde.

Dyephebus.

Wat segdijs wildi niet met te velde.
ghi die plaeght deerste tsijne *van dien*
ende so ontsien dat ghij daet vlien
uwe vianden ghelijc de hazen plien.
ende maectet gheruym wech *ende* sien
doer die bataylien mits uwer daet
hector ons broeder dat reyne gelaet
[H3vb] heeft ons ontboden met blijder *maren*
dat wij morghen met hem wtuaren.
dus maect moet biddic v om genesen

Troilus hem rechtende *in zijn* bedde *ende* seyt

Dyephebus broeder tsal seker wesen
al waent mi siecte dat beweren
ic heb ter orloghen selc begheren /
dat ic verstercken sal mi *ende* rijsen.
ende den griecken claer bewijsen:
den nijt op hem lieden ghedobbeleert.

Dyephebus ieghen hem seluen

Och ic hore wel wair *dat* woirt tondeert
maer veinsen willic mi nu van dien
och broeder princelijc engien
rijst v *ende* comt in ons *conroot*
te toghene uwe entreprijse groot
ende hulpt v seluen god sy v behoedere
adieu Troilus

Troilus.

Elaes adieu broedere
morghen rijdi als een leeu opt velt
ende ic duchtick bliue ter doot ghequelt

Dyephebus.

Och hertelijc broeder troylus vrient
hebdi dit ieghen de gode *verdient*
dat v ghedachte so groot van crachte
so vroem / so nobel. van gheslachte
aldus onsaechte[.] moet doghen clachte
om eene die ws slaet cleyn achte
dies hebbic tornich cracht sin *ende* moet

Priamus

Wat claechdi sone

Dyephebus

Och vaderlijc bloet /
ende broeders tsamen den hogen moet ¹
troylus mijns broeders *ende* zijn mesquame:
claghic so dat mijnre herten grieft

Hector.

Hoe vaert ons broeder.

Dyephebus

[H4ra] Soet gode ghelieft
Ic kenne sijn siecte wel bider pijnen.
maer lacen en can der medecinen
om sijn gesonde gecrighen niet.

1. Lees?: name

O priam vader dats een vreemt bediet
Heden morgen was ic tot sinen opstane
gheneghen om bi hem te gane
maer ick quam daer hi mi sach
aen sijn camer daer hoordic geclach
so groot dat my bedruet mijn sinnen
claghende van onloyaelder minnen
die hem calcas dochter doet
so dat ic bi sinen woerden *verstoet*
dat minne cause is van sijnre smerte.
Als ic dus verzeert vol drucx int herte
Troylus hoorde / quam ic met liste
my *veynsende* oft ic niet en wiste
van *sijnder* clachten *ende* om een verbliden:
seidic hem hoe dat wi morghen rijden
souden te velde om striden

Hector.

Maer als hijt hoorde
hoe gheliet hi hem

Dyephebus.

Als die verstoorde
want ghelijc een hongherich libaert fel
by forzen van moetheden *ende* doir tgequel
om te ghecrijghene sijn proye *om* eten
hem rusten moet op sijn clauwen geseten
ende dan siet eeneghe beeste groot
die hi ghegripen mach inden poot
hem rijst toghende een groot *verstoren*
sijn oghen blakende sijn haer sijn oren
als borstelen rijsende recht dies gelike.
rees hem Troijlus crachtelijke
als hy hoerde van orloghen
spreken *ende* quam in sijn *vermogh*en
seggende ic geloue v als man van trouwen

dedic den griecken noyt dleuen rouwen
of vachtic op hem lieden oyt *vermoghen*
[H4rb] nu salic dobbel mijn crachten toghen
doer den nijdeghen fellen moet.
die ic hem draghe

Parijs.

Och hoegste goet
die redenen *ende* ander manieren meer.
die wij ghehoert hebben wijlen eer
van hem *condeghe*n nu de sake
al dachteruolghen van deser spraken
dus weerde vader wats uwen raet

Priamns ¹

Datmen hem met gheender daet
verstore noch voer en ghelate
dat iemant weet van sijnen state
ende elc sal lasten sijnder vrouwen
dat sy ter stont met blijden bescouwen.
Troyluse visenteren ghaen
versolazeren *ende* doen *vermaen*
van lusteghen sanghe van melodien
so dat dat ridderlijc engien
bij desen mach veriolijsen

Hector

Achteruolghende dijn bewisen
gheminde vader: so willen wi dan
van hier vertrecken in ons ghespan.

Dyephebus.

1. Sic – lees: Priamus

Ende tot hem willen wi zenden helenen.
Cassandra ende pollexenen
ende menige andere schone vrouwe.
om hem te troostene van *sinen* rouwe

¶ In deser manieren bi den ghebode des conincs priams: sijn *vergadert* vele van den edelsten vrouwen binnen troyen met sanghe / met ghelude van alderhande snaerspele voor Troylus bedde makende grote melodie: *ende* na vele *samblans* heeft cassandra *aldus* geseit

O troylus broeder ghi moecht wel clagen
die strange vlaghen / die scerpe laghen
die minne der herten doet verdraghen
[H4va] *ende* dat ghi in v bloeyende iuecht
neemt sulck behagen in een vrouwe. ¹

Troylus.

Wat dapper dwijf:

Cassandra.

Ick segt v broeder op trouwe
ende op dat ghijer mede remediert
totter doot dus doende wordi getribuleert
geen *ander* remedy en weetic noch

Troylus.

Raesdij sustere

Cassandra.

Ten minsten doch.

1. Mogelijk verminkt – misschien:

[H4va] *ende* dat ghi neemt sulck behagen
in v bloeyende iuecht in een vrouwe.

na dat ghi moestet sijn amoreus
hadt toch v hooghe coragie preeus
v herte / moet / ende trouwe
gheuoecht aen eenige hoghe vrouwe
edel van sconincs bloede als ghi

Troylus.

Dits vreemde taenhoren.

Cassandra

Broeder troylus ic segt v vrij
My wondert hoe selcken *simplen* vrouwe
om ons te dienene weerdich nauwe
v cracht dus tonder kan gelegghen

Troylus.

Blijfdi noch clappende sustere

Cassandra

Ay broeder ic moet v segghen
besiet hier een kint *van* daden crachtich
eens edels conincs rijck *ende* machtich:
die nu in pijnen als rasende dwaelt
om dat hem briseda es onthaelt
in dit herdincken my seluen storic

Troylus.

Elaes wat horick
Cassandra sustere die de sciencie
waent konnen te weten verholen saken
ende op wanen dus gheeft sentencie
dat heeft v menichwerf in v loquencie
[H4vb] doen dolen. noch doeldi in v sprake

bedwyngt v woerden / onhuesch van smake
v beestlike reden blijkt hier in togen
dat v god appollo heeft geloghen

Mindic die vrouwe so ghi publike
hier openbaert te mijnder schande
Al soudic beruert hebben al troysce rijc
men hadse my met gheenre practijc
van hier brocht inder grieken hande
ende had ict aenveerdt hier binnen den lande
vergheuen had my also wel priam
als parise: die helenen nam

Ende ghenomen / dat my therte sweert
om haer: die ghi dus blameert
Wat segdijs / dunct sijs v niet weert
van meerder manne te syne begheert
wiens schoonheit dyn ghelicheyt passeert
om haer die ghi dus reffuteert
te excuserene: antwoordick dit
laet anders duecht: siet wat v messidt

Nu cassandra wat segdijs vrouwe
met uwen coninclijken gheslechte
Sceptre en croon van schonen bescouwe:
maken dese coninginne / ic duchte nouwe
die virtuten makent bat met crachte
Ic gheloue waer dat reyn ghedachte
ghecroont als ghi coninghinne nv
tsoude haer noch voegen bat dan v

Cassandra.

Dat mochte broeder wel sijn

Troylus

So maect v dan schu.

Van hier: neemt uwen roc om spinnen
na dat ghi uwe onbeleefde sinnen
om quaet sprekene / dus trauelgiert.
Ke merct toch sijn wi niet wel *vercyert*
met deser dwaser ralerssen.

[H5ra] Die waent waer seggen als een meesteresse
ende kondicht haer gepeys int platte
niet wetende tpropoost twi oft watte.
dan datse duechdelicheyt refuteert

¶ In deser manieren vertrac *van* dair
die vrouwe bescaemt *ende* quam daer naer
noyt visiteren den edelen man.
Die ander vrouwen *ende* haer gespan.
met herde graceliker talen
confoorteerdenen altemale
Daer na vertroocken sy: *ende* namen
orlof: tot dat dat sijn weder quamen
Troylus bi foortsen van ghedoghe
ende oeck mits der orloghe
quam in sijn macht met sulcken doene
so dat hi die grieken fel als griffoene
sijn suchten / sijn clagen / sijn droeue chier
met groten slagen *vercochte* dyere

¶ Soot ons die meesters *verclaren*
was die duerbaerste *vander* scharen
dees troylus / cloeck van ghedochten.
so dat die griecken wel willen mochten
datse brisedam noyt en hadden gesien.
maer altoos hoopte *dat* princelijc engien
datse keeren soude int stede
daer hy om dede menighe bede
met briuen: die hi sandt aen haer
Maer haer antwoerden vielen swaer
obscuer *ende* cleyn *van* valuere
lose excusacie vol *van* rancuere
nochtans hielt hijt danbaer altoos

haer excusacien al vielense loos

¶ Het gheuiel cortelinge hier nae dat dyephebus troylus broeder mits
sijnre vromicheyt int velt beuacht den sterken dyomedes *ende*
berooften fortselijc met ghewelde van sinen wapencleede *ende* maecte
die grieken vluchtich. welcke victorie werdt al die stadt van troyen dore
ghekondicht met eenen heraute [H5rb] blasende een trompet *ende*
riep aldus

Verhuecht ghi coningen van hogen doene
die te surcourse coemt uwe maghen
ghi ridders princen van daden coene
verhuecht vercloect ten occusoene
vander victorien in desen daghen
Dyephebus heeft met synen slaghen
opden fellen diomedes wreet
ghewonnen sijn rijckelijc wapencleet
Dyomedes edelijc gheabileert
noyt in battallyen so net ghestelt
die es gheuloden al ghescoffiert
ghewont / sijn volc ghetraueliert
ende laet sijn abilement opt velt
Dyephebus cloecheyt *ende* sijn gewelt
heeft die griecssche cracht versaecht
tot in haer tenten opt velt gheiaecht.

¶ Van welcker bootscap alle die stad in roeren was met groter
blijsscappen Ende die heraut reedt voor dyephebus thonende den
volcke tvoorseide rijckelijc wapencleet. *ende* aldus ridende quam hi
met vele geselscaps *ende* groten gelude verbi troylus palleys: die mids
den groten rumore wt weert sach *ende* vraghede tot eenen van sinen
ridders ofter yet nieus ware: die hem antwoorde aldus

Die ridder

Iaet grote vrolichede
V broeder dyephebus coemt hier gereden
doer die stede / *ende* heeft ghestreden

teghen die griecken die ons mesyonnen /
ende op diomedes ghewonnen
bi fortzen van wapenen met crachte wreet
een dat rijckelijcste wapencleet
dat ghi noyt met oghen aensaecht

Troylus.

Waer eest

Die ridder.

Siet waer ment draecht
blijft staende. tcomt ons int ghemoet

Troylus darwerts gaende sprac aldus

[H5va] Och broeder Dyephebus edel bloet
ghebenedijt sy tijt ende vre
van uwer ghebuerten ende v natuere.
die tcours van vromicheit so conduceert
daer ghi wt sijt ghegenereert
des seg ick v lof van desen doene

Dyephebus.

Troylus broeder van daden koene
Mars der bataelgien god der noot
dien danckic deser victorien groot
op sijn gracie my noch betrouwic.

Die wile dat dese ij. ghebroeders tsamen spraken: so wert troylus
kennende dat voorseyde hecsel aent wapencleet hanghende / dwelc hi
briseden gaf doen sy wt Troyen van hem schiet. waer om dat hi die
nauolgende sprac tot dyephebus

Elazen wat schouwic
mijn sinnen in dit ghesichte hem vereyzen

nv ken ick vray al mijn ghepeysen
mijn dromen *ende* mijn suspicien
bedeghen warechtich ter affectien
alsoet my altoos lach inden moet

Dyephebus.

Mescoemt v yet Troylus.

Troylus.

Och broederlijk bloet.
So danighe gloet van siecten doet
mijnre herten sulcken teghenspoet
so dat ick moet: terstont van hier
ende ruste gaen nemen

Dyephebus

Der goden bestier / prince fier
Willen edel greyn van gronde
v siecte keeren ter ghesonde

Troylus.

O schone briseda laes met wat qualen
houdy mij nu dus hetrauelieert¹
herte wilt emmer altijd verhalen
die liefde / minne / en die huessche talen
daert hier voortijts mede was *vercyert*
[H5vb] Elazen nu sydi vernoyeert
een andere besidt nv al mijn gheluck
ende ick versmachte in mijnen druck
Waer is die liefde die ghi eenpaer
my droecht met groter begherlichede
waer es loyaelheyt *ende* trouwe waer:

1. Sic -lees: ghetrauelieert

Waer sijn v gheloften: *ende eeden swaer*
die ghi deedt int sceyden vter stede
Waer es die lustige ghenoechlijchede
die wi met vruechden groot ongemeten
bedreuen: laes hebdijs al *vergheten*.

Des morgens alst dach was so is pandro in sijn camere ghecomen:
maer als troylus hem sach: so seide hi haestelijc tot hem aldus dese
woerden

O pandro noyt so droeue van sinne
want al mijn dromen die ghy blameerdet
ende mijn suspicien refuseerdet
vindic warachtich *ende* my onvro
al puer *verraden* / met valscher minnen
Op dat wapen cleet / dwelc edel man
mijn broeder ghistren met fortsen wan
teghen diomedes opt velt
vindick dat hecsel ghestelt
dwelck ic gaf mijnre liefster vrouwen
Int sceyden met so groten rouwen
hoe mach eenich wijf ghesijn so wreet
Haren loyalen getrouwen vrient
o pandro waer heb ic dit verdient

Pandro

Elazen heere ick en weet

Troylus.

Wie sal hem ymmermeer betrouwen
op liefde: op belofte van vrouwen:
na dat sy die hadde so goeden name
my dus heeft verraden.

Pandro

Och dese groote blame
gaet my so na ende dit messchien
so dat bi dien van hier wilt vlien
[H6ra] mijn herte: hem scamende *der* vilonien
ende der valscher verradernien
die v mijn nichte doet boos van sinne
maer *vander siden der* herteliker minne
die v mijns herten memorie yont
dwingt my te bliuene bi v terstont
mer ic en weet v wat *antwoerden* geuen:

Troylus.

Elaes twij heeftse my nu begheuen
heb ic dit tseghen haer verdient
En haddi uwen nyewen vrient
gheen ander iuweel te gheuene vrouwe
dan tghene dat ic v gaf op trouwe
Ten fyne dat ghi toch in mijn herte
noch eenige hope bescut voor smerte
maer het en dede v niet dan den spijt
ende om claeliker te maken kont
die valsche valscheyt die ghi my yont
van my hebdi v herte ghewint
ende teghen mijnen danc houdic geprint
In mijn herte mijns lijfs termijn
v wtnemende schoon aenscijn
Want valscheyt oft verraderie
en doe ick *nemmermeer* te gheenen tije

Pandro

O seignorie
van alder edelheyt / nu weet ic clael
die grote valscheyt die leyt in haer
dwelc ick blamere al dat ick mach.
ende en weet *nemmermeer* den dach
dat ickse beghere te excuserene

oft met haer te conuerserene
maer dats cleyn *confoort* eylaes

Troilus

Och dyomedes gebruyct nu al *mijn* solaes
maer lief ick swere v bijder goddinnen
venus / vrouwe vander minnnen
Dat ick v noch met mynen scachte
sal maken droeue *ende* onsachte
Teersten ick dyomedes mach begaen:
[H6rb] werdet my niet met crachte *wederstaen*:
ofte ick bliue van hem verslegghen
so ghi wel wildet

Pandro.

Och troilus edel deghen
wilt toch dat wt uwer herten *weghen*
Ic hope die godlike iusticie in trouwen
sal uwe loyale duecht aenschouwen
ende in contrarie der velonyen
van harer valscer verraderien
haer *gheuende* punicie na de mesdaet

Troilus

O souuerayn dagheraet
o saturnus wreetheit: o iupiters claerheit
o pallas / iuno / cupido / o hoogste waerheyt
god appollo slaet op dijn ogen
Aensiet hoe sy mij heeft ghelogghen
weert alle solaselike melodye
van haer die alle verraderie
ende alle valscheyt heeft int herte

Pandro.

O princelijc bloet / van deser smerte
en weet ic v hoe te vertroosten elaes
heb ick voortijts ghedaen solaes
Dats my hertelijc lief certeyn
als van harer daet vyleyn
saghick oft wistick die manieren
dat ickse mochte remedieren
weest dies certeyn ick souds bestaen

Troilus

O pandro ridderlijck graen
daer om wil ick aengaen
uwen raet in deser noot
verbeyden moet ic na die doot
tot dat ick gewapent ben met geweld
mijn vianden hebben een pleynen velde
ende god gheue my die gracie dan
dat dyomedes sy dierste man
dat icken ghemoete so ick ghere
ten fyne dat hi mijnen scerpen spere
[H6va] ghesmaken mach ende mijne daet
ende dan en roect my wie my *verslaet*:
so toernich heb ick cracht sin ende moet.
mijn bloet verstormt

Pandro

O princelijck bloet
die goden / die alle dinck *verstaen*
willen v tbeste doen aengaen
ende in vreden stellen v edel sinnen
des onne ons cupido die god ¹ minnen

¶ In deser wijs waren die lamentacien
van troilus groot van tribulacien

1. Vul aan: van

Niet te min fortune dede haer bedrijf
 briseda dat schone valsche wijf
 stelde aen dyomedes haers herten gaer
ende troylus suchte *ende* weende eenpaer
 Ende dyomedes dancte der goden kuere
 [H6vb] van sijnre goeder auentuere
 Ende troylus contrarie van sulcker daet
 vermalendidese als desperaet
 Ende int striden met ghewelde
 was troylus naest hector cloecst te velde
 Ende dicwil inder battalgien stride
versaemden dese ij. met groten nijde
 elck anderen groetende met *fellen slagen*.
 maer *der* fortunens cours *ende* behaghen
 die en wilde haer so niet beweghen
 dat *deen vanden anderen* mocht sijn *verslegen*

¶ Om dan te comen ten eynde van onser materien so willic swighen
 van der droefheyt die Troylus bedreef om briseda / *ende* scriuen
 vanden groten stride daer Hector *verslaghen* was

[H6v] [Houtsnede 18: Strijdtafereel: Grieken links, Trojanen rechts.] ¹

[I1ra] []Nde wanneer als die vi. maenden waren geleden vanden
 bestande. so werter .xij. daghen lanc stadeliken ghestreden. In welcken
 stride vele edelingen aen beide siden *verslaghen* waren. Ende onder
 die griecken quam een sware sterfte ouermits die grote hitte Waer bi
 dat agamennon *verwerfde* aen koninc priam een groot vast bestant xxx.
 dagen lanc. *ende* als die xxx. daghen gheleden waren: so quamen
 beyde die partien te stride. Maer des nachts eer *dat* den dach des
 stridens quam. Andromata die hectors wijf was *ende* bi welcken wiue
 dat hector ij. sonen hadde. die eene was out omtrent iij. iaren: *ende*
 die ioncste zoechde noch die borste. Ende dese andromata die sach in
 haren slape een wonderlijck visioen. als waer dat sake dat hector des
 anderdaegs wt rede te stride: hy soude *verslagen* werden. Van desen
 visioen so was andromata *veruaert* *ende* wert seer screyende daer sij bi

1. Zelfde houtsnede als nummer 11.

hectors side lach. *ende* na vele *versuchtingen* openbaerde si hem dat visioen datse gesien hadde. *ende* *vermaende* hem met vele claghelike woerden dat hi doch dat visioen woude voor oghen hebben *ende* *dat* hi dien toecomenden dach niet te stryde en ghinghe. Maer hector die was van haren woerden seer toornich / *ende* hi berespdesse met scarpes woerden *ende* seide dattet den wisen niet toe en behoirde te ghelouen die ydelheden *der* dromen die welcke veel tijts ¹ bedriechlijcken sijn / *Ende* des morghens dede inder dageraet dese andromata den coninc priamo *ende* der coninghinnen *verstaen* haer visioen *Ende* badt hem ootmoedelijc datse Hector haren sone binnen dien dage niet en [I1rb] soudent laten trecken inden strijt. *Ende* des morghens vroe wanneer als die scharen gheordineert waren om te stride te reysen: so ghinc troylus te strijde Daer na reysde parys. dair na enneas Daer na polidamas. daer na coninc serpedon. daer na coninck Epistrophus *Ende* daer na coninc oryx. Daer na alle die coninghen die binnen *der* stad van troyen den coninc priam te hulpen gecomen waren. Doe gaf coninc priam alle die scaren orlof wt te gaen te stride want die griecken doe gecomen waren te velde. Maer coninc priam die gheboot hector sinen sone dat hi binnen dien daghen niet wt en soudent riden te stride. Waer om *dat* hector doe seere toornich was op sijne huysvrouwe / want hi wel wiste dat dat bi sijns wijfs rade geschiet was. *ende* hi en achte op sijns vaders ghebot niet *ende* hi eyschte sijn harnas van sinen knechten *ende* dede hem wapenen *ende* reedt doen so na die griecken / Maer als andromata sijn wijf dat vernam so wertse seer droeuich / *ende* sy viel seer bitterlijck met haren cleynen kinde inden arme voer syne voeten al weenende *ende* *iammerlijc* screyende: hem oetmoedelijck biddende met ghewronghen handen dat hi doch sijn wapene neder woude legghen. *ende* als Hector haer dat weygherde: so wert andromata sijn huysvrouwe noch meer bedroeft *ende* viel in onmacht op sijne voeten halfdoot ligghende. *ende* sprac aldus seer *iammerlijc*. En wiltu dan mijnre ontfermen: soo ontfermt di ouer dit ionge zugende kindeken: opdat sijn moeder met hem niet en vergae metter doot / *ende* op dat wi niet met armoeden hier na moeten dolen in [I1va] vreemden landen *ende* dwalen als verworpen menschen inden bedwange des dienstes: *ende* des gelijcs baden hem hecuba sijn moeder. *ende* sijn sustere pollexena cassandra *ende* helena

1. Sic – lees: tijts

seer ootmoedelijc Maer hector die en achte des niet: *ende* ghinc gewapent *ende* sadt op sijn paert haestelijc *ende* woude riden na die griecken / Maer andromatha sijn wijf liep haestelijc al screyende met gescoerden clederen *ende* viel voor priams voeten *hem* biddende met vele tranen dat hi hector soude ontbieden *ende* sijn wapenen doen af leggen eer hi uter stadt ware. Doen sadt coninc priam haestelijc op sijn paert sonder eenighe toeuinge *ende* volchde hector seer haestelijc al rynnende tot dat hi *hem* achterhaelde. *Ende* hi greep al screyende den breydel van sinen paerde *ende* hi beswoer hem bider crachten sijnder goden *ende* hi leydde hem weder totten palleyse. *ende* hi gheboot *hem* bi ghehoorsaemheynt dat hi niet weder wt riden soude Maer hector al onwillich met groter wederspanicheyt teghen sinen wille soe was hi sinen vader gehoorsam *ende* hy reed weder op sijn palleys *ende* hi leyde sijn wapene neder. *Ende* hier en binnen so werter eenen swaren strijt geuochten Dyomedes *ende* troylus vergaderden onderlinghe *ende* bestreden malckanderen met swaren slaghen: *ende* sonder twiuel deen soude den anderen verslaghen hebben. en hadde coninc menelaus daer niet ghecomen diese sciet. Menelaus bestreet den coninc miseris van frigia seer fellijc / *ende* hi werp *hem* vanden paerde. *ende* miseris soude geuangen geweest hebben mer een ander coninc wt troyen omsette die griecken datse dien coninck niet wech [I1vb] leyden en mochten. Die griecken dit vernemende dat sy *hem* niet behouden en mochten: so wouden sy *hem* verslaen Maer doe quam die vrome Troylus *ende* verstroyde die grieken *ende* verlost den coninc miseris wt haren handen. Thelamonius ayax quam doe te stride *ende* stac polidamas vanden paerde. maer troylus halp *hem* weder te paerde. doe quam paris inden strijt. *ende* daer tegen quam achilles vander griecken side *ende* hi beuacht die troyanen so stranghelijc datse wijken moesten: *ende* een van coninc priams bastaerden ghenoeemt Margariton wolde achilles vangen: maer achilles versloech *hem*. waer om datter groot gerucht onder die troyanen was Thelamon versloech vele troyanen. hoe wel datse paris bescudde *Ende* coninc priams bastaerden deden wonderlicke feyten verslaende vele griecken. Maer nochtans moesten die troyanen wijken tot in die stadt. *Ende* brachten met *hem* dat lichaem van margariton / *Ende* alsoe vroe als hector vernam dat margariton doot was: so ondersocht hi wie *hem* verslagen hadde. *Ende* als hi dat wiste wert hi half rasende *ende* liet sinen helm binden in sijn hoofd met groter haesten *ende* reedt in den strijt eert sijn

vader wiste *Ende* hi *versloech* in sijnre gramscapen .ij. hertoghen: *ende* alle die ghene die hem genaken wouden *versloech* hi *ende* quetsede iammerlijc. Ende die griecken bekenden hem bi syne grote slaghen *ende* vloten voor hem ghelijck die haze voor die honden. Waer bi dat die troyanen weder moet grepen *ende* dreuen die grieken tot aen haer tenten. daer seer geuochten wert. Maer die grieken vinghen po[I2ra]lidamas. maer hector mids sijnder vromicheyt verlost hem *ende* *versloech* eenen machtighen prince der grieken lycides gheheeten *ende* noch veel andere edele. Als achilles sach dat hector so vele edele der grieken *versloech*: so dachte hi ten ware dat hector *verslagen* ware: die griecken en souden nijmmermeer victory hebben ouer die Troyanen. In desen middelen tide so bestreet die hertoghe Polymetes seer fellijck hector. *ende* dese hertoghe was ter liefden van achilles ghecomen met groter macht den griecken te hulpen wt verren landen. *ende* hi hoppedede te *verweruen* een van achilles susteren: maer lazen hi was van hector *verslaghen* in achilles presencie. Doe wert achilles half rasende *ende* hi beuacht den stercken hector seer vreeslijc: maer hector stac achylles vanden paerde seer gewont. *ende* liet hem doe ligghen als verwonnen. *ende* achilles wordt in sijn tente ouer doot gedragen. Maer wanneer als achilles becomen was *ende* sijn wonden *verbonden* waren vanden bloede: so heeft hi met groter voorsichticheyt ouerdacht hoe hy hector best soude moghen *verslaen*: *ende* om dat te doen so nam hi een stercke glauie *ende* socht hector al theyr dore. *Ende* binnen deser tijt so heeft hector eenen griecscen coninc *verslaghen* *ende* vanden paerde geslagen: den welcken hi beroouen wilde van sijnder wapenen *ende* om dat te bat te doene heeft hi hem op gelicht *ende* geboct vten sadel. Achilles siende dat hi achter bloot was mids dien bockene: so heeft hi hem van achter omtrent den sadel metter lancyen int lijf ghereden totten yngewanden toe dat hi doot vanden paerde viel. Als coninc [I2rb] menon sach dat hector *verslaghen* was so wert hi seer bedroeft *ende* bestreet seer *verwoedelijc* achilles *ende* quetsede hem soe seer dat hi voor doot in sijn tente gedraghen was. *Ende* die troyanen moesten doe wiken / *ende* met groter haesten brachten sy dat lichaem van hector binnen troyen. met groten iammer Wie soude konnen *vertellen* oft *bescriuen* die wtnemende droefheyt die binnen troyen ouermits hectors doot van alden volcke bedreuen was. alle haer hope was nu *verloren*. Die koningen *ende* edelinge die

binnen troyen waren die brochten hectors doode lichaem voor *coninc priam* sinen *vader* met bloten hoofden / met geschoorden cleederen *ende* met beweenden ansichten seer deerlijken / Daer sachmen den ouden *coninc priam* vallen in *onmacht* op *tlichaem* sijns *soens* met groter droefhey. *ende* hi soude sonder *twiuel* op dat lichaem ghestoruen hebben / had men hem dat met *cracht* niet benomen / *Gheenen* minderen *druk* en werter *bedreuen* van sinen *broeders* die meer den *doot* begheerden dan te *leuen*. Wie soude *konnen* vertellen vander *coninghinnen* *hecuba* sijnder *moeder*. van *andromata* sinen *wiue*. van *cassandra* / *pollexena* sijn *susteren* / wat droefhey datse *bedreuen* en es niet om *segghen* / *Want* sy weenden sonder *ophouden* *dach* en *nacht* / *wringende* haer *handen*. *ende* *trocken* thaer *vten* *hoofden* / *dwelc* te *lanc* soude vallen om al te *verclaren*

Want na den *loop* der *natueren* hectors *dode* lichaem niet langhere sonder *stincken* bouen opter *aerden* bliuen en *konde*: so liet *coninc priam* hectors lichaem *bren*[I2va]ghen inden *tempel* van *appollo*. *ende* liet maken bi *rade* van sinen *meesteren* een *rijkelike* *sepulture* *verheuen* op *iiij*. *pilaren* van *goude* / *ende* *dair* op een *scoon* *tabernakel* van *finen* *goude* *ende* *gesteynten* / *ende* tot die *iiij*. *hoornen* vanden *outare* waren *iiij*. *gouden* *beelden* *gelijc* *engelen*. *ende* bouen opt *tabernakel* *stont* een *groot* *beelde* van *goude* na hectors *gedaente* hebbende *daensichte* na die *grieken* met eenen *swaerde* inde *hant* *dreyghende* die *grieken*: *ende* int *middel* vanden *tabernakel* stelden die *meesteren* hectors *dode* lichaem in *vleysche* en *beenen* seer *rijkelijk* *gecleet* recht op *staende*. *ende* mochte dus lange *tijt* *dueren* sonder *corrumperen* *ouer*mids *tgheen* dat die *meesteren* int *oppeste*¹ van sinen *hoofde* *gedaen* hadden *vaetken* met *gaten* vol *fijnre* *balsemen* die haer *spreyde* door alle die *leden* vanden *lichaem*. *ende* dit *ververschte* men *dicwils* met die *voorscreuen* *balzem* so dattet lichaem niet *vergaen* en mochte. *Ende* wie *hector* sien wilde mocht hem *comen* sien oft hi hem *leuende* *gesien* hadde. *Ende* dese *meesteren* maecten *hangende* voor dese *sepulture* een *lamp* van *goude* *altijt* *bernende* sonder *eenige* *hulpe*. *ende* dese *sepulture* was *besloten* so datmen sonder *orlof* niet *toegaen* en mochte. *Ende* *coninc priam* *ordineerde*

1. Sic – lees?: opperste

priesteren die stadelijc voor sinen sone bidden souden ende begaefdese met renten.

¶ Dit wesende *versaemde coninc* agamennon alle die coningen ende meeste *van grieken ende* seide aldus / Mijn goede ende getrouwe vrienden wi sijn sculdich te louen onsen goden die geconsenteert hebben onsen seer harden vyant *verslaghen* te sine vanden *handen van achilles*: Want [I2vb] also langhe als hi leefde en mochten wi gheen victorie hebben tegen die troyanen. Sy en moghen nu anders niet hopen dan haer vterste bederfnisse. maer want achilles seer gequetst is ende niet te stride comen en mach: so laet ons senden an den coninc priam om een vast bestant *van ij. maenden. ende* die wyle mach achilles ende dander gequetste ghenesen Desen raet docht hem allen goet / ende verworuen aen coninc pryam een vast bestant van twee maenden

¶ Gheduerende tbestant murmureerde palamides op agamennons dominacie. Maer Agamennon verantwoorde hem aldus hoe dat hi daer af luttel profijts gehadt hadde maer grote sorghe ende last daer af gehadt. Ende des anderen dages hebbense weder raet ghehouden in agamennons tente. ende hi heeft geseyt aldus Mijn broeders ende vrienden ic heb tot nu toe gehadt den last ende Sorge *van desen heyr* om dat in eeren ende weluaren te beleyden: so dat ict tot nu toe die goden geloeft tot mijnre eeren hopic gedaen hebbe. maer om dattet sorchlijc is alsulken heyr altijt *van eenen hoofde geregiert* te worden. soe wil ic dit ouergheuen eenen anderen diet wijsliker beleede. Ende als agamenon ¹ sijn woerden geeijndt hadde / so wort palamides gekoren vanden coninghen voor een ouerste. Ende elck vertrack tsijnre tenten / Maer achilles die sieck lach in sijn tente was gram om die depositie *van agamennon. seggende* hoe dat palamides niet wijs ghenoech daer toe en ware: maer om dat alle die heeren hem gecoren hadden soe was hijs te vreden / ende liet hem oec ghenoeghen

[I3ra] Hoe die coninc *van persen verslaghen* was vanden griecken

[]Ls tbestant vanden .ij. maenden wt was: so begeerde hi selue te wrekene die doot *van hector* / waer om dat hi selue ten stride reed met xx. dusent vrome ridderen. ende als dares seit soe reden wt Troyen op

1. Lees: agamennon

dien dach meer dan *ander* half hondert dusent vrome ridderen. Ende diephebus reedt eerst te stride / daer nae troylus. daer na paris. daer na pryam. enneas. polidamas. Doe reden sy haesteliken totten grieken / dair seer gestreden wert *ende* vele volcs *verslagen* aen beyde siden. Priam stac palamides vanden paerde seer gequetst. dien hi doe begaf. *ende* beuacht die grieken al omme so *dat* hyer vele doot sloech *ende* quetsede. Ende opden seluen dach volbracht coninc priam wonderlike dinghen bina ongelooflike te ghescieden van alsulken ouden man. Doe quam dyephebus te stride die de grieken seer *verdruete*. Coninc serpedon *versloech* den stercken coninc neptolonijs dair hi te voete vacht onder die grieken. Doe quam daer die coninc van persen te stryde *ende* help serpedon te paerde. Welcken coninc van persen die hertoge van athenen *ende* Menelaus te samen *versloeghen*. *ende* vele troyanen met hem / so datse wiken moesten / maer coninc serpedon wederhieltse mits sijnre vromicheyt. Ende coninc priam als half rasende wrochte wonderlike dinghen met sinen bastaert sonen / die hem altoos volchden / *verslaende* vele grieken. Want mids synen grooten toerne van hectors doot: en dorste hem niemant wederstaen. Maer die grieken subtilijc besetten den wech dair die troyanen soudent weder om na haer stadt keere[n] met ontalliken volcke. Ende als dan die troyanen meynden weder na troyen keeren: so vonden sy haren wech beset waer by datter doe eenen harden strijt gheueil. maer coninc priam bescudde alte vromelijc sijn volc. Doe quam parys met vele mannen met boghen *ende* ghescutte vander siden ane midden onder die grieken *ende* *versloecher* vele. doen moesten die grieken wiken wantse dien last der troyanen niet langher draghen en mochten. *ende* vloten tot haren tenten *ende* bolwercken. Ende die troyanen veruolchdense doe niet meer: maer sijn saftelijc ghereden na troyen. aldus is den strijt ten eynde ghecomen. *ende* coninc priam die is bouen alle dander gepresen binnen dien daghe:

¶ Des anderdaeghs sonden die troyanen om bestant: dwelc die grieken blidelijc consenteerden. *ende* sy eyssceden dat lichaem vanden coninc van persen. *ende* brachtent binnen troyen daer veel rouwen om bedreuen was vanden burgeren: sonderlinge van parise / die den coninc seer lief hadde. Waer om dat hi hem liet dede ¹ voeren ouer lant in sijn eygen conincrike: daer hi eerlijc begrauen was

1. Doublet.

¶ Binnen desen bestande so quam den tijt van hectors iaer getide. daer men xv dage lanc bescreyde seer iammerlijck hectors doot. Ende binnen desen bestande quamen die grieken vrijlyck binnen troyen ende die troyanen weder inder grieken tenten Ende achilles die reysde ongewapent binnen troyen om hem te versolazeren. ende quam inden tempel van Appollo / daer hectors lichaem inne was. bi den welcken vergadert waren vele vrome mannen ende ionffrouwen die hectors doot beweenden. Ende hectors tabernakel was in al[13va]len siden alsoe datmen hem wel sach. Ende die coninghinne Hecuba ende haer dochteren metten anderen vrouwen bescreyden die doot van hector met groten iammer. treckende haer haer vten hoofde ende schoorden die clederen vanden liue. Ende als achilles versach inden tempel die schone pollexena met haren handen witter dan sneeu dat haer wt haren hoofde trecken: schoonder en blinckender dan goudraet. haren hals blanck als den zwane Doe wert hi terstont beuangen met harer liefden midts haren soonheyt / bemerckende hair edel geboorte ende haer gracelike zeden. Waer bi dat hi ganslijc sijn gedacht op haer vestichde. Ende hi en dede anders niet dan dat hi sijn oghen op haer sloech aenmerckende haer minlijc gesichte / haer wel ghemaecte lede. ende so hi haer meer aen sach so hise meer begeerde. Ende alst den auont genaecte: ende den rouwe gedaen was ghingen die vrouwen thuysweert / ende Achilles volchde pollexenen metten oghen also langhe als hi mochte. Ende als Achilles aldus seer gebonden was metten bande der liefden op die scone pollexena so is ¹ gegaen in sijnder tenten ende viel met groter versuchtinghen ender ² droefnissen al sieck te bedde ende met claghelike woerden sprac hi aldus

Hulpe cupido god van minnen
 mijn moedige sinnen / laes die beghinnen
 tontfuncken met berrender liefden groot
 dat ic noyt quam te troyen binnen
 sal mijns leuens cracht verwinnen
 doer die soonste die god ye gheboot
 In haer conroot / die my doorschoot
 stelic memorie cracht sin en moet

1. Vul aan: hi

2. Sic?

Maer lazen ic duchte voor wederstoot
[I3vb] die bloeme *menioot* / heuet *liden* te groot
dus trauelgieric my al tsegenspoet.

O pollexena binnen *der* troyscer banen
Hoe ben ic gecomen in dijn beiach
Therte vloeyt my in mijn tranen
als my tgdachte¹ ws doet vermanen
lief / doen ic v laetst te troyen sach
O pollexena *reyn* ooch op slach
dijn minlijc ghelaet dijn wesen soet
moet ic nu deruen des ben ick vroet
o troyen *reyn* schone stad volmaect
o schone paleysen / o schone mueren
wat iammer heb ic in di ghesmaect
van liefden op die schoonste creatuere
die de goden ye wrochten oft natuere.

Wee my arme kettiughe *mensche* dien de stercke hector niet *verwinnen*
en konde: ben nu *verwonnen* mits die schoonheyt van *eenre* maecht:
ende ter doot gewont. *sonder* den troost *van* haer en kan ic niet gesont
gheworden. *Ende* sy die mij dootliken haet alst reden wtwijst: om die
doot haers broeders. hoe soude si mi beminnen: och ic en vinde
gheen *naerderen* troost dan die bitter doot te smakene. *ende* aldus
bracht achilles dien heele nacht ouer met suchten screyen. *ende* na
vele gepeisen stont hi op *inder* dageraert² *ende* wiesch sijn aensichte:
om dattet niemant merken soude

¶ Hoe dat achilles *ondersochte* om te *vercrighen* pollexena *coninc*
priams dochtere tot eenen wiue.

[]Ls den dach totten auont quam *ende* tbestand noch duerde / *ende*
Achilles *hem* te bedde gelegen had: so bracht hi den nacht ouer *sonder*
slapen *ende* hi dachte hoe dat hi heymelijc soude sen[I4ra]den eenen
ghetrouwen bode totter coninghinnen hecuba. oft sy hem wolde

1. Sic – lees: tgedachte

2. Sic – lees: dageraet

gheuen pollexena haer dochter tot eenen getrouden wijue: hi soude ordineren *ende* schicken dat die grieken haer beleg op breken souden *ende* die stad van Troyen met vrede laten *ende* niet meer beuechten / *Ende* des morgens alst dach was: so riep hi tot hem een van sinen getrousten knechten *ende* hi openbaerde hem sijn meyninge / *ende* geboot hem te reysen totter coninghinnen hecuba al heymeliken. *Ende* die knecht is ghereyst totter coninghinnen binnen troyen: *ende* vertelde haer die bootscap sijns heren seer ghetrouwelijc. Die coninghinne Hecuba als sy alle dese redenen *verstaen* hadde van desen bode: soo antwoorde sy hem wijslijc aldus. Vrient gaet wederom haestelijc tot dinen heere *ende* segt hem van mynent wegen dat ic bereet ben met blider herten sijn begeerte te volbringhen. Maer ic sal ierst *consent* van mynen mannen priam *ende* van mynen kinderen *consent* *verweruen*. *ende* dan sal ick di weder hier ontbieden. *Ende* so is die bode van haer gereyst tot synen heere *ende* heeft hem *vertelt* die antwoerde vander coninghinnen: Waer af dat Achilles *verblijft* was. *ende* stelde hem seluen in goeder hopen. *Ende* hecuba die coninghinne heeft *coninc* pryam *ende* paris *vertelt* tghene datse van achilles bode gehoort hadde. Als *coninc* Pryam dat verhoorde so sloech hi sijn hoofd neder *sonder* antwoorde lange tijt in daerde. *Ende* ten laetsten so rechede priam sijn hoofd op *ende* antwoorde aldus. O lazen hoe herd *ende* hoe *verdrietelijken* soudet my wesen tot eenen vrient tontfanghen die mij [I4rb] alsulken harden viant geweest is. *ende* die mi benomen heeft *ende* *verslaghen* dat licht mijnre oghen. *ende* die genuechte mijns leuens mijnen sone hector. om wiens doot dat die griecken nu wel wanen *ende* *vermoeden* my *ende* mijn volck te *verslane*. *ende* mijne stadt van troyen tot inden gront te verderuen *ende* te destruerene. Maer nochtans om te *verhoeden* noch swaerder *verlies* *ende* verdriet die ons namaels mocht gescieden *ende* om dat ick mijn ander kinderen in gesonden liue mach houdene: *ende* in mijnen ouden daghen *sonder* meer *stridens* met rusten mach bliuen *onghemoeyt*: so gheue ick *consent* tot sijnre begheerten. behoudelijc dat hy eerst *volbrengen* sal tghene dat hi gheloeft heeft / op dat wi namaels niet *bedroghen* en worden. *Ende* paris *consenteerdet* lichtelijc in deser manieren / als dat hy soude mogen behouden ewelijken Helena:

Ende des derden daegs sandt Achilles sinen bode totter coninghinnen hecuba *om* een antwoerde te hebbene. Totten welcken hecuba seide datse *consent* van *coninc* priam *ende* van paris haren sone hadde: op dat hi yerst vobrachte ¹ *dat* ghene dat hi gheloeft hadde. *ende* dat so eer soo lieuer. Ende aldus is die bode gesceyden vander koninghinnen. *ende* quam weder tot achilles sinen meester *ende* vertelde hem tghene dat hem hecuba geseyt hadde.. ² Waer af dat hi *verblijt* was. maer lazen die blischap *quam* hem ten quaden loone also hier noch na *verclaert* sal worden. wanttet hem *sijn* leuen coste. ende pollexena moeste oeck om *sijn* doot *ontsculdichlijc* steruen

[14va] ¶ Hoe achilles om die liefde van pollexena riet die grieken datse thuyt trecken soudent. *ende* hoe dat *coninc* agamennon daer teghen was. *ende* hoe sy om vitalie sonden

Chilles ³ die aldus sterckelijc ghebonden was metten bande der liefden van pollexena / Want hi ierst volbringhen moeste eer hy synen wille van pollexena ghebruyken mochte. Ende hoe wel *dat* hi grote dingen *geloeft* hadde: soo hopen hi nochtans in hem seluen mits den vrome feyten die hy vander grieken wegghen ghedaen hadde Waert sake dat hi den grieken niet meer hulpen en woude / datse *dan* bi sinen rade wederom reysen soudent / Waer *omme* dat Achilles *vergaderen* dede die ouerste princen der grieken: *ende* seyde tot hemlieden aldus. O ghi vrienden die hier *vergadert* sijt. My *verwondert* vander groter sotheit die wi bestaen hebben alte samen om eens conincs wijf helena. achterlatende onse landen. wiuen ende kinderen ende *sijn* gecomen in vreemde landen Nu mercket hoe vele edel princen vanden aldervroomsten van grieken hier *verslaghen* sijn. *Ende* ick heb oec mede in desen strijt mijn bloet wt ghestort. *ende* noch binnen corten tide om hectors doot alsulcken quetsuere ontfangen hebbe: dat ic daer af *meynde* gestoruen hebben: *Ende* tot desen *verdriete* heeft ons bracht alleen ydele houerdie Sonder twyuele die troyanen en *sijn* niet lichtelijc te *verwinnen* / aengemerct si hebben een vaste stadt al vol vromer mannen. Ende want wi *verslagen* hebben den alderstercsten

1. Sic – lees: volbrachte

2. Sic.

3. Geen representant – lees: Achilles

hector / *ende* veel *ander* coningen *princen* *ende* groote vorsten van haren volcke. [14vb] daer omme ist *nv* ghenoech gewroken *ende* wi moghen met eeren wel reysen tot onsen landen. *Ende* al en mogen wi helenen niet *weder* crighen: soe hebben wy in die stede coninc priams suster Exionie / die also edel *ende* machtich is *van* geboorten als helena: Met desen woerden liet achilles sijn reden: Maer coninc Thoas / die hertoge *van* athenen / *ende* dat meeste deel vanden griecschen heeren die mespresen achilles raet. *ende* sy *verspraken* hem met leelike woerden / Waer om dat achilles toornich was in hem seluen *ende* hi gheboot sinen volcke den mirmidonoyen datter niemant *van* hem allen meer te stride gaen en soude teghen die troyanen *Ende* binnen deser tijt sandt palamides den coninc agamennon om vitalie in dat conincrike van messana met sinen scepen. dwelc coninc agamennon volbrachte. daer hi seer minlijc ontfangen was vanden coninc Thelaphus. *ende* als sijne scepen gheladen waren soo is hij met blisscapen ghekeert in heyr vanden griecten. *ende* pallamides die dede met groter sorchfuldicheyt hermaken die griecsche scepen die gebroken waren om die te gebruycken als sijt *van* noode hadden.

¶ Vanden stride daer Dyephebus verslaghen wert / *ende* palamides wert verslagaen ¹ van paris

[15ra] []Ls tbestant wt was begonnen sy *weder* te stridene ghelijc sy te voren gedaen hadden. Dyephebus liet sijn glauie zincken op den coninc Cressus. wt griecten. *ende* hi *weder* op dyephebus / maer dyephebus stac hem door dlijff dat hi doot vanden paerde viel. Waerom dat die griecten mesmoedich waren *ende* steldent opt loopen. Maer palamides *ende* diomedes ouerquamen doe daer met xxv. dusent griecten *ende* *wederstonden* die troyanen met machte: *ende* onder haer geselschap was die coninc thelamon ajax. die hem voechde tseghen effronius een *van* coninc priams bastaerden dien hi doot ter aerden stac daert dyephebus aen sach. die doe in groter hitten thelamon beuacht: *ende* sloech hem vanden paerde. Als pallamides dat sach: greep hi een stercke glauie *ende* quam *van* besiden inhouden *ende* stac dyephebus so seer *dat* hi hem die glauie int lijf brac Als parys sinen broeder so ghequetst sach nam hi hem *ende* brochten bi *der* stat *ende*

1. Sic – lees: verslagen

beual hem daer eenighen van synen volcke te bewaren: *ende* also Dyephebus sijn oghen ontdede *ende* sijnen broedere paris aensach: seide hi hem. broeder sulstu my laten sceiden van aertrijke onghewroken. ic bid v eer datmen dit ysere vten lichaem neme datstu selue metter hant hem doodeste die mi gedoot heeft. Paris beloefde hem dat hi sijn macht daer toe doen soude. *Ende* keerde inden strijt seer verbolghen. *ende* met groten arbeyde sochte hi palamides aen allen syden tot dat hijen vant bestrijende den coninc serpedon / die palamides beuacht om dat hi dyephebus verslaghen hadde. maer palamides gaf coninc serpedon ee[15rb]nen aeftschen slach ouer sijn scouderen dat hi doot ter aerden viel.

¶ Paris siende die groote scade die palamides dede mercte hi met goeder moeten op hem *ende* schoten met eenen fenijnden pyle *ende* geraecte hem die in ¹ kele. *ende* doorsneet die principael ader so dat palamides doot viel. Des die grieken groten rou dreuen *ende* vloten tot aen hair tenten. *ende* daer hielden sy stad teghen die troyanen. Daer saten die troyanen van haren paerden *ende* vochten te voet *ende* liepen inder grieken tenten *ende* namen tbeste datse daer vonden *ende* worpen die tenten onder voete. Paris *ende* troylus reden ouer een sijde tot op die hauene *ende* staken tyer in die scepen. *ende* barnender vele so datmen die vlamme van verre sien mocht. Daer quam vander griescser side te succourse coninc Thelamon met vele geselscaps: daer wert den strijt seer vreeslijc. *ende* vele ouer beide siden verslagen: maer die scepen souden al verbrant geweest hebben: en had gedaen die vromicheit van thelamon die wonderlicke dingen dede. nochtan wasser meer dan vijfhondert verbrant *ende* daer waren ontallike veel griecken verslaghen *ende* gequetst. Onder alle Ebes ² des coninc sone van [t]raetsen ³ was seer gequetst met eenre glauyen die hem int lijf gebroken was *ende* wert in achilles tente gebracht / die in dien dage niet te stride en wilde comen door die liefde van pollexena. Dese ebes versprac achilles om dat hi den grieken niet hulpen en wilde also hi ghedaen hadde *ende* waerom dat hi sijn volc so liet verslaen. *ende* met desen woerden liet hi dyser vten liue trecken *ende* sterf in achilles presentie derlijcken [15va] *Ende* achilles en woude door nyemants bede

1. Sic – lees: in die

2. Sic – lees: (H)Eber

3. Bedoeld wordt: Trachia

meer inden strijt trecken. Ende dien strijt is ten eynde ghecomen ouermids den auonde. Ende troylus ende paris reden vten stride metten troyanen daerse haren broeder noch leuende vonden. ende maecten groot mesbaer. waer by dat dyephebus haer broedere sijn oghen opsloech ende vraechde hem beyden met weeker stemmen oft die ghene doot ware die hem ghewont hadde. ende doe hem paris seyde dat hi doot was. soe liet hi dat yser wt sijnder borst trecken. ende sterf doe seer haestelijc / des daer groten rouwe binnen troyen bedreuen was Ende die grieken met groter droefheit begroeuen seer eerlijc palamides. ende doe verkosen sy weder agamennon eendrachtelijc voor een ouerste.

Ende troylus en ruste des anderdaegs niet van van ¹ slane: och dat deruen van briseda moesten die grieken iammerlijc becopen Want tegen troylus en konde nyemant ghedueren: daer wracht die liefde sulcken mortorie dat die grieken gewilt hadden datse bryседа neet ² gesien en hadden. Hi versloech veel edele ende maecte mits sijnre vromicheyt die grieken vluchtich. ende menigen dach wasser gestreden daer vele volcx verslagen bleef maer die grieken verloren doe meest. Waerom dat Agamennon bestant begheerde. dwelc hem coninc priam consenteerde.

¶ Binnen desen bestande hebben die grieken aen Achilles begheert dat hi soude te stride comen: maer te vergeefs hebben sy ghearbeyt: want achilles die en wouder niet na horen: maer hy seyde datse seer sot waren datse om so cleinen [15vb] sake so vele coninghen ende edele hadden laten steruen. Want hi sprac al is hector doot / dyephebus ende meer ander: Wat dunct v van troylus / en is hy niet soo vroem als hector. en heeft oeck paris niet verslaghen palamides. Besiet hoe veel edel van grieken hier ghebleuen sijn. ende dat alleen om die onsalighe helene / Men laetse parise houden / in die stede hebben wi priams sustere Exionie: menelaus sal weder ander vrouwen ghenoech vinden. Maer agamennon ende menelaus mespresen dat seere: segghende dattet scande ware datmen nv peys aen die troyanen versueken soude. want sy mits hectors ende dyephebus doot waren al moedeloos. Waer op dat Nestor / vlixes / diomedes antwoorden: hoe dattet beter ware dat men metten troyanen peys maken soude. Maer bisscop calcas als hi

1. Dittografie.

2. Sic – lees: niet

dese redene hoorde riep hi lude onder die griecken *ende vermaende* hemlieden die antwoorde die hi vanden afgod appollo gehoort hadde hoe datse sonder *faute souden* victorye hebben vanden troyanen: *ende* hier *om* sprac hi en sijt niet *veruaert*: maer wapent v *ende* bestrijt vromelijc die troyanen sonder ophouden. Doe grepen die griecken moet mids desen redenen. *ende* achteden doe niet meer op achilles hulpe.

Vanden *iammerliken* stride daer Diomedes *ende* Troylus malckanderen ontmoetten. *ende* diomedes seer ghequetst was. *ende* hoe Troylus van achilles *verslaghen* was mits der subtijlheyte van hecuba der coninghinnen.

[16ra] [] *Is tbestant* wt was so ordinerden sy die scaren aen beyde syden. Troylus was doe seer gherich op die griecken te wreken die doot van sinen broeders. *ende* oec om datse sijn vriendinne briseda onthielden / waer om *dat* hi ontallike vele griecken *versloech* / *ende* vele worden daer *verslaghen* aen beide siden. Dyomedes die troylus seer hatede reed seer strengelijc op hem. *ende* weerde hem so vromelijc dat hi diomedes vanden paerde stac seer gequetst totter doot. dair *verweet* hem Troylus van sijnre vrindinnen briseda / daer soude hi ghebleuen hebben maer die griecken trocken hem vter paerden voeten *ende* droeghen hem voor doot in sijn tente / Desgelijcs stac hi menelaus vanden paerde so gequetst: dat hi oec ouer doot vten strijde ghedragen was. Agamennon was oec van hem vanden paerde geslagen: maer die griecken hielpen hem te peerde. Dair wracht die minne in troylus wonderlike dinghen so *dat*¹ griecken te recht *vermaledyen* mochten duere *dat* si brizedam oyt sagen: tegen troylus mocht nyemant dueren. Want so dares scrijft *versloech* *ende* quetste troylus meer dan .v. duserit griecken. *ende* maectese al vluchtich Waerom dat agamennon haestelijc zandt an coninc priam om bestant vi. maenden lanc welc *dat* hi consenteerde tegen den raet sijns volcs. ¶ Binnen den bestande quam coninc agamennon metten ouersten der griecken in achilles tente: *ende* arbejde doe so vele met claghelike woerden *dat* achilles sijn volc inden strijt sandt den griecken te

1. Vul aan: die

hulpen: maer selue en woude hijer niet comen. maer hi teikende sijn volc al met roder cleedingen om datse onder[16rb]kent souden worden.

¶ Maer troylus als den dach van striden quam versloech weder vele griecken. Ende coninc thoas soude geuangen geweest hebben: maer achilles volc verlost hem wt den handen der troyanen. Troylus reedt onder dat volc ende versloecher vele / maer sy staken troylus paert doot ende souden hem geuangen hebben / en had hem parys niet verlost wt haren handen met sinen bastaert broeders maer tydon priams bastaert sone was daer verslagen. ende troylus sloech doe so fellijc onder achilles volc dat hijse van een schiet. ende troylus dede so vele met sinen broederen dat die grieken vloten tot aen haer tenten. ende troylus veruolchdese ende sloecher vele doot. ende hi vinc hondert edel mannen vanden griecken ende voerdese binnen troyen. Ende van achilles volcke wasser meer dan C. verslagen ende veel ghequetst. ende aldus wasser menigen dach gestreden tot groten achterdeele vanden grieken.

¶ Achilles siende tgrote iammer ende verlies van synen volcke heeft die liefde pollexena opt side gestelt. want die troyanen veruolchden so veruauerlijc die grieken tot in haer tenten sonder ghenade. ende sloegense doot: so datter groot ghecrijsch inder lucht was. Waerom dat achilles seer toernich wert als hi dit verhoorde ende liet hem haestelijc wapenen ende sadt op sijn paert ende quam inden strijt ende versloech seer veel troyanen / maer als hem troylus bekende so reedt hi op hem seer gestoort ende sloech hem vanden paerde seer gequetst: so dat hi vten stride gedraghen was. ende hi was oec gequetst mer niet seer: ende ouermits den auond so is den strijt geeyndt. Ende Achilles heeft laten verbinden sijn wonden. ende heeft sijn volc [16va] vermaent alle die wonden die hi van troylus ontfangen hadde ¹ hem biddende dat sy hem altsamen souden helpen troylus bestriden ende omryden ende also vast houden sonder verslaen tot dat hij selue quaem. ende aldus reed achilles met desen oneerlijcken opsette te stride seer haestelijck Ende troylus veriaechde die grieken tot aen haer tenten. Ende als troylus dus seer vermoeyt sijnde besiden wt den stride gereden was: so wert hi omreden van twe dusent mirmidonoyesen dier hy meer dan .ij. hondert versloech: maer want hem niemant te hulpen en quam: so

1. Sic.

sloeghen sy hem sijn harnas vanden liue ende de ¹ den helm van sinen hoofde. ende doe riepen si achilles haren heere die hem doe *versloech* sonder eenighe were. ende dede dat doode lichaem binden aen sijn paerts steert. ende hi sleypde hem also door dat heyr seer oneerlijc. Ende als achilles aldus sonder scaemte aldus ² troylus lichaem sleypde ende paris / polidamas / enneas dat vernamen waren sij seer droeue. Die troyanen arbeyden seer om troylus lichaem te crigen Ende coninc Menon *versprack* achilles seer qualijck toe met spitighe woerden aldus. O du valsche *verrader* achilles en scaemstu di niet so edelen conincs sone te sleypen: ende met dese woorden so reet hi seer haestelijc met groter felheyt op achilles metter glaiuen dat hi seer gewont viel van sinen paerde ter aerden half doot. ende die troyapen ³ ontnamen hem troylus lichaem met groten arbeyde. ende achilles volc halp hem weder te paerde. ende hi quam doen weder te stride ende beuacht coninc Menon seer vreeslijc. maer coninc menon weerde hem vreeslijc ende quetste achilles weder: [16vb] so dat hi vten stride gedragen was. Ende mits den auont is den strijt gheeyndt. ende die strijt duerde vij. dage lanc. binnen den welcken tide dat achilles genesen wert Ende daer wert menon van hem *verslagen* also troylus was. hoe wel dat hi hem vromelijc *verweerde*. ende midts die doot van coninc Menon worden die troyanen vluchtich. ende met groter haesten sloten sy haer poorten Och wat droefheyt was bedreuen binnen troyen van coninc priam / ende van alle den volcke binnen troyen om troylus doot. wantse nu al haer vrome bescermers *verloren* hadden op paris na. Sonderlinge die coninghinne hecuba was alte seer bedruet van troylus doot Waerom datse ten laetsten na vele daghen bi consente haers soens paris ontboot den *verrader* achilles heymelijc bi haer te comen inden tempel van appollo om met hem te spreken van pollexena Welcke tijnge als achilles vander coninghinnen hecuba *verstont*: terstont sonder achter dencken so is hi gereyst met archilogus des hertogen nestors sone binnen troyen inden tempel van appollo. daer hi terstont van paris die daer *verborgen* lach met xx. vrome ridders met eenen fenijnden pile voer den outair knielende in synen voet ghescoten was. ende voert metten swaerde beuochten daer hy hem al was hi *ongewapent* so

1. Dittografie.

2. Dittografie.

3. sic – lees: troyanen

verweerde metten sweerde *dat* hijer vij. ridders *versloech ende* daer was hi *ende* archilogus *verslaghen.* *ende* haer lichamen voor die honden gheworpen. des hem die troyanen seer *verblijden.* Wanneer als die griecken dat vernamen: sonden an coninc priam om die te begrauen *ende* bi sinen orlof voerdense in hair tenten *ende* [K1ra] van achilles doot so waren die griecken seer mestroostich *ende* bedroeft. *ende* seiden datse nv die troyanen niet en mochten *verwinnen.* *ende* achilles wert seer rijckelijc begrauen omtrent der stadt van troyen bi consente des coninc pryams in een alten costelijken graf al van merbersteenen reyn wt ghehouden

¶ Ende na dese begrauninghe so hielt coninc agamennon raet metten ouersten princen der griecken wat sy best doen souden: oft sy noch meer striden souden oft datse peys metten troyanen maken souden / aengesien dat Achilles haer alre kampioen *verslaghen* ware Maer ten lesten ouerdroeghen sy datse weder te stride gaen wouden. *ende* sy sonden om pirrus achilles sone die bi sinen ouden vader woonde int conincrijk van Liconia. *ende* menelaus was hier toe gecoren *dat* hi den last hier af aenuerden soude. dwelc hi volbrachte.

¶ Hoe dat paris *verslagen* was. *ende* hoe die coninghinne van amasonien ter liefden van hector den Troyanen te hulpen quam. *ende* hoe datse van Pirrus achilles sone *verslagen* was

[]Pten xvi. dach van iunio sijn beyde die partyen *vergadert met* groten nide *Ende* ajax wt groter *verwaentheit* ghinc onghewapent te stride draghende alleen een bloot sweert in sijn handen dair hi grote dingen mede dede onder die troyanen / sonderlinghe onder tvolc van persen dwelc paris siende en mocht dat niet langher liden *ende* spannede sinen boge *ende* hi schoet ajax met eenen fenijnden pile tusscen sijn ribben *ende* sijn melte also vreeslijc *dat* ajax wel gheuoelde dat hy steruen moeste [K1rb] waer om dat hi paris sochte onder die scaren *ende* als hi hem vant so seide hi tot hem Paris paris met dynen gescutte ben ic seker der doot: maer al eer ic neder climme ter hellen so moestu oec steruen *ende* vander minnen van helenen gesceiden worden: om wiens wille datter so vele edel gestoruen sijn. *ende* mits desen woerden sloech hi paris op sijn hoofd dat hi sijn kinnebacken cloefde *ende* die herssenen scoten hem vten hoofde. *ende* paris viel doot onder die paerden. *Ende* als dat sagen die troyanen so namen sy sijn

lichaem met groten arbeide *ende* brachtent seer droeflijc tot int stad *van troyen*. Maer diomedes *ende* menestenus *veruolchdense* tot aen die mueren. *Ende* mits den auonde so is die strijt ten eynde gecomen. *ende* die troyanen die sloten doen haer poorten seer vaste *Ende* doe die nacht aen *quam* so gheboot agamennon datmen die tenten rechten soude niet verre vander stad *van troyen*. *ende* al om die stad alsoe belegghen. *ende* al hadden die troyanen hoghe vaste mueren: nochtans haddense wakers die stadeliken wakeden *ende* bewaerden die stad *van troyen*

Wie soude konnen vertellen den rouwe binnen troyen bedreuen om paris doot. och hoe *iammerlijc* wast taensiene den druck *van priam*. van sijn moeder hecuba. *ende* sonderlinghe *van helena* / die menichwerf beswijmde *etcetera*. *Ende* hi wert eerlijck begrauen inden tempel van Iuno.

¶ *Ende* van doe voerdaen en woude *coninc priam* niet meer sijn volc laten trecken te strijde want hi wel wiste dat die coninghinne van amasonien hem toequam om te hulpen met haren maechden. welcke prouincie lach oostwaert. daer woon[K1va]den alleen vrouwen die seer strijtbair waren. van welcken lande *van amasonien* veel bescheets staet in die historie van iason. Om dan te comen tot *onsen* propoeste so wasser inden seluen lande *van amasonyen* binnen den belegge *van troyen* een alten vromen koninghinne gheheten Penthesilia die hector *van troyen* seer lief hadde. die welc als sy *verhoorde* dat die grieken den *coninc priam* hectors vaders belegen hadden. so *quam* sy hem rechteuoort te hulpen met meer dan dusent vromer maechden om die liefde *van hector*. *ende* sy *quam* binnen die stad *van troyen* niet wetende dat hector doot was. waer om datse groten druc bedreef vele daghen. Mer doer haer begheerte als sy *lange* hectors doot beweent hadde: so sijn bi *coninc priams* gebode ghereden vter stadt *van troyen* ten stride door een poorte gheheten dardanides. *coninc polimeneus* met sinen volcke *van pafagonien*. *Ende* enneas. polidamas met haren scaren / *ende* pentheselya met haren maechden *quamen* den grieken fellijc te ghemoete met haren glaiuen. Die hertoghe *van athenen* bestreet die coninghinne penthesilia. maer sy werp hem vanden paerde / *ende* gaf dat paert haren maechden / Dat woude diomedes op haer wreken maer sy reet hem den scilt vanden halse: *ende* gaf dien haren maechden. Desgelijcx stac sy *coninc thelamon* vanden paerde /

ende metter hulpen van *coninc* philomenus so vinc sy *coninc* Thelamon. maer doer dyomedes vromicheyt *ende* midts der groter menichten der grieken wert hi verlost wt haren handen / Doe vergaderde sy hair maechden bi een *ende* met groten gecrijssce [K1vb] bestreden sy die grieken so vromelijck datse vluchtich worden totten ouere vander zee. *ende* doe souden die grieken al ghescoffiert gheweest hebben en hadde dyomedes gedaen / die de troyanen *ende* die maechden manlijck weder hielt *Ende* desen strijt duerde van inder mergenstont totten auont toe. *ende* so is den strijt ten eynde gecomen. Penthesilia met haren maechden *ende* *coninc* Philomenus sijn binnen troyen van *coninc* priam blidelijc ontfangen. *ende* hi schencte der koninginnen van amasonyen vele costelike iuweelen want hi hoppedes midts harer vromicheyt verlost te worden van sinen lidene / *ende* aldus werter menighen dach gheuochten so lange tot dat *coninc* menelaus weder quam wt den conncrijck van liconia. dwelc ij. maenden duerde. *ende* hi bracht met hem achilles sone pirrus geheeten. dien die griecsce princen seer blidelijc ontfinghen *ende* sonderlinge achilles volck was seere verblijft van haers heeren toecoemst / Daer was hi gheleyt in sijns vaders tente *ende* hem waren gegeuen alle sijns vaders wapenen *ende* ander iuweelen. *ende* die grieken hielden veel feestlike dagen om sijnre toecomsten.

¶ *Ende* binnen deser tijt so is gecomen dien dach des strides *ende* beyde die partyen sijn seer wreedeliken vergadert *ende* hebben seer geuochten. Pirrus beuacht in sijns vaders wapen polidamas metten swaerde *ende* soude hem geuangen hebben. maer *coninc* philomenus hinderde dat Doe liet pirrus polidamas achter *ende* hi sloech philomenus vanden paerde. *ende* hi souden hem geuangen hebben. *Ende* doe quam penthesilia te stride met haren machden met witten wapenen. *ende* sloech [K2ra] onder die Mirmidonoyse. *ende* versloecher vele. Thelamon stacse vanden paerde / maer si stont mannelijck op *ende* sloech thelamon vanden paerde. *ende* sy wert van haer maechden te perde geset *ende* reet onder die mirmidonoyse *ende* quetsdese iammerlijck *ende* deedse wiken. doe liet pirrus den *coninc* philomenus dien hi geuangen hadde vrij gaen *ende* versprac sijn volc oftse niet en konden een vrouwe verslaen. *Ende* sy die dese woerden hoorde antwoorde si tot hem hoe dat achilles sijn vader verslagen hadde den aldervroemsten hector van troyen verradelijck als een verrader van achter *ende* om dat te wreken en souden niet alleen die

maechden te stride comen: maer die gansse werelt. *ende* ghi griecken sult noch weten wie wi sijn / *Ende* van desen leeliken woorden wert *pirrus* seer toernich *ende* reedt op panthasilee so ruydelijc dat hi sijn glauie in ij. stucken brack *ende* die coninghinne weder op hem *dat* hi vanden paerde viel. Doe bestreet hi haestelijc die coninghinne metten sweerde Maer want *coninc* agamennon met veel grieken te stride quam so wordense ghesceiden. *ende* *coninc* *philomenus* was verlost wt *pirrus* handen. *Ende* *penthesilia* vergaderde haer maechden *ende* *polydamas* *eneas* / *anthenor* sloegen doe seer vreeslijc in die grieken *ende* dedense wiken: *ende* *polidamas* wert vanden paerde gesteken. *ende* *glaucon* *polidamas* broeder was van *pirrus* verslagen / dies hy seer bedruct die grieken seer vreeslijck versloech. *Ende* mids die hulpe vander coninginnen moesten die grieken wiken. *ende* aldus werd daer een maent lanck gestreden daer meer dan x. dusent menscen verslagen waren:

¶ *Ende* na desen tide so sijn beide die par[k2rb]tien te stride ghecomen. *ende* hebben seer vreeslijc gheuochten. *Ende* *Pirrus* stac sijn glauie op panthasilee oft *penthesilia* seer fellijc. *ende* sy hem weder alsoe vromelijck datse hem seer quetsede: want een groot eijnde van harer lancien hem int lijf bleef steken. *ende* doe werter een groot geruft onder die grieken. *ende* beuochten eendrachtelijc die coninghinne / *ende* sloegen haren helm vanden hoofde in stucken *Ende* *pirrus* hebbende noch een stuc vander lancien in sijnre borst niet aendenckende hoet met hem vergaen soude met sinen leuene. *ende* quam met eenen verwoedden sinne totter coninghinnen *ende* versloechse so ongewapent datse doot van haren paerde viel. *ende* doe wert hi ouermits die ouervloedige wtstortinghe sijns bloets voor doot ghedraghen van sinen volcke tot in sijn tente. *ende* die maechden in wrake harer coninghinnen versloegen meer dan iij. dusent grieken / maer lazen luttel baette dat den troyanen want die grieken ontallike veel meer waren / *ende* na die die ¹ doot vander coninghinnen alsoe Dares beschijft: warender op dien dach verslaghen meer dan x. dusent troyanen verslagen ² Waerom dat die Troyanen *ende* die maethden ³ die daer noch leefden vloden in die stad van troyen / *ende* sloten vast

1. Dittografie.

2. Dittografie.

3. Sic – lees: maechden

haer poorten. *ende* ouerdroeghen onderlinge datse niet meer striden en wouden

Wanneer als die troyanen hem seluen dns ¹ vast gesloten hadden: so waren si bedroeft wantse nu al haer hope verloren hadden dat hem yemant te hulpen meer soude comen. maer sy betrouden hem op haer vaste stad also langhe als haer vitalie duerde. Oec waren sy seer droeue om die doot vander coninginnen [K2va] Als die strijt gedaen was wouden die grieken tlichaem van panthasiliee den honden gheuen om datse so veel edel verslagen hadde: maer pirrus benam dat om haer vromicheit *ende* edelheyt wille. *ende* sy werpent in eenen staende poel byder stad. Anchises / sijn sone enneas *ende* anthenor met sinen sone polidamas: ghingen te rade om hair leuen te berghene. *ende* eer datse steruen souden wouden si lieuer die stad verraden dan steruen. *ende* sloten dat sijt den coninc priam seggen souden / dat hi peys metten grieken versuecken soude. och oft priam dat te voren ghedaen hadde / hoe wel haddi gedaen voor hem voor sijn kinderen / *ende* voor die scone stad van troyen die nu so bedoruen is / datmen nauwe en kan gesegghen inder waerheyt / waerse ghestaen heeft Om dan te comen ten propoeste so sijn dese voorseide heeren ghecomen totten coninc priam die met een van sinen bastaert sonen gehieten amphimacus in sijn paleys was / *ende* spraken van deser materien voor veel edel mannen vander stadt. *Ende* also saen als die coninc hair woerden hoorde spreken als vanden peys aen die grieken te versuecken bemoeide hy datse dat wt boosheden seiden *ende* began te suchten seggende dat hi hem daer op woude beraden. *Ende* sy antwoorden den coninc dat hi na haren raet doch horen wilde dwelck pryam consenteerde. Doe sprac anthenor *ende* seide. Coninc priam ghy moecht v vey[s]en te willen weten den last daer ghi *ende* uwe volc inne es. dijn vianden sijn hier bi v stadt begherende v doot *ende* destructie / dwelc ghy niet verhoeden en moecht / *ende* sijn wel l. coninghen die gheen dinck so seer en be[K2vb]gheren als uwe doot *ende* die destructie van dese stad. *ende* ghi en moecht v poorten niet meer ontsluten / sullen wi dan ons altijt dus ghesloten houden: Men behoort van ij. quaden tbeste te kiesene Dus om peys metten grieken te hebben men soude helenen menelaus weder senden aengesien dat

1. Sic – lees: dus

paris doot es. *ende* datmen voort beteringe dede *van* dier scaden die paris in grieken gedaen heeft eer dat wi alle ons lijf *verliesen*

¶ Na dese woorden rees amphimachus die bastaert op *ende* lachterde anthenors woorden seggende Wat hopen mach mijn vader *ende* wi in dy voort meer hebben / die billics een man vol stantafticheyt wesen soudste. wi sien di nu *verwonnen* die met ons soudest leuen *ende* steruen. *Ende* du raetste pays metten grieken te maken tot onser oneeren. Ic segghe di voorwaer daer sullen eer meer dan .xx. duysent mannen om steruen. dan dat die coninc dinen raet doen soude. maer het comt al wt valscher hertten *Ende* enneas stelde hem te vreden seggende aldus / Ghi weet *ymer* wel dat wij voort meer niet te stride en mogen *gaen* tegens die van grieken. waer bi dat wi metten grieken moeten pays maken. Doe sprac priam seer *grammelijc* tot anthenor *ende* enneas Hebdi gheen scaemte ¹ spreken aldus voor mijn tegenwoerdicheyt. ghij doet my van rouwe steruen / want wat ic tot noch toe ghedaen hebbe: d[n]t ² heb ic door uwen raet ghedaen. Anthenor alstu wt grieken quaemste daer ic di gesonden hadde om mijn suster Exionie mijn sustere Exionie ³ te halen: rietstu my doe niet te zenden in grieken mynen sone paris tlant te be[K3ra]scadigen *ende* voert selue mede. *ende* ghi Eneas en had ick paris niet onder dynen raet geset om dattu hem tbeste raden soudste / en haddet bi dynen toedoen geweest helena en soude nye binnen troyen ghecomen hebben. *ende* nu raedtstu peys te maken als alle mijn solaes *ende* mijn kinderen doot sijn tot mijnre oneeren / Van dese woerden was enneas *ende* anthenor seer gestoort *ende* ghinghen vanden paleise qualijc te vreden: *Ende* als si wech waren *versuchtete* die coninc anxt hebbende datse sijn stad den grieken leueren souden / Doe riep hy sinen sone amphimachus *ende* seide. Gheminde sone ick ben dijn vader. wi behoren malckanderen bistant te doene. Ic weet claerlijc *dat* enneas *ende* anthenor poghen om ons te verraden *ende* dese stad den grieken te leueren / waer om dat ic op genomen hebbe dattu morghen auont *wanneer* als sy te rade comen sullen: hier binnen in lagen ligghen sulste *verholen*. *ende* hem beiden oplopen *ende* doden. Amphimachus antwoerde dat hijt geerne doen soude Maer enneas *ende*

1. Haplografie – vul aan: te

2. Sic – lees: dat

3. Dittografie.

anthenor vernamen dit opset des conincs: Waer om datse onderlinghe ouerdroegen hoe *ende* in wat manieren datse die stad verraden soudent *ende* swoeren daer te samen niet meer te rade te comen vanden coninck dan tsamen met gheselschap *ende* volck van wapenen. want enneas was een vanden edelsten van troyen. *ende* vanden rijcsten naest den coninc. desgelijcs was anthenor seere machtich *ende* rijck. *ende* haer opset was die stad den grieken te leueren behoudelijc haer lijf / goet / *ende* vrienden

Wanneer als die coninc sach dat enneas *ende* Anthenor des auonts te rade qua[*K3rb*]men met so vele gewapent volcs waer om dat hi sinen sone *amphimacus* verboot sijn beuel *ende* opset te volbrengnen. Des daechs dair na hieltmen raet dair alle die van troyen waren. Doe seide enneas ouerluyt datmen metten grieccken peys maken soude. dwelc sy consenteerden alle wt genomen coninc priam alleen maer enneas seide hoe datmen peys soude maken tegen sinen danck. Waer om als priam sach datmen niet op sijn woirden en achte consenteerdet hi oeck / *ende* seyde tot Eneas. Het sy ghedaen al dat v orbaerlijck *ende* goet dunct *ende* ic salt voor dancke nemen. Doe was anthenor gecoren om totten grieken te trecken *ende* vanden peise te tracteren. Doe clommen die van troyen op haer mueren: in haer handen togende telgheren van olijfbroomen in teekene van peyse: Twelck die grieken terstont verstonden. daer werd anthenor int heyr vander mueren neder gelaten / *ende* gebrocht voor den coninc agamennon. *Ende* agamennon beual al den la[*st*] den coninc van creten diomedes *ende* vlixes *Ende* al tghene dat dese .ij. coningen daer inne deden met anthenor / dat loefden alle die griecssce heeren [te] houdene *ende* swoeren dat op haer wet

¶ Als sy onder hem .iiij. versaemt waren so beloefde anthenor hem die stad te leueren behoudelijck datse hem *ende* enneas met haren maghen *ende* voert datse hem wtnemen soudent versekeren wilden haer lijf *ende* goet sonder eenich verlies / Twelck dese .ij. coningen beloefden te doene: *ende* gheloefden malkandren dese sake heymelijc te houdene bi eede tot datse volbracht ware. *Ende* om dese boosheit te bedecken bad anthenor den grieken datse den coninc [*K3va*] cassilus mede gauen in troyen te gaen om te bat die van troyen te bedriegnen *ende* noch begheerde hy te meerder sekerheit dat hi bracht met hem dlichaem van panthasilee dwelc hem die grieken node consenteerden

¶ Als sy dan in die stadt van troyen quamen: so dede Pryam versamen alle die van Troyen om taenhooren der grieken antwoorde. Dair sprac anthenor vele redenen seer properlijc om sijn valscheit te bedecken / ende vermaende vander grieken edelheyt hoe eerlijc ende getroulijc datse haer bestanden gehouden hadden. Ende sprac voert vander crancker menichten van troyen ende groter vreezen daerse inne waren / ende sloot voert in sijn redene dattet goet ware dat men pays maecte. ia mochtet so geschieden. dwelc men doen moeste met groter menichten van goude ende seluere te gheueene voor die scaden die sijn int orloghe geleden hadden / Ende vermaende doe den coninc ende alle dander elcx voor hem seluen. Maer seide Anthenor om dat ic niet en heb moghen weten al haren wille perfectelijc. so soudic begheren dat Eneas met my totten grieken ghinge op datse ons te bat gelouen moghen. Ende aldus ghingen si int heyr met hem drien / anthenor / enneas ende cassilius. Hier na ghinc coninc priam in sijn kamer ende began bitterlijc te weenen want hi duchte voor verraet / ende beclaghede die doot van sinen sonen / ende die scade die hi gheleden hadde / ende dat hi den ghenen soude moeten schat geuen die hem die scade gedaen hadden ende in sijn oude dagen arm worden. ende daer bouen niet wetende oft hi dleuen behouden soude / ende hi moeste den wille doen [K3vb] van die hem verrieden Als helena vernam ¹ dat anthenor totten grieken ghinc: so bad sy hem dat hi doch haren peys maken woude aen haren man menelaus ende hi beloefdet haer te doen.

Als anthenor ende enneas gecomen waren int heyr der grieken so tracteerden si van haer verraetscap. ende maecten den peys van helenen met goeder vasticheit. Ende als sy haer parlement gehouden hadden ordineerden die grieken dat vlixes ende diomedes weder trecken souden binnen troyen. Die bliscap was groot binnen troyen om haer comste: meynende pays te hebben alsose lange begeert hadden. Des anderdaechs als den raet vergadert was sprac vlixes hoe dat die grieken ij. dingen eyschten / te wetene grote menichte van goude voor haer verlies. ende dat amphimacus teewigen dagen wt troyen gebannen ware. ende dit hadde anthenor beiaecht om dat amphimacus hem weerseit had tot anderen tyden Ende dus te rade sijnde hoorden si onuersienlijc comende een wonderlijc ghecrijsch Dyomedes ende

1. Met overtollige nasaalabbreviatuur.

vlixes *meijnden* dat die *gemeynte* dat waren die hem *slaen* wilden: maer *nyemant* en wist *waen* dit *gescrey* *quaem* noch *waerom*. *Waerom* dat *elckerlijc* *ghinc* int *syne*

¶ Anthenor *dyomedes* *ende* *vlixes* *vertrocken* op *deen* *side*. *ende* *vlixes* *seyde* tot *anthenor*. *Waerom* *vertoefstu* *dus* *lange* te *doeue* ¹ *tghene* *dattu* *beloeft* *hebste* *Dat* *weten* die *goden* *sprac* *anthenor* *dat* *eneas* *ende* *ick* *ons* *vterste* *beste* *dair* *om* *doen*. *maer* *daer* *is* *een* *dinc* *dat* *ons* *hindert* / *Het* *is* *waer* *dat* *coninc* *ylion* *die* *deerste* *paleys* *fundeerde* *in* *dese* *stadt* *Hi* *tymmerde* *een* *outaer* *op* *die* *tijt* *in* *ee*[K4ra]*nen* *tempel* *inden* *name* *van* *pallas* / *ende* *alst* *volmaect* *was* *sonder* *het* *dack*: *quam* *daer* *vanden* *hemel* *neder* *een* *wonderlijck* *dinc* *vast* *in* *die* *muer* *gedruct* *vanden* *tempel* *int* *grote* *outaer* *daer* *tot* *nv* *toe* *geweest* *is*. *ende* *ten* *laet* *hem* *niet* *verporren* *dan* *vanden* *ghenen* *diet* *bewaert*. *die* *materie* *is* *vau* ² *houte* *maer* *men* *weet* *niet* *van* *wat* *houte*: *maer* *die* *goddinne* *pallas* *heeft* *desen* *dinghe* *sulke* *cracht* *gegheuen* / *dat* *warachtich* *so* *lange* *als* *dit* *dinc* *inden* *voers*[eide] *tempel* *sal* *wesen* *oft* *in* *die* *stadt* *binnen* *mueren*: *so* *en* *sullen* *die* *van* *troyen* *haer* *stad* / *nocht* *haer* *coninghen* *niet* *verliesen*. *ende* *daer* *om* *doent* *die* *van* *troyen* *seer* *wel* *bewaren*. *ende* *het* *heet* *palladium* *om* *dat* *die* *goddinne* *pallas* *daer* *brochte*. *maer* *seyde* *anthenor* ³ *en* *wilt* *niet* *versagen*. *want* *ic* *hope* *dat* *mi* *die* *priester* *noch* *leueren* *sal* *om* *een* *grote* *somme* *gouts* *die* *ic* *hem* *gheloeft* *hebbe*. *ende* *so* *vroe* *als* *ict* *hebbe* *sal* *ict* *di* *zenden*. *ende* *dan* *moghen* *wi* *volcomen* *ons* *opset*. *ende* *hier* *mede* *sijnse* *ghesceyden*.

¶ Als *dyomedes* *ende* *vlixes* *int* *heyr* *waren*: *dede* *anthenor* *versamen* *die* *burgeren* *ende* *riep* *ouerluyt*: *datse* *geuen* *moesten* *souden* *si* *peys* *metten* *grieken* *hebben* *meer* *dan* *.xx.* *dusent* *marck* *gouts* / *van* *gewichte*. *ende* *so* *vele* *zeluers*. *ende* *hondert* *dusent* *mudden* *tarwen* / *ende* *dit* *al* *tsamen* *binnen* *een* *benoemde* *tijt*. *ende* *als* *si* *dit* *hebben* *sullen* *sy* *die* *zoen* *sweren* *te* *houden* *volcomelijc*. *Ende* *binnen* *die* *tijt* *datmen* *dit* *vergaderde* *ghinc* *anthenor* *totten* *priestere* *die* *tpaladium* *bewaerde* *ende* *hiet* *Thoant*. *bringhende* *een* *grote* *menichte* *van* *goude*. *Ende* *als* *si* *onder* *hem* *beiden* *waren*: *sprac* *anthe*[K4rb]*nor*: *dat*

1. Sic – lees: doene

2. Sic – lees: van

3. De nasaal abbreviatuur staat boven de o

hi dese somme *van* goude name hi soude al sijn leefdage rijk wesen: *ende* dat hi hem gaue *tpalladium*. gheen mensche ter werelt en souder af weten. *ende* salt vlixes *senden* die de sculden op hem sal nemen. *ende* elcs sal segghen dat vlixes ghenomen heeft: *Ende* dus sullen wijs ontsculdich bliuen.

¶ Die priester aensiende die grote somme van goude: werdt beuangen met ghiericheyt: consenteerdet ten laetsten / *Ende* aldus nam hijt vten tempel *ende* sandt inder seluer nacht tot Vlixes. *Ende* doe liep die fame dat vlixes mit sijnre subtylheit *tpaladium van troyen* ghenomen had: O wat *verraet* van een priestere die lieuer had sijn stad te *verraden* / dan tgout te *deruen*. Doe wasser luttel maer nu sijnse bat ghegroeyt die met deser sonden besmet sijn *etcetera*.

Ter wijlen dat die *van troyen* hair ommeslach *ende* settinghen vergaderden *ende* leident in hoeden inden tempel *van minerua*. *Ende* doe worden si te rade datse *sacreficie* doen wouden den god *appollijn*. *Ende* alsse veel beesten gedoot hadden om haer *sacreficie* te doen. *ende* opt outaer laghen ghereet *ende* datse dat vyer meynden dair inne te steken om te barnen: so gheboorden dair .ij. wonderlike miraculen

¶ Het eerste was dattet vyer uiet ¹ ontfuncken en wilde. *ende* twas meer dan x. werf geproeft. maer het ghinc altijd wt. *ende* en mochten haer *sacreficy* niet bernen. Het *ander* mirakel was *dat* also sy het inghewant *van* desen beesten bereet hadden om haer *sacreficye* mede te doen: *quam* daer vter locht eenen groten aernt seer lude roepende. *ende* nam [K4va] dit ingewant in sijn clauwen *ende* voerdet inder grieken scepen.

¶ Van dese wonderliken teekenen waren die burgheren *veruaert* / maer *cassandra* seyde hem lieden dat *appollo* op hem *verbolgen* was om die bloetstorting *van achilles* in sinen tempel. *ende* daerom suldi vyer gaen halen totten graue *van achilles* om *sacreficy* te doen barnen: *ende* dan en salt niet meer wt gaen. *ende* geuielt so als *cassandra* seide. *Ende* *van* ij.ste myrakel seide *Cassandra* / dattet *verraet* al gesloten *ende* gemaect was *vander* stad metten grieken. Als die grieken dese mirakelen vernamen vraechden si *calcas* hier na. die *hemlieden* seide die leueringe *vander* stad corts te geschiene. Dit dus staende *Calcas* *ende* een priester genoemt *Crisis* rieden den grieken een paert te doen maken *van* esscen houte so groot / datter M. gewapende mannen

1. Sic – lees: niet

in stonden wantet den gode so geliefde. *ende* was soe subtilic gemaect datmen van buten niet daer aen mercken en mochte. maer van binnen hadden locht *ende* wtganc alst hem beliefte: Als dit paert volmaect was: *ende* die M. mannen daer in waren / baden si den coninc priam dat hi dit paert wilde laten comen inden temple van pallas / seggende dat sijt in die eer van pallas gemaect hadden wt beloften in restitucye vant paladium dat si vten tempel van vlixes hadden doen nemen. *Ende* die princen die noch binnen troyen waren als sy vernamen dien oneerliken peys die Priam metten grieken gemaect had / *vertrocken* sy met haren volcke wt troyen datse noch behouden hadden.

¶ Int laetste quaem den dach dat die grieken den zoene sweren soudent openlijc [K4vb] ten heylighen opt velt. maer het was al bedriechlijc. Coninc priam quam wt troyen met sijn volc / *ende* diomedes swoer ierst voir die troyanen: sustinerende *ende* voor hem nemende datse wel zwoeren om dese redenen also sy die zoene al gebroken hadden die wile datse vanden zoene tracteerden als si tpaladium stalen. *ende* datse alsulken soen swoeren te onderhouden gelijk sy int tracteren ghepleecht hadden: Desgelijcx swoeren alle die ander griecsce princen met dyomedes. *ende* priam met die van troyen swoeren ter goeder trouwen als die ghene die geen arch en wisten. *ende* doe gaf priam ouer helenen haren menelaus biddende den princen voor hair *Ende* doe wert tpaert hoe wel dat priam dat niet wel en woude *consenteren* / maer door Eneas *ende* anthenors begheerte waest geconsenteert in den tempel van pallas te stellen. *Ende* die grieken ontvinghen tgout: siluer / coren dat hem beloeft was in hair scepen. Dit gedaen in een manier van processien *ende* deuocien togen si tpaert met koerden tot voor die poort van troyen. *ende* wantet mits der grootheit doer die poort niet en mocht: brac men een groot stuc vanden muer: daert die van troyen blidelic ontvingen. maer lazen sy en wisten niet dat toecomende iammer dat hemlieden dien nacht nakende was van simon die int paert sculende was met m. grieken: die den last hadde tsnachts als die van troyen sliepen wt te gaen. *Ende* so drae als hi wt ware soude dan een teyken met vyer den grieken maken die buten laghen om mede als dan in die stadt te comen. *ende* haren wille te bedriuen

¶ Hoe iammerlijc dat Troyen bedoruen *ende* verbrant wardt

[K5ra] Op desen seluen dach veijnsde die grieken van troyen te varen *ende* voeren na thenedon. Die van troyen dit siende waren seer blide. maer die griecken wapenden hem inden nacht. *Ende* inder midder dacht ² spranc symon vten paerde met sinen volcke *ende* ontstack sijn vyer *ende* dede den griecken een teyken in te comen die terstont sonder *vertreck* inne quamen doer die gebroken muer: *ende* doodent al datse vonden sonder genade mans wiuen *ende* kindere: tsnachts voor *der* dageraet meer dan xxx. dusent menscen. *ende* coninc priam daer hi gevloten was in appollijns tempel wert van pirrus *verslaghen* voer den outaer daert enneas *ende* anthenor saghen. dies die coninginne hecuba hem beyden seer *versprac* *ende* hietse *verraders*: *ende* badt anthenor dat hi doch woude com[K5rb]passie hebben op haer dochter pollexena *ende* berghense wt den handen *der* grieken. dwelc hi dede. *ende* die grieken doodent al *dat* si int paleys vonden. wie soude *konnen* gescruen. tgescrey / het *iammer* vanden ghenen dier *verslaghen* werden / die straten vloeyden vanden bloede als beken Hecuba / cassandra *ende* dander edel vrouwen liepen als dulle menscen / *ende* alle die stadt wort te gronde gevelt *ende* verbrant wtgenomen *der* *verraders* husen. men dede yegeliken na sijn *verdiente* den roof deilen. Doe wouden thelamon *ende* meer ander helenen *verbarnen* om *dat* al dit quaet van haer comen was. maer menelaus *ende* ander princen *verbaden* dat. *Ende* Helenus andromata hectors wijf met haer .ij. sonen *ende* noch meer edel vrouwen mochten gaen wonen daerse wouden.

[K5va] ¶ *Ende* als dese hette ouer was soe ordineerdemen dat alle die vrouwen gaen wonen mochten daert hem beliefte *Ende* dit al gedaen *ende* die grieken meynden elck int sijne te treckene: Soo ghereesser sulcken tempeest in dzee datse niet wech reysen en mochten. Waer *om* dat sy raet aen calcas vraechden. die hem seide dat die machten *der* hellen noch niet genoeg *versoent* van Achilles doot. die inden tempel van appollo om die liefde van pollexena *verslagen* was. *ende* *om* die goden te *verzoenen*: so moestmen met pollexna ³ sacreficie doen op

1. Zelfde houtsnede als nummer 6.

2. Sic – lees: nacht

3. Sic – lees: pollexena

achilles graf / het welc so gedaen was. *ende* pyrrus achilles sone onthalsdese: *ende* sneet haer lichaem in stucken. *ende* werpse op achilles graf Als die coninghinne hair edel dochter so sach hanteren: so wertse dul *ende* rasende *ende* beuacht die grieken met haren tanden bitende *ende* met steenen werpende *ende* metten nagelen crabdese. *ende* quetste veel grieken. Maer ten laetsten wert sy genangen ¹ *ende* gesteent / *ende* sy begroeuense in een landeken daer bi seer costelijck wiens sepulture datmen noch siet.

¶ Aldus eest den edelen troyanen vergaen Eneas *ende* anthenor waren ghebannen wt troyen. *ende* elck reysde met scepem *ende* vele volcx in diuersce landen: also men wel bescreuen vint in veel croniken. waer af dat ic nu swighen wille / Vele vanden griecsce scepem sijn verdoruen in thuyswaert reysen. *etcetera*

Alle dit verdriet so wel den griecken als den Troyanen es hem lieden ghecomen van onmanierliken ghesichten der broesscher vrouwen. Daer om spieghelt v ghi ionghers bewaert v ghesichte aen ghemerct datter dicwil so veel quaets [K5vb] wt comende is / also hier voir in die prologhe v verclaert is

¶ Hier es voleyndt die historie vander amoruesheyt van Troylus *ende* van Briseda. *ende* oeck kortelijc ouerlopen die destructie van troyen Gheprent Thantwerpen. bi my rolant vanden dorpe. wonende aen dyzeren waghe

1. Sic – lees: geuangen

Colofon

Diplomatische editie van het oudste exemplaar van
Die bystorye vander destrucyen van Troyen
zoals gedrukt door Rolant vanden Dorpe
te Antwerpen omstreeks 1500.

Transcriptie drs. Jacco de Lange
Collatie en eindredactie dr. Willem Kuiper

Amsterdam,

Leerstoelgroep Historische Nederlandse Letterkunde UvA

2004.

Bibliotheek van Middelnederlandse Letterkunde
<http://cf.hum.uva.nl/dsp/scriptamanent/bml/bmlindex.htm>

